

1934
ΟΙΚ
ΕΓΧ

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ

τῶν μαθητῶν τῆς Ε' τάξεως τῶν Δημοτικῶν Σχολείων

Ἐγκριμένη

ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Θρησκευμάτων καὶ Παιδείας διὰ
τῆς ὑπ' ἀριθ. 51231, 51232 τῆς 20/8/1934 ἐγκριτικῆς
ἀποφάσεως αὐτοῦ, διὰ τὴν τετραετίαν 1934-35 ἕως 1937-38

ΕΚΔΟΣΙΣ ΠΡΩΤΗ
(Ἀντίτυπα 7.000)

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ Οἶκος ΧΡΗΣΤΟΥ Ι. ΣΑΛΙΒΕΡΟΥ
ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ 44—ΑΘΗΝΑΙ
1934

Πᾶν γνήσιον ἀντίτυπον φέρει τὴν ὑπογραφήν τοῦ συγγρα-
φέως.

ΤΥΠΟΣ "ΦΟΙΝΙΚΟΣ", ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ 44, ΑΘΗΝΑΙ

ΜΕΡΟΣ Α΄.

§ 1. Ἡ Κτίσις τῆς Ῥώμης.

Ἡ Ῥώμη κατὰ τὴν παράδοσιν ἐκτίσθη ὑπὸ δύο ἀδελφῶν, τοῦ Ῥωμύλου καὶ τοῦ Ῥώμου. Οὗτοι ἦσαν δίδυμοι υἱοὶ τῆς Ῥέας Σιλβίας, θυγατρὸς τοῦ Νουμίτορος. Οὗτος ἦτο ἀπόγονος τοῦ Αἰνείου, ἑνὸς ἐκ τῶν ἠρώων τῆς Τροίας. Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς πόλεως ταύτης ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἦλθε μὲ τὸν υἱὸν του Ἀσκάνιον εἰς τὰ δυτικὰ παράλια τῆς Ἰταλίας, εἰς τὴν χώραν Λάτιον.

Ἐκεῖ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀσκάνιος ἐκτίσε, παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Ἀλβανοῦ, τὴν πόλιν Ἀλβαν Λόγκαν, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐβασίλευσεν αὐτὸς καὶ μετ' αὐτὸν οἱ ἀπόγονοί του.

Ἐκ τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἀσκάνιου ἦτο καὶ ὁ Νουμίτωρ καὶ ὁ ἀδελφὸς τούτου, ὁ Ἀμούλιος.

Ὁ Νουμίτωρ ἐβασίλευε τῆς Ἀλβαν Λόγκας, ἀλλ' ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἀμούλιος ἐξεθρόνισεν αὐτὸν καὶ ἔγινεν αὐτὸς βασιλεύς.

Ἡ θυγάτηρ τοῦ Νουμίτορος, ἡ Ῥέα Σιλβία, ἀπέκτησε δύο διδύμους υἱούς, τὸν Ῥωμύλον καὶ τὸν Ῥώμον. Τούτους ὁ Ἀμούλιος, ὡς βασιλεύς, διέταξε νὰ θύ-

φουν εἰς τὸν ποταμὸν Τίβεριν, διὰ νὰ μὴ κινδυνεύσῃ ποτὲ ἐξ αὐτῶν ἢ ἐξουσία του.

Πράγματι τὰ δύο βρέφη ἐτέθησαν ἐντὸς λίχνου καὶ ἐρρίφθησαν εἰς τὸν Τίβεριν, ὁ ὁποῖος τότε εἶχε πλημμυρήσει.

Τὸ λίχνον μὲ τὰ δύο παιδιά ἐπέπλεε καὶ τοιουτοτρόπως παρεσύρθη ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ, μέχρως ὅτου ἐστάθη παρὰ τὴν ρίζαν ἀγρίας τινὸς συκῆς. Αὕτη ἦτο παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Παλατίνου λόφου.

Ὅταν δὲ μετ' ὀλίγον ἢ πλήμμυρα τοῦ ποταμοῦ παρῆλθεν, συνήντησε τὰ βρέφη αὐτὰ λύκαινα, ἡ ὁποία καὶ ἐθίγησεν αὐτὰ ἐπὶ ἡμέρας.

Μετὰ τινὰς ὅμως ἡμέρας ἀνεῦρεν αὐτὰ εἰς ποιμὴν, ὁ ὁποῖος ὠνομάζετο Φαυστύλος. Οὗτος παρέλαβεν αὐτὰ καὶ ἀνέθρεψε μετὰ τῆς συζύγου του Ἀκκας Λαυρεντίας, ὡς ἰδικὰ του τέκνα. Ὠνόμασε δὲ αὐτὰ Ῥωμύλον καὶ Ῥῶμον.

Ὅταν ἐμεγάλωσαν οἱ δύο οὗτοι ἀδελφοί, ἔμαθον τὰ τῆς καταγωγῆς των καὶ τὰ τῆς σωτηρίας των. Διὰ τοῦτο ἐφόρευσαν τὸν Ἀμούλιον καὶ ἔδωκαν τὴν ὄρχην εἰς τὸν πάππον των, τὸν Νουμίτορα.

Ὁ δὲ Νουμίτωρ ἐχόρισεν εἰς αὐτοὺς μεγάλην περιοχὴν περὶ τοῦ μέρους, ὅπου διεσώθησαν ἐκ τοῦ ποταμοῦ.

Ἐκεῖ οἱ δύο ἀδελφοὶ ἔκτισαν, ἐπὶ τοῦ Παλατίνου λόφου, πόλιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἠθέλησαν νὰ δώσουν ὄνομα. Ἐκαστος ὅμως ἐκ τῶν δύο ἀδελφῶν ἠθέλε νὰ δώσῃ τὸ ἰδικόν του ὄνομα εἰς αὐτὴν καὶ ἔνεκα τούτου ἐφιλονεῖκῃσαν μεταξὺ των.

Κατὰ τὴν φιλονεικίαν ἐκείνην ὁ Ῥωμύλος ἐφόνευσε τὸν Ῥώμον. Διὰ τοῦτο ἠναγκάσθη νὰ ὀνομάσῃ τὴν πόλιν διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ φονευθέντος ἀδελφοῦ του.

Ἐκτοτε ἡ πόλις ὀνομάσθη Ῥώμη.

Ἐπολογίζεται δὲ ὅτι αὕτη ἐκτίσθη τὸ 754 ἔτος πρὸ Χριστοῦ. Πρῶτος δὲ βασιλεὺς αὐτῆς ἔγινεν ὁ Ῥωμύλος.

Καὶ ταῦτα μὲν ἀναφέρει ἡ παράδοσις περὶ τῆς κτίσεως τῆς Ῥώμης. Αἱ ἀνασκαφαὶ ὅμως ἐπ' αὐτῆς καὶ ἰδίως ἐπὶ τοῦ Παλατίνου λόφου ἀποδεικνύουν ὅτι καὶ πρὸ τοῦ 754 π. Χ. ὑπῆρχον ἐκεῖ κάτοικοι, οἱ ὅποιοι φαίνεται ὅτι ἦσαν συγγενεῖς μὲ τὸς Ἕλληνας.

Ἐκ τούτου ἐξηγεῖται καὶ ἡ ὀνομασία τῆς πόλεως ταύτης διὰ τῆς Ἑλληνικῆς λέξεως Ῥώμη.

§ 2. Αὐξήσις τῆς δυνάμεως τῆς Ῥώμης καὶ κοσμοκρατορία αὐτῆς.

Ἐξ ὧν εἶπομεν ἀνωτέρω περὶ τῆς ἰδρύσεως τῆς πόλεως Ῥώμης, βλέπομεν ὅτι αὕτη ἀνήκεν εἰς τὴν χώραν τοῦ Λατίου τῆς Ἰταλίας. Ἡ χώρα αὕτη εἶνε πεδινὴ καὶ εὐφορὸς, οἱ δὲ κάτοικοι αὐτῆς ἦσαν διεσπαρμένοι εἰς διαφόρους μικροὺς συνοικισμοὺς.

Ὅταν δ' ἐκτίσθη καὶ ἡ Ῥώμη, ἦτο καὶ αὕτη εἰς μικρὸς συνοικισμὸς ἐκ τῶν διαφόρων συνοικισμῶν τοῦ Λατίου.

Ἄλλ' ἡ Ῥώμη ἦτο κτισμένη, ὡς εἶδομεν, ἐπὶ τοῦ Παλατίνου λόφου, πλησίον τοῦ Τιβέρεως ποταμοῦ καὶ οὐχὶ πολὺ μακρὰν τῆς θαλάσσης.

Δι' αὐτῆς δὲ ἐξήγοντο τὰ προϊόντα τῶν κατοίκων τοῦ Λατίου καὶ αὐτὴ ἐπροστάτευεν αὐτοὺς ἀπὸ τὰς ἐπι-

δρομάς τῶν ἐχθρῶν τῶν καὶ ἰδίως τῶν Τυρρηῶν.

Τοῦτο συνέβαινε, διότι ἡ Ῥώμη εἶχε κτισθῆ εἰς στρατηγικὴν θέσιν, δηλαδὴ ἐπὶ λόφου, πλησίον μεγάλου ποταμοῦ καὶ οὐχὶ μακρὰν τῆς θαλάσσης.

Ἐνεκα τῶν προτερημάτων τούτων ἡ μικρὰ Ῥώμη δὲν ἤργησε νὰ μεγαλώσῃ. Ὀλίγον δὲ κατ' ὀλίγον, ἔλαβε τὴν ἡγεμονίαν ἐπὶ τῶν λοιπῶν συνοικισμῶν καὶ χωρίων τῆς γῆρας τοῦ Λατίου.

Ὅταν δὲ ἡ Ῥώμη ἔγινεν ἀρκετὰ μεγάλη καὶ ἰσχυρὰ ἔναντι ἄλλων πόλεων τῆς Ἰταλίας, ἔκαμεν πολέμους κατ' αὐτῶν καὶ ὑπέταξεν αὐτάς. Τοιοῦτοτρόπως ὑπέταξε πρῶτον τὰς πόλεις τῆς μέσης Ἰταλίας. Ἀφοῦ δὲ ἤνωσεν αὐτάς πρὸς αὐτήν, ἐπετέθη κατὰ τῶν ἐλληνικῶν πόλεων τῆς κάτω Ἰταλίας. Ὑπέταξε δὲ καὶ αὐτάς μετὰ πολλοὺς καὶ σκληροὺς πολέμους.

Εἰς τὴν Κάτω δὲ Ἰταλίαν ὑπῆρχον πολλαὶ ἐλληνικαὶ πόλεις καὶ ἀποικίαι, ὥστε ἡ γῆρα αὕτη ἐκαλεῖτο Μεγάλη Ἑλλάς.

Μετὰ ταῦτα ἡ Ῥώμη ἐστράφη πρὸς βορρᾶν. Ἀφοῦ δὲ ὑπέταξε καὶ τὰς πόλεις τῆς βορείου Ἰταλίας, συνεπλήρωσε τὴν κατάκτησιν ὀλοκλήρου τῆς Ἰταλικῆς Χερσονήσου.

Ἐφ' ὅσον ἡ Ῥώμη κατέκτα πόλεις τῆς Ἰταλίας, ἐπὶ τοσοῦτον ἠῤῥξανε καὶ ἡ στρατιωτικὴ αὐτῆς δύναμις καὶ ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς.

Λιὰ νὰ συγχορήσῃ δὲ τὴν ἐξουσίαν τῆς ἐπὶ τῶν ἄλλων πόλεων, ὠργάνωσε καλῶς τὸν στρατὸν αὐτῆς. Ὄρισε δὲ νόμους αὐστηροῦς πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς πειθαρχίας.

Ὅταν δὲ ἐθεώρησε κατάλληλον τὸν καιρὸν, ἤρχισε

τάς ἐπιθέσεις αὐτῆς ἐναντίον πόλεων καὶ χωρῶν ἐκτὸς τῆς Ἰταλίας. Ταύτας ὀλίγον καὶ ὀλίγον ὑπέταξε καὶ προσήρτησεν εἰς τὸ κράτος αὐτῆς.

Τοιοιουτρόπως ἡ Ῥώμη, μετὰ μαζροῦς καὶ πείσμονας ἀγῶνας, ὑπέταξεν ὑπὸ τὸ κράτος αὐτῆς ὀλόκληρον τὴν Ἰταλίαν. Ἐκτὸς δὲ αὐτῆς ὑπέταξε τὴν Γαλίαν, τὴν Ἑλβετίαν, τὸ Βέλγιον, τὴν Ἰσπανίαν, καὶ τὴν Βρετανίαν. Ἐπίσης ὑπέταξε τὴν σημερινὴν Αὐστρίαν καὶ Σερβίαν, καὶ ὀλόκληρον τὴν Ἑλληνικὴν χερσόνησον. Ἐπίσης τὴν Ἀσίαν, μέχρι καὶ τῆς Μεσοποταμίας, τὴν Συρίαν καὶ Παλαιστίνην. Ὑπέταξε τὴν Αἴγυπτον, πάντα τὰ βόρεια παράλια τῆς Ἀφρικῆς καὶ πίσας ἐν γένει τὰς νήσους τῆς Μεσογείου θαλάσσης.

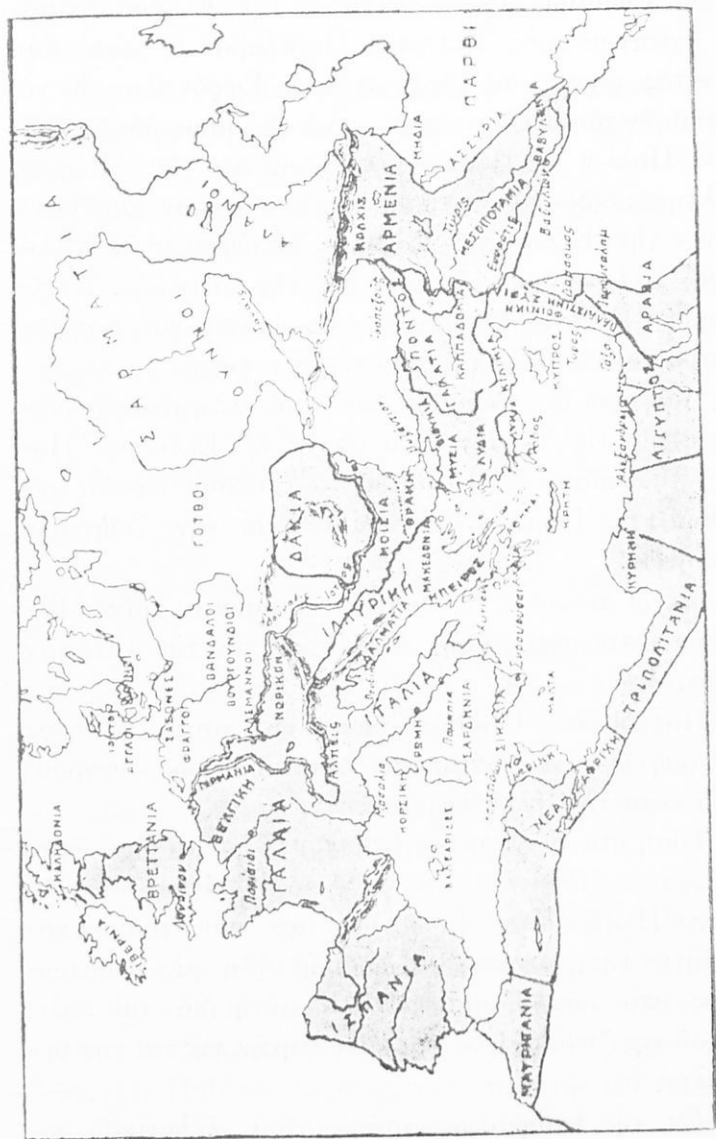
Διὰ τῶν κατακτήσεων αὐτῶν ἡ Ῥώμη ἔγινε κυρίαρχος ὅλου τοῦ γνωστοῦ τότε κόσμου, πραγματικὴ κοσμοκράτειρα.

Πρωτεύουσα δὲ τοῦ παμμεγίστου ἐζείνου Ῥωμαϊκοῦ Κράτους ἦτο ἡ πόλις Ῥώμη.

§ 3. Ἐπίδρασις τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ἐπὶ τῶν Ῥωμαίων.

Οἱ Ῥωμαῖοι ἦσαν ἄνθρωποι ἐργατικοί, φιλοπάτριδες, τραχεῖς εἰς τοὺς τρόπους καὶ στρατιωτικοί. Διὰ τοῦτο δὲν εἶχον ἀναπτύξει πολιτισμόν, δηλαδὴ τέχνας, ἐπιστήμας καὶ βίον ἀνώτερον.

Ὅταν δὲ κατέλαβον τὰς διαφόρους χώρας ἔξω τῆς Ἰταλίας, κατέλαβον, ὡς εἶδομεν, καὶ τὴν Ἑλλάδα. Ἄλλ' οἱ Ἕλληνας εἶχον ἀναπτύξει μέγαν πολιτισμόν, τὸν ὅποιον εἶχον διαδώσει διὰ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν.

ΤΟ ΡΩΜΑΪΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΜΕΓΙΣΤΗΝ ΤΟΥ ΕΚΤΑΣΙΝ

Οἱ Ῥωμαῖοι, ὅταν κατέκτησαν τὴν Ἑλλάδα, ἦλθον εἰς σχέσιν μὲ τοὺς Ἕλληνας. Παρέλαβόν δὲ παρ' αὐτῶν τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας. Ἐφρόντιζον δὲ νὰ μιμηθοῦν τὸν Ἑλληνικὸν βίον διὰ τῆς μορφώσεως αὐτῶν. Πολλοὶ δὲ Ῥωμαῖοι ἐκάλουν εἰς τὴν Ῥώμην Ἕλληνας διδασκάλους διὰ τὰ τέκνα αὐτῶν καὶ ἐμάνθανον τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Μετέφραζον δὲ πολλὰ ἔργα Ἑλλήνων συγγραφέων εἰς τὴν λατινικὴν. Πλεῖστοι δὲ Ἕλληνας φιλόσοφοι, ἐπιστήμονες καὶ τεχνῖται μετέβαινον εἰς Ῥώμην πρὸς εὐρεσιν τύχης.

Διάφοροι δὲ Ῥωμαῖοι διοικηταὶ ἑλληνικῶν χωρῶν μετέφερον εἰς Ῥώμην ἔργα τέχνης ἐξ Ἑλλάδος. Ἠρξισαν δ' ἐπίσης οἱ Ῥωμαῖοι νὰ κτίζουσιν ὀραίας οἰκοδομὰς εἰς Ῥώμην καὶ νὰ μιμοῦνται τὴν ζωὴν τῶν Ἑλλήνων.

Μέχρι τοιοῦτου δὲ σημείου ἐμιμοῦντο τοὺς Ἕλληνας, ὥστε παρ' αὐτῶν παρέλαβον καὶ τὴν λατρείαν Θεῶν.

Πολλοὶ δὲ Ῥωμαῖοι ἐμιμοῦντο τοὺς Ἕλληνας συγγραφεῖς καὶ ἔγραφον καὶ αὐτοὶ διάφορα συγγράμματα κατὰ τὴν ἑλληνικὴν σκέψιν.

Τόση ἦτο ἡ ἑλληνικὴ ἐπίδρασις ἐπ' αὐτῶν ὥστε εἰς ἓκ τῶν Ῥωμαίων ποιητῶν, ὁ Ὀράτιος, εἶπε τὰ ἑξῆς: «Ἡ ἠττημένη Ἑλλὰς ὑπέταξε τὸν τραχὺν κατακτητὴν της», δηλαδὴ ἡ Ἑλλὰς ἠττήθη μὲν στρατιωτικῶς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, ἀλλ' αὐτὴ διὰ τοῦ πολιτισμοῦ της ἐπεβλήθη εἰς τὸν κατακτητὴν της καὶ τὸν μετέβαλεν.

Ἐκ τῆς ἐπιδράσεως ταύτης τοῦ ἑλληνικοῦ πο-

λιτισμοῦ ἐπὶ τῶν Ῥωμαίων, παρήχθη ὁ Ἑλληνο-
ρωμαϊκὸς πολιτισμός.

Εἰς τοὺς Ῥωμαίους ἐπέδρασεν ἀργότερον ἐπὶ τοῦ
τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἡ Ἀσιατικὴ πολυτέ-
λεια, τὴν ὁποίαν ἤρχισαν νὰ μιμοῦνται.

Ἐνεκα τούτων ὅλων οἱ Ῥωμαῖοι ἤρχισαν νὰ με-
ταβάλλουν τὸν τραχὺν χαρακτῆρα αὐτῶν.

Καὶ ἐν ᾧ κατ' ἀρχὰς τὰ ἑλληνικὰ ἦθη καὶ ἔθιμα
εἶχον ἐπικρατήσει εἰς τὰς ἀνωτέρας μόνον τάξεις τῶν
Ῥωμαίων, ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐπεκράτησαν καὶ εἰς
τὰς κατωτέρας. κ

§ 4. Κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ ὀργάνωσις τῶν Ῥωμαίων.

α. Κοινωνικὴ ὀργάνωσις τῆς Ῥώμης.

Ὁ Ῥωμαϊκὸς λαὸς κατ' ἀρχὰς διηροεῖτο εἰς τρεῖς
κοινωνικὰς τάξεις, τοὺς Πατρικίους, τοὺς Πε-
λάτας καὶ τοὺς Πληβείους.

Πατρικιοὶ ἦσαν ὅσοι κατήγοντο ἐξ ἀρχαίας
Ῥωμαϊκῆς γενεᾶς, τῆς ὁποίας ὁ ἀρχηγὸς παρεκάθητο
εἰς τὴν Σύγκλητον τῆς Ῥώμης.

Πελάται ἦσαν ὅσοι κατήγοντο ἐκ παλαιῶν κα-
τοίκων τοῦ Λατίου. Οὗτοι ἦσαν μὲν πολῖται, ἀλλ' εἶ-
χον περιορισμένα πολιτικὰ δικαιώματα. Ἦσαν δὲ ὑπὸ
τὴν προστασίαν τῶν τελείων Ῥωμαίων πολιτῶν καὶ
ἰδίως τῶν Πατρικίων, οἱ ὁποῖοι ἐλέγοντο Πάτρωνες αὐ-
τῶν. Οἱ Πελάται ἐκαλλιέργουν τὰ κτήματα τῶν Πα-
τρικίων καὶ ἦσαν δουλοπάροικοι αὐτῶν.

Οἱ δὲ Πληβεῖοι ἦσαν οἱ νέοι κάτοικοι τῆς Ῥώ-

μης, οί όποιοι είχον έλθει έξ άλλων μερών. Ούτοι ούδέν πολιτικόν δικαίωμα είχον εις την 'Ρώμην ούδè ήδύναντο νά νυμφεύωνται μέ θυγατέρας τών Πατριζίων.

Ό οίκογενειακός βίος τών 'Ρωμαίων ήτο αύστηρός, αί οίκια αύτών ήσαν μικρά, άπλαϊ καί άπέριττοι. Ό δè πατήρ τής οίκογενείας ήτο απόλυτος άρχων εντός αύτής.

Όυτος είχε δικαίωμα ζωής καί θανάτου επί τών μελών τής οίκογενείας του. Έθροφείτο δè ό ίερεύς τής οίκογενείας διά τās θυσίας εις τούς οίκογενειακούς βωμούς.

β. Πολιτική 'Οργάνωσις τής 'Ρώμης

Η 'Ρώμη μετά τών λοιπών πόλεων του Λατίου, εκυβερνάτο κατ' άρχάς υπό Βασιλέων. Τούτων ή εξουσία περιορίζετο υπό τής Συγκλήτου καί τής Έκκλησίας του λαού.

Η Σύγκλητος άπετελείτο κατ' άρχάς μέν έξ 100 μελών, άργότερον δè εκ 300 καί άπετέλει τó συμβούλιον του βασιλέως.

Η δè Έκκλησία του λαού άπετελείτο εκ τών Πατριζίων καί τών Πελατών. Είχε δè αύτη την άνωτάτην εξουσίαν νά εγκρίνη ή νά άπορρίψη τās προτάσεις του βασιλέως.

Κατά τó έτος 509 π. Χ. οί Πατριζιοί έξεθρόνισαν τόν βασιλέα Ταρκύνιον τόν πρεσβύτερον καί κατήργησαν την βασιλείαν.

Άνέλαβον δè την κυβέρνησιν τής χώρας οί ευγενείς καί ώνόμασαν τó πολίτευμα εκείνο Δημοκρατίαν. Κατά την εποχήν τής Δημοκρατίας έξελέγοντο

ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ λαοῦ δύο Ὑπατοι. Οὗτοι ἦσαν ἀνώτατοι ἄρχηγοὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν στρατευμάτων καὶ πρόεδροι τῆς Συγκλήτου καὶ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ λαοῦ.

Ἐξελέγοντο δὲ οἱ δύο οὗτοι Ὑπατοι δι' ἓν μόνον ἔτος.

Ὅταν ὁμως μεγάλοι κίνδυνοι ἠπειλοῦν τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος, ἐξέλεγον οἱ Ῥωμαῖοι ἓνα μόνον ἀνώτατον ἄρχοντα, μὲ ἀπεριόριστον ἐξουσίαν. Οὗτος ἐκαλεῖτο Δικτάτωρ.

Μετὰ τὴν πάροδον δὲ τοῦ κινδύνου ὁ δικτάτωρ ἐπαύετο καὶ ἐπανήρχετο πάλιν ἡ προτέρα κατάστασις τῶν πραγμάτων τῆς πολιτείας.

Ἡ Σύγκλητος ὁμως ἀπέκτησε μεγάλην δύναμιν εἰς τὴν πολιτείαν. Ἐκυβέρνησε δὲ καὶ ἐπολιτεύθη μετὰ μεγάλης συνέσεως καὶ σταθερότητος ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας.

Οἱ Πληβεῖοι δὲν εἶχον οὐδὲν πολιτικὸν δικαίωμα, οὔτε ὕπατοι, οὔτε συγκλητικοὶ ἠδύναντο νὰ γίνων, οὔτε δικτάτορες. Μόνον ὑπηρετοῦν ὡς στρατιῶται δι' ἰδίων τῶν ἐξόδων.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ Ῥώμη εἶχε τακτικά πολέμους, οἱ Πληβεῖοι ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ στρατεύωνται τακτικά. Ἔνεκα δὲ τούτου κατέλειπον τὰ κτήματα αὐτῶν ἀκαλλέργητα καὶ κατεστρέφοντο οικονομικῶς.

Συνήθως οἱ Πατρικιοὶ κατελάμβανον τὰ κτήματα τῶν Πληβείων, ἔνεκα μὴ ἐξοφλήσεως χρέους καὶ αὐτοὺς τοὺς ἰδίους καθίστων δούλους τῶν, ἔνεκα τοῦ αὐτοῦ λόγου.

Ἐπὶ 200 ἔτη ἠγωνίσθησαν οἱ Πληβεῖοι ν' ἀποκτήσουν τὰ αὐτὰ μὲ τούτους Πατρικίους δικαιώματα. Ἐπὶ τέ-

λους απέκτησαν αυτά, διότι είχεν ανάγκην αὐτῶν ἡ Ῥώμη νὰ στρατεύωνται διὰ τοὺς πολλοὺς καὶ μακροὺς αὐτῆς πολέμους.

γ. Ἐμφύλιοι πόλεμοι τῶν Ῥωμαίων.

Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ῥωμαϊκῆς Δημοκρατίας πολλοὶ ἐμφύλιοι πόλεμοι συνέβησαν εἰς τὴν Ῥώμην. Οὗτοι προῆλθον ἐκ τῶν διαφόρων πολιτικῶν κομμάτων καὶ τῶν διαφόρων στρατηγῶν, οἱ ὅποιοι ἐπεδίωκον νὰ καταλάβουν τὴν ἐξουσίαν.

Ἐνεκα τούτων κατελύθη ἡ Δημοκρατία περὶ τὸ ἔτος 29 π. Χ. καὶ ἐκηρύχθη εἰς τὴν Ῥώμην αὐτοκρατορία.

Πρῶτος αὐτοκράτωρ τῆς Ῥώμης ἔγινεν ὁ Ὀκταβιανός, ὁ ὅποιος ὠνομάσθη Αὐγούστος, δηλαδή σεβαστός.

Τοιοιουτρόπως ἔκτοτε εἰσήχθη εἰς τὴν Ῥώμην τὸ αὐτοκρατορικὸν πολίτευμα, κατὰ τὸ ὁποῖον ἐκυβερνᾶτο πλέον αὕτη.

§ 5. Ὁ Χριστιανισμός.

α') Ἡ θρησκευτικὴ καὶ ἠθικὴ κατάστασις τῶν λαῶν τοῦ Ῥωμ. Κράτους κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Οἱ Ῥωμαῖοι, ὅπως καὶ οἱ Ἕλληνες, ἦσαν εἰδωλόλατρες καὶ πολυθεῖσται, δηλαδή ἐπίστευον εἰς πολλοὺς θεοὺς.

Ἡ πρὸς τοὺς θεοὺς ὅμως πίστις τῶν εἰδωλόλατρῶν ἤρχισε νὰ ἐξασθενῇ, ἔνεκα τῶν διδασκαλιῶν διαφόρων φιλοσόφων.

Ἐκ τούτων ἄλλοι μὲν ἐδίδασκον τὴν ἀδιαφορίαν πρὸς τὴν θρησκείαν καὶ τὴν ἠθικὴν καὶ ἄλλοι ἐδίδασκον τὴν ἀθείαν.

Ἔνεκα τούτου οἱ ἄνθρωποι ἐγένοντο σκληροὶ πρὸς τοὺς ἄλλους καὶ οὐδὲν αἰσθημα φιλανθρωπίας τοὺς διέκρινε.

Ἡ δὲ ρωμαϊκὴ πίσις ἐπὶ τῶν λαῶν καὶ αἱ αὐθαιρεσίαι τῶν αὐτοκρατόρων καὶ τῶν ἀντιπροσώπων αὐτῶν εἶχον γεννήσει τὴν ἐχθρὰν καὶ τὸ μῖσος τῶν λαῶν κατὰ τῶν Ῥωμαίων.

Ἡ ἀπανθρωπία καὶ ἡ σκληρότης ἦτο τὸ μέσον νὰ συκρατοῦν οἱ Ῥωμαῖοι τοὺς λαοὺς ὑπὸ τὸν ζυγὸν των.

Τόσην δὲ ἀδιαφορίαν πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν ἐδείκνυον οἱ αὐτοκράτορες τῆς Ῥώμης, ὥστε, χάριν διασκεδάσεως, ἔρριπτον εἰς τὸ ἀμφιθέατρον τῆς Ῥώμης δούλους ἢ αἰχμαλώτους νὰ μονομαχήσουν πρὸς ἄλλους ἢ καὶ πρὸς θηρία ἀκόμη, διὰ τὴν ἐλευθερίαν των.

Ἡ τρομοκρατία δὲ καὶ ἡ αὐθαιρεσία τῶν ἰσχυρῶν εἶχε φθάσει εἰς τὸ ἀπροχώρητον.

Ἔνεκα τούτου ὁ λαὸς ἐφθασεν εἰς μεγάλην ἠθικὴν κατάπτωσιν.

Διὰ νὰ κολακεύῃ δὲ τοὺς σκληροὺς αὐτοκράτορας του, ἐθεοποιεῖ αὐτοὺς καὶ προσέφερεν εἰς αὐτοὺς θυσίας. Περισσότεραν πίσειν ἠσθάνοντο οἱ ὑποτεταγμένοι εἰς τοὺς Ῥωμαίους λαοί. Διὰ τοῦτο μέγα μῖσος ἐγεννήθη εἰς αὐτοὺς κατὰ τῶν Ῥωμαίων.

Μεταξὺ τῶν λαῶν τούτων ἦτο καὶ ὁ Ἰουδαϊκὸς λαός. Καὶ ὁ λαὸς οὗτος ἐδοκίμασε πολὺ τὴν Ῥωμαϊκὴν πίσειν καὶ αὐθαιρεσίαν. Ἔνεκα τούτου ἐμίσει τοὺς Ῥωμαίους πολὺ καὶ μαζὶ μὲ αὐτοὺς πάντα ξένον

καὶ εἰδωλολάτρην, διότι οἱ Ἰουδαῖοι ἐλάτρευον ἓνα μόνον Θεόν.

Ἡ γενικὴ ὅμως ἠθικὴ κατὰπτωσις τῶν ἔθνικῶν λαῶν ἐπέδρασε καὶ ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων.

β') Ἐμφάνισις τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Τοιαύτη ἦτο ἡ κατάστασις τῆς κοινωνίας, ὅτε ἐγεννήθη εἰς Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Καίσαρος Λυγούστου.

Ὅταν ὁ Χριστὸς ἔγινε 30 ἐτῶν, ἤρχισε τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ. Δι' αὐτῆς ἐδίδαξεν ὅτι εἰς μόνον Θεὸς ὑπάρχει, πνευματικὸς καὶ πατὴρ πάντων τῶν ἀνθρώπων. Οὗτος εἶνε θεὸς ἀγάπης καὶ συγγνώμης, τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ λατρεύωμεν δι' ἔργων ἀγαθῶν καὶ οὐχὶ διὰ θυσιῶν καὶ ὑλικῶν πραγμάτων.

Ὁ Χριστὸς ἐκήρυξεν ὅτι πάντες οἱ ἄνθρωποι εἶναι τέκνα τοῦ Θεοῦ, ἀδελφοὶ μεταξύ των καὶ ἴσοι.

Ἐδίδαξε τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν Θεὸν καὶ πρὸς τὸν πλησίον μας καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν ἐχθρόν μας, ἵνα ἀνταμειφθῶμεν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ.

Ἐκήρυξε τὴν κατάργησιν τῆς δουλείας καὶ τὴν ψυχικὴν καὶ πνευματικὴν ἔνωσην τῶν ἀνθρώπων, ὥστε νὰ ἀποτελέσουν μίαν ποιμένην ὑπὸ ἓνα ποιμένα, τὸν Θεόν.

Ἄλλ' αἱ διδασκαλίαι αὗται τοῦ Χριστοῦ δὲν συνέφερον οὔτε εἰς τοὺς ἄρχοντας τῶν Ῥωμαίων καὶ ἔθνικῶν, οὔτε εἰς τοὺς ἄρχοντας τῶν Ἰουδαίων.

Διὰ τοῦτο οἱ Ἰουδαῖοι συνέλαβον τὸν Ἰησοῦν καὶ ἐσταύρωσαν αὐτόν.

Ὅπως δὲ ἀναφέρουν τὰ Εὐαγγέλια, ὁ Ἰησοῦς

ἀφροῦ ἔμεινε νεκρὸς ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας, τὴν τρίτην ἡμέραν ἀνέστη ἐκ τοῦ τάφου του.

Διὰ τὴν διαδόσιν ὁ Χριστὸς τὰς διδασκαλίας του ἐξέλεξε 12 μαθητὰς, τοὺς ὁποίους ἐξαπέστειλεν εἰς τὸν κόσμον. Διὰ τοῦτο οἱ μαθηταὶ οὗτοι τοῦ Ἰησοῦ ὠνομάσθησαν Ἀπόστολοι.

Εἰς ἕξ αὐτῶν ἦτο ὁ Ἰούδας ὁ Ἰσαριώτης, ὁ ὁποῖος ἐπρόδωκε τὸν Ἰησοῦν εἰς τοὺς ἐχθρούς του καὶ τὸν συνέλαβον.

Ὁ Χριστὸς ἐνεφανίζετο εἰς τοὺς μαθητὰς του μέχρι τῆς τεσσαρακοστῆς ἡμέρας ἀπὸ τῆς Ἀναστάσεώς του. Τὴν δὲ τεσσαρακοστὴν ἡμέραν ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανοὺς. Συνέστησε δὲ εἰς τοὺς ἀποστόλους του, νὰ κηρύξουν ἀφόβως τὴν θρησκείαν του εἰς τὸν κόσμον καὶ νὰ ἰδρῦσουν ἐκκλησίας πανταχοῦ.

Τὸ ἔργον τοῦτο ἀνέλαβον οἱ ἀπόστολοι καὶ εἰς πολλὰς χώρας ἐδίδασκαν τὸν χριστιανισμὸν καὶ ἰδρυσαν Ἐκκλησίας.

§ 6. Ἡ Ἰδρυσις τῶν πρώτων Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν.

α) Πῶς ἰδρύθησαν αἱ πρώται Ἐκκλησίαι.

Τὴν πεντηχοστὴν ἡμέραν, ἀπὸ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ, οἱ ἀπόστολοι ἐφωτίσθησαν ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Τοῦτο μανθάνομεν ἐκ τῶν βιβλίων τῆς Καινῆς Διαθήκης. Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἤρχισαν νὰ διδάσκουν τὰς χριστιανικὰς διδασκαλίας εἰς τοὺς ἀνθρώπους.

Πολλοὺς δὲ προσεῖλκυον εἰς τὸν Χριστιανισμὸν,
Βυζαντινὴ Ἱστορία, Π. Σικονέμου

τοὺς ὁποίους ἐβάπτιζον, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος ἐβάπτισθη εἰς τὸν Ἰορδάνην ποταμόν, καὶ τοὺς ἕξαμνον μέλη τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας.

Ἐκκλησία λέγεται τὸ σύνολον τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι πιστεύουν εἰς τὸν Χριστὸν ὡς υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρα τοῦ κόσμου.

Ἡ πρώτη Ἐκκλησία τῶν Χριστιανῶν ἀπετελέσθη ἐξ Ἰουδαίων εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ. Ἐκ δὲ τῆς Ἱερουσαλήμ διεδόθη ἡ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ καὶ εἰς ἄλλας πόλεις τῆς Παλαιστίνης καὶ τῆς Συρίας. Ἰδρύθησαν δὲ Ἐκκλησίαι εἰς αὐτάς. Μία δὲ ἐκ τῶν Ἐκκλησιῶν αὐτῶν ἦτο καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Δαμασκοῦ, πόλεως τῆς Συρίας.

β') Πῶς ἔζων οἱ πρῶτοι Χριστιανοί.

Οἱ Χριστιανοὶ τῶν πρώτων ἐκεῖνων Ἐκκλησιῶν συνήρχοντο καθ' ἐκάστην εἰς τὴν οἰκίαν ἑνὸς ἐκ τῶν Χριστιανῶν. Ἐκεῖ ἔψαλλον ὕμνους πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν Χριστὸν καὶ προσηύχοντο. Ἦζουον δὲ τὸ κήρυγμα τῶν Ἀποστόλων καὶ ἐτέλουν τὸ μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας. Ἐκ τούτου δὲ πάντες μετελάμβανον.

Μετὰ ταῦτα ἔτρωγον εἰς κοινὰ τραπέζας καὶ ἔπειτα ἀπεχωρίζοντο δι' ἀδελφικοῦ ἀσπασμοῦ.

Ἔνεκα τούτου τὰ κοινὰ αὐτὰ γεύματα ὠνομάζοντο ἀ γ ά π α ι.

Εἰς τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδιά ἔστελλον εἰς τὸν οἶκον τῶν τὰς τροφὰς καὶ τὰ βοηθήματα.

Οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ ἠγαπῶντο πολὺ μεταξὺ τῶν, ὡς ἀδελφοί. Ἐφρόντιζον δὲ ὥστε οὐδεὶς μεταξὺ τῶν νὰ εἶναι πτωχός. Πάντα δὲ τὰ ὑπάρχοντά των ἐθεώρουν κοινά.

γ) *Οι τρεις βαθμοὶ τῆς Ἱεροσύνης.*

Ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων οἱ Ἀπόστολοι εἶδον τὴν ἀνάγκην καὶ ἐχειροτόνησαν διακόνους καὶ πρεσβυτέρους καὶ Ἐπισκόπους τῶν διαφόρων Ἐκκλησιῶν.

Οὗτοι ἦσαν ἀντιπρόσωποι τῶν Ἀποστόλων εἰς τὰς Ἐκκλησίας τῶν διαφόρων χωρίων καὶ πόλεων. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τῶν Ἀποστόλων θὰ ἦσαν οἱ διάδοχοι αὐτῶν. Ἔργον δὲ αὐτῶν ἦτο τὸ κήρυγμα καὶ ἡ τέλεις τῶν μυστηρίων καὶ τελετῶν τῆς Ἐκκλησίας.

Τοιουτοτρόπως ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης παρουσιάσθησαν οἱ τρεῖς βαθμοὶ τῆς Ἱεροσύνης.

Καὶ τῶν τριῶν τούτων βαθμῶν οἱ ἱερωμένοι ὀνομάσθησαν ἀργότερον κληρικοί, ἡ δὲ τάξις αὐτῶν ὀνομάσθη κληρικός.

Οἱ Ἀπόστολοι ἐκ τῆς Ἱερουσαλήμ, ἔνεκα διωγμοῦ, ἠναγκάσθησαν νὰ φύγουν καὶ νὰ διασκορπισθοῦν εἰς διάφορα μέρη τοῦ γνωστοῦ τότε κόσμου. Ἐκεῖ δὲ ἐδίδαξαν καὶ ἴδρυσαν Ἐκκλησίας καὶ τέλος ἀπέθανον σχεδὸν πάντες μαρτυρικὸν θάνατον ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς διαδόσεως τοῦ Εὐαγγελίου.

§ 7. **Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος εἰς Ἀθήνας.**

α) *Ὁ Παῦλος γίνεται χριστιανός.*

Ὁ Παῦλος ἦτο ἐκ τῶν φανατικῶν Ἰουδαίων καὶ διὰ τοῦτο κατ' ἀρχὰς ἦτο φοβερὸς διώκτης τῶν Χριστιανῶν. Ἐλέγετο δὲ Σαούλ ἢ Σαῦλος κατ' ἀρχὰς καὶ ἔπειτα, ὡς Χριστιανός, ὀνομάσθη Παῦλος.

Οὗτος ἔγινε Χριστιανός, διότι ἐφανερώθη πρὸς

αὐτὸν ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ τὸν ἐκάλεσεν εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Τοῦτο ἔγινεν, ὅταν ὁ Παῦλος μὲ ἄλλους μαζὶ ἐπήγαινον εἰς Δαμασκὸν νὰ καταδιώξουν τοὺς χριστιανούς.

Ὁ Παῦλος ἐβαπτίσθη εἰς Δαμασκὸν καὶ ἔγινεν εἰς τῶν σπουδαιότερων ἀποστόλων τοῦ Χριστοῦ.

Ἐκήρυττε δὲ τὸν Χριστιανισμόν μὲ θάρρος πρὸς τοὺς Ἰουδαίους εἰς τὰς Συναγωγάς. Ἔνεκα τούτου οἱ Ἰουδαῖοι ἐμίσησαν πολὺ τὸν Παῦλον καὶ κατεδίωκον αὐτόν, νὰ τὸν φονεύσουν.

Ὁ Παῦλος ἠθέλησε νὰ ἀποφύγῃ τοὺς Ἰουδαίους τῆς Παλαιστίνης. Διὰ τοῦτο ἤρchiσε νὰ κηρύττῃ τὸν Χριστιανισμόν πρὸς τοὺς ἐθνικοὺς καὶ εἰδωλολάτραις.

Ἔνεκα δὲ τούτου ὠνομάσθη ἀ π ὁ σ τ ο λ ο ς τ ῶ ν ἐ θ ν ῶ ν. Ἐκαμε δὲ τέσσαρας μεγάλας πορείαι, καὶ ἴδρυσεν Ἐκκλησίας εἰς πολλὰς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τῆς Ἑλλάδος.

β') Ὁ Παῦλος κηρύττει ἐν Ἀθήναις τὸν Χριστιανισμόν.

Κατὰ τὴν δευτέραν του πορείαν ὁ Παῦλος ἦλθε καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐκεῖ ἐθαύμασε τοὺς ὠραίους ναοὺς, τὰ ὠραῖα ἀγάλματα καὶ τοὺς βομῶν, τοὺς ὁποίους οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον ἀφιερῶσαι εἰς τοὺς θεοὺς των.

Μεταξὺ τῶν πολλῶν βομῶν, τοὺς ὁποίους εἶδεν εἰς Ἀθήνας, εἶδε καὶ ἓνα βομῶν, ὁ ὁποῖος ἦτο ἀφιερωμένος εἰς τὸν ἄ γ ν ω σ τ ο ν Θεόν.

Ἐκ τοῦ βομοῦ τούτου ἔλαβεν ἀφορμὴν ὁ Παῦλος νὰ κηρύξῃ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους. Ἀνῆλθε μὲ πολλοὺς ἐξ αὐτῶν εἰς τὸν Ἄρειον Πάγον καὶ ἐκεῖ ἐδίδαξεν ὅτι εἰς μόνον Θεὸς ὑπάρχει καὶ ὄχι πολλοί. Ὅτι ὁ Θεὸς οὗτος

εἶνε πνευματικός καὶ οὐδεμίαν ἀνάγκην ἔχει. Ἐπίσης ἐκεῖ ἐδίδαξε περὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ὅταν δὲ εἶπεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ὅτι ὁ Θεὸς ἀνέστησε τὸν Ἰησοῦν ἐκ τῶν νεκρῶν, ἐκεῖνοι ἐγέλασαν καὶ ἐνέπαιξαν τὸν Παῦλον. Μερικοὶ ὁμῶς ἐκ τῶν Ἀθηναίων ἐπίστευσαν. Μεταξὺ δὲ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ Λιονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης.

Ἰδρυσε δὲ δι' αὐτῶν ἐν Ἀθήναις ὁ Παῦλος τὴν πρώτην Χριστιανικὴν Ἐκκλήσιαν. Ταύτης δὲ πρώτος ἐπίσκοπος ἔγινεν ὁ Ἀθηναῖος Διονύσιος, ὁ Ἀρεοπαγίτης.

Ἐξ Ἀθηνῶν ὁ Παῦλος ἔφυγε καὶ μετέβη εἰς τὴν Κόρινθον, ὅπου ἴδρυσε τὴν Ἐκκλήσιαν τῆς Κορίνθου. Ἐμεινε δὲ περίπου 18 μῆνας εἰς Κόρινθον. Ἐκεῖθεν δὲ ἔφυγε καὶ ἐπέστρεψεν εἰς Ἀσίαν.

Ἐκ τῆς Ἀσίας ἐπεσκέφθη πάλιν τὰς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ πάλιν ἐπέστρεψεν εἰς Ἀσίαν. Ἐκεῖθεν ἦλθεν εἰς Ἱερουσαλήμ, ὅπου συνελήφθη καὶ ἐφυλακίσθη εἰς Καισάρειαν τῆς Παλαιστίνης. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐστάλη νὰ δικασθῇ εἰς τὴν Ρώμην, ἐπειδὴ ἦτο Ῥωμαῖος πολίτης καὶ ἐζήτησε τοῦτο ὁ ἴδιος.

Εἰς Ρώμην ἐδικάσθη καὶ ἠθρώθη. Ὅταν δ' ἔγινεν ὁ μέγας διωγμὸς τοῦ Νέρωνος κατὰ τῶν χριστιανῶν, τῷ 67 μ. Χ., ὁ Παῦλος συνελήφθη καὶ ἀπέθανε μαρτυρικὸν θάνατον.

§ 8. Οἱ Διωγμοὶ κατὰ τῶν Χριστιανῶν.

α'.) Αἷτια τῶν διωγμῶν.

Ἐφ' ὅσον οἱ Χριστιανοὶ ἦσαν ὀλίγοι οὐδεὶς ἐπρόσεχεν αὐτοὺς ἐκ τῶν Ῥωμαίων καὶ τῶν αὐτοκρατόρων αὐ-

τῶν. Μόνον οἱ Ἰουδαῖοι ἐμίσησαν καὶ κατηγοροῦν αὐτούς. ἔπειδὴ τοὺς ἐθεώρουν ἀποστάτας τοῦ Μωσαϊκοῦ Νόμου.

Ὅταν ὁμοῦς οἱ Χριστιανοὶ ἐπληθύνθησαν πολὺ εἰς τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος, τότε ἤρχισαν νὰ προσέχουν αὐτούς.

Διότι τότε ἔβλεπον πολλοὶ νὰ βλάπτωνται τὰ ὕλην αὐτῶν συμφέροντα ἐξ αἰτίας τῶν Χριστιανῶν.

Οἱ ἱερεῖς τῶν ἐθνικῶν ἔβλεπον νὰ ὀλιγοστεύουν αἱ θυσίαι καὶ τὰ δῶρα τοῦ λαοῦ πρὸς τοὺς ναοὺς των. Οἱ ἀγαλματοποιοὶ ἔβλεπον νὰ περιορίζεται ἡ κατασκευὴ ἀγαλμάτων. Οἱ δὲ διάφοροι ἔμποροι ἔβλεπον νὰ περιορίζεται ἡ πώλησις ζῶων καὶ πραγμάτων διὰ τὰς θυσίας πρὸς τὰ εἶδωλα.

Ἔνεκα τούτων ἐξηγείροντο πάντες οὗτοι κατὰ τῶν Χριστιανῶν. Μὲ ψευδεῖς δὲ κατηγορίας προσεπάθουν νὰ ἐξεγείρουν κατ' αὐτῶν τὸν λαόν.

Ὅσάκις δὲ συνέβαινε καμμία θεομιμία, σεισμὸς ἢ ἀσθένεια, ἢ πείνα μεγάλη, οἱ Χριστιανοὶ ἐθεωροῦντο ὑπεύθυνοι. Διότι οἱ ἐχθροὶ αὐτῶν διέδιδον ὅτι οἱ ἐθνικοὶ Θεοὶ εἶναι ὀργισμένοι, ἔπειδὴ ἠνεύχοντο οἱ Ῥωμαῖοι εἰς τὸ κράτος των τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ἐπεδὴ δὲ οἱ Χριστιανοὶ ἀπέφευγον τὰ αἰσχροὰ καὶ ἄγρια θεάματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἠρέσκετο τότε ὁ ἐθνικὸς λαός, ἐθεωροῦντο μισάνθρωποι. Ἐθεωροῦντο δὲ καὶ ὡς συνωμόται κατὰ τοῦ Κράτους καὶ τοῦ αυτοκράτορος, ἔπειδὴ οἱ Χριστιανοὶ ἐτέλουν κρυφίως καὶ κατὰ τὴν νύκτα τὰς τελετὰς αὐτῶν, εἰς κρυφὰ μέρη, εἰς δάση καὶ εἰς τὰς κατακόμβας τῆς Ῥώμης.

Πᾶσαι αἱ αἰτίαι αὗται εἶχον προετοιμάσει κακῶς κατὰ τῶν Χριστιανῶν τὸν Ῥωμαϊκὸν λαόν καὶ τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος.

Ἐχειροτέρευνον δὲ τὴν κατάστασιν τῶν Χριστιανῶν καὶ αἰ κατ' αὐτῶν διαβολαὶ τῶν Ἑβραίων.

Γενικῶς ἦτο τοιαύτη ἡ διάθεσις πάντων ἐναντίον τῶν Χριστιανῶν, ὥστε ἡ παραμυζὰ ἀφορμὴ ἐὰν ἐδί- δετο, οἱ Χριστιανοὶ θὰ ἐδιόζοντο σκληρῶς.

*β.) Ἀφορμὴ καὶ κήρυξις τοῦ διωγμοῦ τοῦ Νέρωνος
κατὰ τῶν Χριστιανῶν.*

Ἡ ἀφορμὴ διωγμοῦ κατὰ τῶν Χριστιανῶν ἐδόθη ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ῥώμης Νέρωνος τῷ 67 μ. Χ.

Μίαν νύκτα ἐξεροράγη πυρκαϊὰ εἰς μίαν συνοικίαν τῆς Ῥώμης. Ἐπὶ ἡμέρας δὲ ἡ συνοικία ἐκείνη κατε- στρέφετο. Ὁ λαὸς ἐθεώρησεν υπεύθυνον διὰ τὴν πυρ- καϊᾶν τὸν Νέρωνα, διότι ἐγνώριζε τὴν σκληρὰν καὶ ἀπάνθρωπον αὐτοῦ ψυχὴν.

Διὰ τοῦτο ἐξηγγέρθη ἐναντίον του καὶ ἐζήτει νὰ τὸν ἐκδικηθῆ. Ὁ Νέρων ὁμῶς διέδωκε, διὰ φίλων του, ὅτι οἱ Χριστιανοὶ ἔθεσαν τὴν πυρκαϊᾶν ἐκείνην.

Ὁ λαὸς ἐπίστευσε τοῦτο, διότι ἐμίσει τοὺς χριστιανούς, καὶ ἤργησε κατ' αὐτῶν μέγαν καὶ φοβερὸν διωγμὸν.

Κατ' αὐτὸν ἄλλοι ἐκ τῶν χριστιανῶν ἐδέοντο ἐπὶ πασσάλων καὶ ἀφοῦ ἠλείφοντο μὲ πίσσαν ἐκαίοντο εἰς τὰς ὁδοὺς, τὰς πλατείας καὶ τοὺς κήπους τῆς Ῥώμης, διὰ νὰ φωτίζουν τοὺς Ῥωμαίους. Ἄλλοι ἐρράπτοντο εἰς δέρματα καὶ ἐροίπτοντο εἰς τὰ θηρία καὶ ἐσπαράσ- σοντο. Ἄλλοι διὰ τροχῶν μὲ αἰχμὰς ἐκόπτοντο καὶ ἄλλοι μὲ ἄλλους σκληροὺς τρόπους ἐθανατοῦντο.

Ὅσοι ἐδιόζθησαν καὶ ἀπέθανον κατὰ τὸν διωγμὸν ἐκεῖνον, ὡς καὶ εἰς ἄλλους διωγμοὺς, ὀνομάζονται μάρ- τυρες τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐκτὸς τοῦ διωγμοῦ τοῦ Νέρωνος, πολλοὶ ἄλλοι σφοδροὶ διωγμοὶ κατὰ τῶν χριστιανῶν ἔγιναν.

Ἐκ τούτων σπουδαιότεροι ἦσαν ὁ διωγμὸς ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος (Δεζίου 251 μ. Χ.) καὶ ἐπὶ τοῦ Διοκλήτιανου (288—305 μ. Χ.).

Ἐπὶ τοῦ διωγμοῦ τοῦ Διοκλήτιανου ἐμαρτύρησαν ὁ Ἅγιος Γεώργιος καὶ ὁ Ἅγιος Δημήτριος.

Τὰ μαρτύρια ὑπόφεραν οἱ Χριστιανοὶ μὲ θάρρος καὶ καρτερίαν.

Τοῦτο δ' ἔκαμνε τοὺς βασανιστάς των νὰ θαυμάζουν αὐτούς, ὥστε πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἐγένοντο Χριστιανοί. Τὰ μαρτύρια καὶ ὁ θάνατος τῶν μαρτύρων ἔσωσαν καὶ ἐστερέωσαν τὴν Χριστιανικὴν πίστιν.

Οἱ διωγμοὶ κατὰ τῶν Χριστιανῶν διήρκεσαν περίπου δύο αἰῶνας· κατέπαυσαν δὲ ὅταν ἐγένεν αὐτοκράτωρ τοῦ Ῥωμαίου κράτους ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος (313 μ. Χ.).

ΜΕΡΟΣ Β΄.

§ 9. Ο ΜΕΓΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

*α.) Ἐκστρατεία καὶ νίκη τοῦ Κωνσταντίνου
κατὰ τοῦ Μαξεντίου*

Τὸ μέγα Ῥωμαϊκὸν κράτος, διὰ νὰ διοικῆται καλῶς, διηρέθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Διοκλήτιανου εἰς τέσσαρα μεγάλα μέρη. Ἡ διαίρεσις αὕτη ἦτο ἀναγκαία

κοί διὰ τὴν ταχύτεραν καὶ καλύτεραν ὑπεράσπισιν τοῦ κράτους ἐναντίον τῶν ἐπιθέσεων βαρβάρων λαῶν, αἱ ὁποῖα τότε ἦσαν συχναί—καὶ διὰ τὴν διοίκησιν αὐτοῦ.

Ἐκαστον ἐκ τῶν τεσσάρων τούτων μεγάλων μερῶν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους εἶχεν ἓνα Κάισαρα, ὁ ὁποῖος εἶχε πᾶσαν ἔξουσίαν πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν.

Εἷς ἐκ τῶν Καισάρων τούτων ἦτο καὶ ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Χλωρός, ὁ ὁποῖος ἦτο διοικητὴς τῆς Γαλατίας.

Οὗτος δὲν καταδίωξε τὸν Χριστιανισμόν, ἀλλ' ἠνέχθη αὐτόν.

Ὁ Κωνσταντῖνος οὗτος εἶχε σύζυγον τὴν Ἑλένην, ἐκ τῆς ὁποίας εἶχεν υἱὸν τὸν Μέγαν Κωνσταντῖνον.

Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἐγεννήθη εἰς Νίσσαν τῆς σημερινῆς Σερβίας. Ἀνετράφη δὲ ὑπὸ τῆς μητρὸς του Ἑλένης μὲ καλὰς ιδέας περὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ, τὸν ὁποῖον καὶ ἡ ἰδία εἶχε διδαχθῆναι.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λιοζίητιανοῦ καὶ κατοπιν τοῦ Κωνσταντίου τοῦ Χλωροῦ, ὁ στρατὸς ἀνηγόρευσε τὸν Κωνσταντῖνον Κάισαρα, ἀντὶ τοῦ πατρὸς του.

Τοιουτοτρόπως ἀπέμειναν οἱ ἑξῆς τέσσαρες Κάισαρες εἰς τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος, ὁ Κωνσταντῖνος καὶ ὁ Μαξέντιος εἰς τὸ Λυτικόν, καὶ ὁ Μαξιμῖνος καὶ ὁ Λιζίνιος εἰς τὸ Ἀνατολικόν.

Καὶ ὁ Κωνσταντῖνος δὲν καταδίωξε τοὺς Χριστιανούς εἰς τὸ κράτος του, ἀλλ' ὁρμήριξεν αὐτούς.

Τὸν Κωνσταντῖνον ὁμοῦς δὲν ἠθέλησε νὰ ἀναγνωρίσῃ ὡς Κάισαρα ὁ Μαξέντιος. Ἐνεκα τούτου ὁ Κωνσταντῖνος ἐξεστράτευσε κατ' αὐτόν.

Τότε ὁ Μαξέντιος ἐξῆλθεν ἐναντίον τοῦ Κωνσταν-

τίνου μὲ πολυπληθῆ στρατόν, διὰ νὰ τὸν ἀποκρούσῃ.
Ὁ Κωνσταντῖνος τοιοῦτοτρόπως εὐρέθη εἰς πολὺ

Ο ΜΕΓΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

δύσκολον θέσιν, διότι ὁ στρατός του ἦτο πολὺ μικρότερος τοῦ στρατοῦ τοῦ Μαξεντίου.

Ἄλλὰ μίαν ἡμέραν, ἐν ᾗ εὐρίσκετο ὁ Κωνσταντῖνος ἔξω τῆς σκηνῆς του, εἶδεν εἰς τὸν οὐρανὸν φωτεινὸν τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ καὶ γύρω αὐτοῦ τὰς λέξεις «ἐν τούτῳ νίκα». Ὁ Κωνσταντῖνος ἐνόησεν ὅτι θὰ νικήσῃ μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Σταυροῦ. Ἀμέσως διέταξε καὶ κατεσκευάσθη σημαία, ἣ ὁλοία ἔφερε σταυρὸν μὲ τὰς λέξεις

γύρω του ἐν τούτῳ
νίζα».

Εἰς τὴν κορυφὴν δὲ
τοῦ κοντιοῦ αὐτῆς ἔθε-
σεν εἰς σύμπλεγμα τὰ
ἀρχικά γράμματα τῆς
λέξεως Χριστὸς (X.P.).

Ὁνομάσθη δὲ ἡ ση-
μαία ἐξείνη **λ. ἄ β α ρ ο ν**.

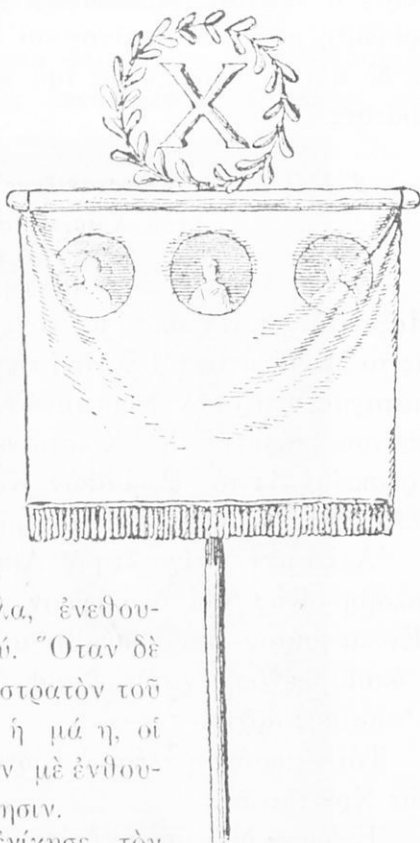
Εἰς τὸν στρατὸν τοῦ
Κωνσταντίνου ὑπηρε-
τούν ὡς στρατιῶται
πέρα πολλοὶ Χριστι-
ανοί. Οὗτοι ὅταν εἶδον
τὸ λάβαρον ἐξεῖνο μὲ
τὰ χριστιανικά σύμβολα, ἐνεθου-
σιάσθησαν πάρα πολύ. Ὅταν δὲ
συνητηθήσαν μὲ τὸν στρατὸν τοῦ
Μαξεντίου καὶ ἔγινεν ἡ μάχη, οἱ
Χριστιανοὶ ἐπολέμησαν μὲ ἐνθου-
σιασμόν καὶ αὐταπάγησιν.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἐνίκησε τὸν
Μαξεντίον πλησίον τῆς Ῥώμης καὶ ἔτρεψεν αὐτὸν εἰς
φυγὴν.

Ἐν ᾧ δὲ ὁ Μαξέντιος ὑπεχώρει καὶ διήρχετο ἔφιπ-
πος τὸν Τίβεριν ποταμόν, ἐπνίγη ἐντὸς αὐτοῦ.

Ὁ Κωνσταντῖνος εἰσῆλθε νικητῆς εἰς τὴν Ῥώμην
καὶ ἀνεκηρύχθη αὐτοκράτωρ τοῦ δυτικοῦ Ῥωμαϊκοῦ
Κράτους τὴν 29ην Ὀκτωβρίου τοῦ ἔτους 312 μ. Χ.

Εἰς τὸ Ἀνατολικὸν Ῥωμαϊκὸν κράτος ἦσαν Καί-

σαρες ὁ Λικίνιος καὶ ὁ Μαξιμίνος. Ὁ Λικίνιος συνεκρούσθη μὲ τὸν Μαξιμῖνον καὶ ἐνίκησεν αὐτόν. Ἐμείνε δὲ αὐτὸς μόνος κύριος τοῦ ἀνατολικοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους.

*β'.) Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος γίνεται προστάτης
τοῦ Χριστιανισμοῦ.*

Ὁ Κωνσταντῖνος, μετὰ τὴν νίκην του κατὰ τοῦ Μαξεντίου, συνεννοήθη μὲ τὸν Λικίνιον καὶ ἐξέδωκεν εἰς τὸ Μεδιόλανον (Μιλάνον) τῆς Ἰταλίας τῷ 313 μ. Χ. διάταγμα, ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν. Διὰ τοῦ διατάγματος ἐκείνου ἐκήρυττε τὸν Χριστιανισμὸν ἀνεγνωρισμένην θρησκείαν εἰς τὸ Ῥωμαϊκὸν Κράτος. Ἀπηγόρευσε δὲ πλεόν τοὺς διωγμοὺς ἐναντίον τῶν Χριστιανῶν.

Ἄλλὰ μετ' ὀλίγα ἔτη ὁ Λικίνιος ἠθέλησε νὰ καταλάβῃ μόνος του ὁλόκληρον τὴν Ῥωμαϊκὴν ἀρχήν. Ἔνεκα τούτου συνεκρούσθη πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον, ὁ ὁποῖος ἐνίκησεν αὐτόν καὶ ἔγινε μονοκράτωρ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀρχῆς.

Τότε ἐκηρύχθη πλεόν ὁ Κωνσταντῖνος φανερά ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν.

Ἐξέδωκε δὲ δεύτερον διάταγμα τῷ 323 μ. Χ., διὰ τοῦ ὁποίου ἐκήρυττε τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν ἐπίσημον θρησκείαν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους, ἀντὶ τῆς ἐθνικῆς. Ἔδωκε δὲ εἰς τοὺς Χριστιανούς πάντα τὰ πολιτικὰ δικαιώματα, τὰ ὁποῖα εἶχον ἀφαιρέσει ἀπ' αὐτῶν οἱ προηγούμενοι αὐτοκράτορες, καὶ ὑπεστήριξεν αὐτούς.

Ὁ Κωνσταντῖνος, ἂν καὶ ὑπεστήριξε τὸν Χριστιανισμόν, δὲν κατεδίωξεν ὅμως τοὺς ἐθνικούς.

Αὐτὸς δὲ ὁ ἴδιος ἀνέβαλλε τὸ βάπτισμά του.

γ') Κτίσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Μετὰ τὴν κατάληψιν ὁλοκλήρου τῆς Ῥωμαϊκῆς αἰχμῆς, ὁ Κωνσταντῖνος ἀπεφάσισε νὰ μεταφέρει τὴν

ΑΝΔΡΙΑΣ Μ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

Πρωτεύουσαν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ Κράτους ἀπὸ τῆς Ῥώμης εἰς τὸ Βυζάντιον.

Τοῦτο ἔκαμε διότι ἔβλεπεν ὅτι εἰς τὴν Ἀνατολὴν εἶχεν ἐπικρατήσει ὁ Χριστιανισμὸς καὶ ἐκεῖ αὐτὸς θὰ ἦτο ἀσφαλέστερος.

Τὸ Βυζάντιον ὁ Κωνσταντῖνος ἤρρινε πολὺ καὶ πε-

ριετείχισε δι' ισχυρῶν φρουρίων. Ἐχάραξε πολλὰς καὶ ὠραίας ὁδοὺς καὶ πλατείας. Κατεσκευάσασε δὲ ὠραία καὶ μεγάλα ἀνάκτορα, θέατρα, ἀγορὰς, λουτροῦνας καὶ ἵπ-
πόδρομον.

Ἐστόλισε δὲ τὴν νέαν του Προτεύουσαν δι' ὠραίων ἀγαλμάτων καὶ ἄλλων καλλιτεχνημάτων, τὰ ὁποῖα μετέ-
φερεν ἐκ διαφόρων μερῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἀσίας.

Ἐκτίσασε δὲ πλείστας μεγάλας καὶ ὠραίας δημοσίας οἰκοδομὰς καὶ χριστιανικοὺς ναοὺς. Μεταξὺ δὲ τούτων ἦσαν ὁ ναὸς τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων καὶ ὁ ναὸς τῆς Θείας Σοφίας.

Κατὰ δὲ τὴν 19 Μαΐου τοῦ ἔτους 330 μ. Χ. ὁ Κων-
σταντῖνος ἐτέλεσε τὰ ἐγκαίνια τῆς νέας Προτεύουσης τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους.

Ταύτην αὐτὸς μὲν ὠνόμασε Νέαν Ῥώμην, ὁ δὲ λαὸς καὶ οἱ σύγχρονοὶ του συγγραφεῖς ὠνόμασαν Κωνσταντινούπολιν, πρὸς τιμὴν του.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐζείνην, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Κων-
σταντῖνος μετέφερεν εἰς Βυζάντιον τὴν πρωτεύουσάν του, ἡ μήτηρ του Ἑλένη μετέβη εἰς Ἱερουσαλὴμ.

Ἐκεῖ διέταξεν ἀνασκαφὰς καὶ ἀνεῦρε τὸν τάφον καὶ τὸν Σταυρὸν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ὑψωσε δὲ τὸν σταυρὸν εἰς προσκύνησιν τῶν πιστῶν.

Ἐπὶ δὲ τοῦ Ἀγίου Τάφου τοῦ Χριστοῦ, κατὰ δια-
ταγὴν τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, ἐκτίσθη ναὸς, ὁ ὁποῖος σφύζεται μέχρι σήμερον καὶ ὀνομάζεται «ναὸς τῆς Ἀναστάσεως».

Ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του ὁ Κωνσταντῖνος ἐβα-
πτίσθη τὴν 21 Μαΐου τοῦ ἔτους 337 μ. Χ.

Λι' ὅσα ὁ Κωνσταντῖνος ἐπραξεν ὑπὲρ τοῦ Χριστι-

ανισμού, ἡ Ἱστορία ὠνόμασεν αὐτὸν Μέγαν.

Ἡ δὲ Ἐκκλησία τὸν ὠνόμασεν Ἰσαπόστολον, δηλαδή ἴσον μὲ τοὺς Ἀποστόλους, ἐπειδὴ ἐκλήθη εἰς τὸν Χριστιανισμόν ὑπὸ τοῦ ἰδίου τοῦ Χριστοῦ καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν διάδοσιν αὐτοῦ. Κατέταξε δὲ αὐτὸν καὶ τὴν μητέρα του Ἑλένην μεταξὺ τῶν ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας.

δ') Θρησκευτικαὶ ἐριδες καὶ ἡ Πρώτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος τῆς Νικαίας.

Ὅταν οἱ Χριστιανοὶ ἠσύχασαν πλέον ἀπὸ τοὺς διωγμοὺς τῶν ἐθνικῶν, ἤρχισαν νὰ ἐξετάζουσι καλύτερον τὰς Χριστιανικὰς ἰδέας. Ἄλλ' ἕνεκα τούτου ἐγεννήθησαν μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν πολλὰ διαφωνία. Τὰς διαφωνίας αὐτὰς ἔπρεπεν ἡ Ἐκκλησία νὰ κανονίσῃ.

Διὰ τοῦτο ἐκάλεε ἡ Ἐκκλησία τὰς Συνόδους. Αὗται, ὅταν ἐξήταζον σπουδαῖα καὶ γενικά ζητήματα, ἀπειλοῦντο ἐξ ἀντιπροσώπων τῶν Ἐκκλησιῶν ὅλης τῆς οἰκουμένης. Ἔνεκα τούτου αὗται λέγονται Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Μ. Κωνσταντίνου ἦτο πρεσβύτερος εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ὁ Ἄρειος. Οὗτος ἐδίδασκεν ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, δηλαδή ὁ Χριστός, δὲν ἦτο καὶ αὐτὸς Θεός, ἀλλὰ κτίσμα τοῦ Θεοῦ. Τοῦτον ἀντέκρουσαν διάφοροι ἐπίσκοποι καὶ κληρικοί. Ἄλλοι ὅμως ἐτάχθησαν μὲ τὸ μέρος του καὶ ἕνεκα τούτου ἤρχισε μεγάλη φιλονεικία εἰς τὴν Ἐκκλησίαν.

Ὁ Μ. Κωνσταντῖνος τότε συνεζήτησε τὴν Πρώτην Οἰκουμενικὴν Σύνοδον εἰς τὴν Νίκαιαν τῆς Βιθυνίας τῷ 325 μ. Χ. Τοῦτο τὸ ἔλαμε διὰ νὰ φέρῃ τὴν εἰ-

ρήνην καὶ ὁμόνοιαν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν.

Εἰς τὴν σύνοδον ἐκείνην παρευρέθη καὶ ὁ ἴδιος ὁ Κωνσταντῖνος· προήδρευσε αὐτῆς, ὡμίλησε καὶ συνέστησεν εἰς τοὺς Πατέρας αὐτῆς ἀγάπην καὶ ὁμόνοιαν.

Ὑστερον ἀπὸ πολλὰς συζητήσεις, κατεδικάσθη ὁ Ἄρειος καὶ ἡ διδασκαλία αὐτοῦ ὡς αἰρετική, δηλαδὴ ὡς ἀντίθετος τῆς ὀρθῆς διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ Σύνοδος ἐκείνη συνέταξε καὶ τὰ ἑπτὰ πρῶτα ἄρθρα τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως, τὸ ὁποῖον λέγεται καὶ «Πιστεῦο».

Εἰς τὴν Πρώτην Οἰκουμενικὴν Σύνοδον παρευρέθησαν 318 ἐπίσκοποι, ἱερεῖς καὶ διάκονοι, τοὺς ὁποίους ὀνομάζομεν Πατέρας.

Ἐκτὸς τοῦ ζητήματος τῆς αἰρέσεως τοῦ Ἀρείου ἡ Σύνοδος ἐκείνη ἐξήτασε καὶ ἑκανόνησε καὶ ἄλλα ζητήματα τῆς Ἐκκλησίας. Ἐν δ' ἐξ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ χρόνος τῆς τελέσεως ὑπὸ πάντων τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἑορτῆς τοῦ Πάσχα.

Ὄρισε δὲ νὰ τελεῖται τοῦτο τὴν πρώτην Κυριακὴν μετὰ τὴν ἑαρινὴν Πανσέληνον, ἧτοι μετὰ τὴν 21 Μαρτίου (ν. ἡ.).

§ 10. ἸΟΥΛΙΑΝΟΣ Ὁ ΠΑΡΑΒΑΤΗΣ

Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος εἶχε τρεῖς υἱούς, εἰς τοὺς ὁποίους διένειμε τὸ Κράτος του πρὸ τοῦ θανάτου του.

Ἄλλ' οἱ υἱοὶ τοῦ Κωνσταντίνου ἀπέθανον ἢ ἐξ ἀσθενειῶν ἢ ἕνεκα ἐμφυλίων πολέμων.

Τοιοῦτοτρόπως ἐκ τοῦ γένους τοῦ Μ. Κωνσταντίνου δὲν ἀπέμεινε ἄλλος παρὰ μόνον εἰς ἀναμφοῦς του, ὁ ὁποῖος ἐλέγετο Ἰουλιανός.

Ὁ Ἰουλιανὸς οὗτος ὡς μητροκίζην του γλῶσσαν εἶχε τὴν Ἑλληνικὴν καὶ ἐσπούδαζε διὰ τὴν ἀκολουθήσῃ τὸ κληρικὸν στάδιον.

Πρὸς καλύτεραν μόρφωσιν ἦλθε καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐκεῖ ὑπῆρχον φιλοσοφικαὶ καὶ ῥητορικαὶ σχολαὶ διαφόρων ὀνομαστῶν ἐθνικῶν διδασκάλων.

Εἰς τὰς Ἀθήνας ὁ Ἰουλιανὸς ἐπείσθη ὑπὸ τῶν διδασκάλων του ὅτι ἡ κατάπτωσις τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους προήρχετο ἐκ τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ. Θὰ ἀνελάμβανε δὲ τὴν προτέραν του δύναμιν καὶ λαμπρότητα, ἐὰν ἐπανήρχετο ἡ εἰδωλολατρεία.

Ὅταν δὲ οὐδεὶς ἄλλος ἀπέμεινε ἐκ τοῦ γένους τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, ὁ Ἰουλιανὸς ἐκλήθη νὰ καταλάβῃ τὸν θρόνον τῷ 361 μ. Χ. Ἀλλὰ μόλις οὗτος ἀνέλαβε τὴν ἐξουσίαν ἐκηρύχθη κατὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ὑπὲρ τῆς εἰδωλολατρείας.

Ὑπεστήριξε τοὺς ἐθνικοὺς εἰς πάσας τὰς θέσεις τῆς πολιτείας καὶ κατεδίωξε τοὺς Χριστιανούς.

Λέν διήρκεσεν ὅμως ἐπὶ πολὺ ἡ βασιλεία του, διότι κατὰ τὸ ἔτος 363 μ. Χ. ἐπληρώθη εἰς μίαν μάχην κατὰ τῶν Περσῶν καὶ ἀπέθανε.

Λέγεται δὲ ὅτι, ὅταν ἀπέθνησεν ὁ Ἰουλιανὸς, ἔλαβεν αἷμα ἐκ τῆς πληγῆς του καὶ τὸ ἔριπτε πρὸς τὰ ἄνω καὶ ἐφώναζε: «νενίκηκάς με, Ναζωραῖε», δηλαδὴ μὲ ἐνίκησες, ὦ Χριστέ.

Ἡ Ἐκκλήσια καὶ ἡ Ἱστορία ὠνόμασαν τὸν Ἰουλιανὸν Παράβτην ἢ Ἀποστάτην, διότι ἠρνήθη τὸν Χριστιανισμὸν καὶ ἠσπύσθη τὴν εἰδωλολατρείαν.

Μετὰ τὸν Ἰουλιανὸν πάντες οἱ λοιποὶ αὐτοκράτορες τοῦ Ῥωμαϊκοῦ καὶ κατόπιν τοῦ Βυζαντινοῦ κρά-

τους, ὑπῆρξαν Χριστιανοί, μέχρι τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου. Οὗτος ἦτο ὁ τελευταῖος Βυζαντινὸς αὐτοκράτωρ.

11. § Ἀποτελέσματα τῆς μεταθέσεως τῆς Πρωτεύουσας τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους εἰς Κωνσταντινούπολιν.

α) Ἐπίδρασις τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἰς τὸ Ἀνατολικὸν
Ῥωμαϊκὸν Κράτος καὶ ἐξελληνισμὸς αὐτοῦ.

Ἡ νέα πρωτεύουσα τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους, ἡ Κωνσταντινούπολις, εὗρίσκειτο ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων εἰς χώραν Ἑλληνικὴν καὶ εἰς τὸ μέσον Ἑλληνικῶν λαῶν. Εἰς πάντας δὲ τοὺς λαοὺς τούτους ἐπεκράτει ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς καὶ ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα.

Ἐνεκα τούτου, ἦτο ἐπόμενονον ὅτι εἰς τὸ Ἀνατολικὸν Ῥωμαϊκὸν κράτος θὰ ὑπερίσχυεν ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς καὶ ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα. Τοῦτο δὲ θὰ ἐγένετο ὑπὸ νέαν μορφήν, τὴν Χριστιανικὴν, ἐπειδὴ εἰς τὴν Ἀνατολὴν εἶχεν ἐπικρατήσει ὁ Χριστιανισμὸς. Τοῦτο πράγματι καὶ συνέβη.

Κατ' ἀρχὰς ἐπίσημος γλῶσσα τοῦ Ἀνατολικοῦ κράτους, εἰς τὴν νέαν του Πρωτεύουσαν, ἦτο ἡ Λατινικὴ. Εἰς αὐτὴν συνεζήτουν εἰς τὴν σύγκλητον, εἰς αὐτὴν συνετάσσοντο οἱ νόμοι καὶ τὰ διατάγματα τοῦ κράτους καὶ αὐτὴν ὠμίλουν εἰς τὰ ἀνάκτορα.

Ἄλλ' ὀλίγον κατ' ὀλίγον, ἤρχισε νὰ ἐπικρατῇ ὡς γλῶσσα τῶν ἀνάκτορων καὶ τοῦ κράτους ἡ Ἑλληνικὴ. Τοῦτο κυρίως συνέβη ἀφ' οἴτου ὁ Θεοδόσιος ὁ Β' ἔλαβε ὡς σύζυγον τὴν πολὺ μορφωμένην Ἀθηναῖδα. Ἐνεκα

τέρα τοῦ Ἀθηναίου φιλοσόφου Λεοντίου. Αὕτη ἐβαπτίσθη Χριστιανὴ καὶ ὀνομάσθη Εὐδοκία. Εἰσήγαγε δὲ εἰς τὰ ἀνάκτορα τοὺς Ἑλληνικοὺς τρόπους καὶ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Διὰ τῶν ἐνεργειῶν δὲ αὐτῆς ὁ Θεοδόσιος ἴδρυσεν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸ Πανδιδασκῆριον. Τοῦτο ἦτο εἶδος Πανεπιστημίου, εἰς τὸ ὁποῖον ἐδιδάσκοντο διάφοροι γνώσεις.

Εἰς τὸ Πανδιδασκῆριον ἐκείνο ἐδίδασκον περὶ τοὺς 31 καθηγηταί. Ἐξ αὐτῶν δὲ οἱ 15 ἐδίδασκον τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, τὴν ῥητορικὴν, τὰ συγγράμματα τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων καὶ ἄλλων συγγραφέων.

Ἐκτὸς τοῦ Πανδιδασκηρίου τούτου, ὑπῆρχον εἰς τὸ Ἀνατολικὸν κράτος καὶ πολλὰ ἄλλα Ἑλληνικὰ φιλοσοφικὰ καὶ ῥητορικὰ σχολαί. Εἰς πάσας δὲ αὐτὰς ἐδιδάσκοντο ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα, καὶ τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα ὑπὸ Ἑλλήνων διδασκάλων. Ἐκ τῶν σχολῶν δὲ τούτων ὀνομασταὶ ἦσαν αἱ σχολαὶ τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Ἀλεξανδρείας, τῆς Ἀντιοχείας καὶ ἄλλαι.

Τοιοῦτοτρόπος ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὸ Ἀνατολικὸν Ῥωμαϊκὸν κράτος ἐδέχθη τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἐξελληνίσθη. Μετεβλήθη δὲ ἀπὸ Ῥωμαϊκὸν εἰς Βυζαντινὸν Ἑλληνικὸν κράτος.

§ 12. Ο ΜΕΓΑΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

Μεταξὺ τῶν μεγάλων πατέρων καὶ διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας εἶε καὶ ὁ Μέγας Ἀθανάσιος.

Οὗτος ἐγεννήθη εἰς Ἀλεξανδρείαν τῆς Αἰγύπτου περὶ τὸ ἔτος 296 μ.Χ. Ἐκεῖ ἐσπούδασε καὶ νέος ἀκόμη χειροτονήθη διάκονος τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας.

Ὁ Ἀθανάσιος ἔλαβε μέρος εἰς τὴν Πρώτην Οἰκου-
μενικὴν Σύνοδον, ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Ἐκκλησίας τῆς
Ἀλεξανδρείας. Ἐκεῖ ἐθαυμάσθη διὰ τὴν σοφίαν καὶ
τὴν δύναμιν τοῦ λόγου του. Ὁ Ἀθανάσιος εἰς τὴν Σύ-
νοδον ἐκείνην κατεπολέμησε σφοδρῶς τὴν διδασκαλίαν
τοῦ Ἀρειοῦ. Ὑπεστήριξε δὲ μὲ ἰσχυρὰ ἐπιχειρήματα
τὴν ὀρθόδοξον διδασκαλίαν. Ἀποτέλεσμα τοῦ ἀγῶνος
του ἐκείνου ἦτο ἡ καταδίκη τῆς αἰρειανικῆς διδασκαλίας
ὑπὸ τῆς Συνόδου καὶ ἡ κήρυξις τοῦ Ἀρειοῦ ὡς αίρειτοῦ.

Κατὰ τὸ 326 μ.Χ. ἀπέθανεν ὁ ἐπίσκοπος τῆς Ἀλε-
ξανδρείας Ἀλέξανδρος καὶ εἰς τὸν θρόνον τῆς πόλεως
ταύτης ἀνῆλθεν ὁ Ἀθανάσιος.

Οὗτος ἀπεδείχθη εἰς ἐκ τῶν μεγάλων ἐπισκόπων
τῆς Ἐκκλησίας ἐκείνης καὶ ἠγαπάτο ὑπὸ τοῦ λαοῦ αὐτῆς.

Μόνον οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Ἀρειοῦ, οἱ αἰρειανοὶ καλούμε-
νοι, ἐμίσουν θανασίμως τὸν Ἀθανάσιον. Οὗτοι πολλὰ-
κις επεκράτουν εἰς τὰ ἀνάκτορα καὶ κατόρθωνον ὥστε
νὰ ἐξορίζεται ὁ Ἀθανάσιος εἰς τὴν Λύβιν.

Δέκα φορὰς ἐξωρίσθη ὁ Ἀθανάσιος καὶ ἐπὶ 20 ἔτη
ἔμεινεν ἐξόριστος εἰς πόλεις τῆς Λύβειας καὶ μακρὰν
τῆς ἐπισκοπῆς του.

Ὅταν μάλιστα ἔγινεν αὐτοκράτωρ ὁ Ἀρειανὸς
Οὐάλης πάλιν ἐξώρισε τὸν Ἀθανάσιον. Ἀλλ' ὁ λαὸς
τῆς Ἀλεξανδρείας, ὁ ὁποῖος ἠγάπα αὐτόν, ἐξηγέρθη
καὶ ἀπήτησε τὴν ἀνάκλησιν τοῦ Ἀθανασίου ἐκ τῆς ἐξο-
ρίας. Πράγματι ὁ Αὐτοκράτωρ ἠναγκάσθη νὰ ἀνακα-
λέσῃ αὐτὸν ἐξ αὐτῆς, ὁ δὲ λαὸς ἔκαμεν εἰς αὐτὸν λαμ-
πρὰν καὶ μεγάλην ὑποδοχὴν.

Ἀλλ' ἔνεκα τῶν πολλῶν καὶ μεγάλων κακουχιῶν,
τὰς ὁποίας ὑπέστη ὁ Ἀθανάσιος εἰς τὴν ἐξορίαν, ἠσθέ-

νησε καὶ ἀπέθανεν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν τὴν 2 Μαΐου τοῦ ἔτους 373 μ. Χ. Ὁ Ἀθανάσιος ἔγραψε διάφορα συγγράμματα ἐναντίον τῶν Ἀρειανῶν καὶ τῶν ἔθνικῶν. Διὰ τοὺς ἀγῶνάς του δὲ ὑπὲρ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, διὰ τὸ θάρρος του, τὸ ὁποῖον ἐπέδειξε, καὶ διὰ τὰ συγγράμματά του ὀνομάσθη Μέγας. Ἡ δὲ Ἐκκλησία κατέταξεν αὐτὸν μεταξὺ τῶν ἀγίων καὶ πατέρων αὐτῆς.

§ 13. Ο ΜΕΓΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

Ἄλλος ἐκ τῶν σπουδαίων πατέρων καὶ διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας εἶναι καὶ ὁ Μέγας Βασίλειος. Οὗτος ἐγεννήθη εἰς τὴν Καισάρειαν τῆς Καππαδοκίας. Ἡ μήτηρ του Ἐμμέλεια ἀνέθρεψεν αὐτὸν μὲ εὐσέβειαν καὶ πίστιν πρὸς τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν.

Ἐσπούδασε δὲ τὰ πρῶτα γράμματα ὁ Βασίλειος εἰς τὴν πατρίδα τοῦ τὴν Καισάρειαν. Μετὰ ταῦτα δὲ ἦλθεν εἰς Ἀθήνας διὰ νὰ σπουδάσῃ φιλοσοφίαν καὶ ῥητορικὴν καὶ ἐν γένει τοὺς Ἑλληνας συγγραφεῖς. Εἰς Ἀθήνας ὑπῆρχον ὀνομασταὶ σχολαί, εἰς τὰς ὁποίας ἐδίδασκον σπουδαῖοι ἔθνικοὶ διδάσκαλοι. Ἐκεῖ ὁ Βασίλειος ἐγνωρίσθη μὲ τὸν Ἰουλιανὸν τὸν Παραβάτην καὶ μὲ τὸν Γρηγόριον τὸν Ναζιανζηνόν, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἔλθει διὰ τὸν ἴδιον σκοπόν.

Ὅταν ἐτελείωσε τὰς σπουδὰς του ὁ Βασίλειος ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα του Καισάρειαν. Ἐκεῖ ἔκαμνε τὸ ἔργον τοῦ ῥήτορος (δικηγόρου) εἰς τὰ δικαστήρια.

Ἄλλ' ἐπειδὴ ἠγάπα τὴν μελέτην, διὰ τοῦτο ἔφυγεν ἐκ τῆς Καισαρείας καὶ μετέβη εἰς ἓν κτῆμα τοῦ πατρὸς του εἰς τὸν Πόντον. Ἐκεῖ ἐκάλεσε καὶ τὸν φίλον του

Γρηγόριον τὸν Ναζιανζηνόν. Ἐπεδόθησαν δὲ καὶ οἱ δύο εἰς τὴν μελέτην τῆς Ἁγίας Γραφῆς, τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων καὶ πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Μετὰ ταῦτα δὲ ἐπέστρεψε πάλιν εἰς Καισάρειαν, ὅπου ἔγινεν ἐπίσκοπος τῆς πόλεως ταύτης. Ὡς ἐπίσκοπος ὁ Βασίλειος ἔδειξε παραδείγματα εὐσεβοῦς καὶ ἀληθοῦς Χριστιανοῦ καὶ ποιμενάρχου. Πάντα τὰ εἰσοδήματα τῆς Ἐπισκοπῆς του τὰ διέθετεν ὑπὲρ τῶν πτωχῶν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν δὲ μεγάλης πείνης, ἣ ὁποία ἔγινεν ἐκεῖ, πολλοὶ πτωχοὶ ἔτρωγον εἰς τὴν τράπεζάν του. Αὐτὸς δὲ ὁ ἴδιος ἔζη ὡς πτωχός. Ἰδρυσεν τὸ πρῶτον πτωχοκομεῖον, τὸ ὁποῖον ὀνομάσθη Βασιλείας καὶ πολλὰ ἄλλα φιλανθρωπικὰ ἰδρύματα.

Ὅταν ὁμως ἀνέβη εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ Ἀρειανὸς Οὐάλης, ἠθέλησε νὰ ἐξαναγκάσῃ πάντας τοὺς Ἐπισκόπους νὰ γίνουν Ἀρειανοί. Διὰ τοῦτο ἔστειλε τὸν ἐπίτροπόν του Μόδεστον πρὸς τοὺς ἐπισκόπους τῆς Μ. Ἀσίας. Ἐκ τούτων ἄλλους μὲν δι' ὑποσχέσεων, ἄλλους δὲ δι' ἀπειλῶν, κατώρθωσε νὰ προσελκύσῃ εἰς τὸν Ἀρειανισμόν. Ὅταν ὁμως ὁ Μόδεστος ἦλθε καὶ πρὸς τὸν Βασίλειον, δὲν κατώρθωσε νὰ πείσῃ αὐτόν. Διὰ τοῦτο ἤρχισε νὰ τὸν ἀπειλῇ μὲ ἐξορίαν, μὲ δήμευσιν περιουσίας, μὲ βασάνους καὶ τέλος μὲ θάνατον.

Ὁ Βασίλειος, ὅταν ἤκουσεν αὐτά, ἀπήντησε τὰ ἑξῆς: «Αἱ ἀπειλαί σου δὲν μὲ τρομάζουν. Τὴν ἐξορίαν δὲν φοβοῦμαι διότι πανταχοῦ τῆς γῆς ὁ ἄνθρωπος εἶνε ξένος, καὶ διαβατικός. Ἐπίσης δήμευσιν περιουσίας δὲν φοβοῦμαι, διότι περιουσίαν δὲν ἔχω. Ἀλλ' οὔτε καὶ τὰς βασάνους τοῦ σώματός μου φοβοῦμαι, διότι τὸ ἀσθενη-

ζόν μου σῶμα δὲν θὰ ἀνθήξῃ εἰς αὐτάς. Τέλος οὐδὲ τὸν θάνατον φοβοῦμαι διότι αὐτὸς θὰ μὲ ἐνώσῃ ταχύτερον μετὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Θεοῦ. Ἄς ἀκούσῃ αὐτὰ καὶ ὁ βασιλεὺς», εἶπεν ὁ Βασιλεὺς.

Ὅταν ἤκουσε τὰς ἀπαντήσεις αὐτάς ὁ Μόδεστος, ἐθαύμασε τὸ θάρρος τοῦ Βασιλείου καὶ δὲν ἐπέμεινε πλέον.

Τὰς ἀπαντήσεις τοῦ Βασιλείου ἀνέφερεν ὁ Μόδεστος εἰς τὸν Οὐάλεντα, τὸν αὐτοκράτορα. Καὶ ἐκεῖνος ἐθαύμασε τὸν Βασιλεῖον δι' αὐτάς καὶ ἄφησε πλέον αὐτὸν ἀνενόητον.

Ὁ Βασιλεὺς ἐμελέτα πολὺ τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας συγγραφεῖς καὶ ἔγραψε πολλὰ καὶ σπουδαῖα ἐκκλησιαστικὰ συγγράμματα.

Οὗτος ἔγραψε καὶ τὴν λειτουργίαν, ἡ ὁποία λέγεται λειτουργία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου.

Δι' ὅλας αὐτοῦ τὰς ἐνεργείας ὑπὲρ τῆς Ὁρθοδόξου πίστεως καὶ διὰ τὴν πολυμάθειαν καὶ τὴν μεγάλην του φιλανθρωπίαν, ὁ Βασιλεὺς ὠνομάσθη Μέγας. Ἡ δὲ Ἐκκλησία κατέταξεν αὐτὸν μεταξὺ τῶν τριῶν μεγαλυτέρων τῆς Ἱεραρχῶν.

§ 14. ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ.

Μεταξὺ τῶν μεγάλων πατέρων καὶ ἱεραρχῶν τῆς Ἐκκλησίας κατατάσσεται καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος. Οὗτος ἐγεννήθη εἰς Ἀντιόχειαν τῆς Συρίας κατὰ τὸ ἔτος 347 μ. Χ. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἦτο ἐθνικὸς καὶ ἀπέθανε νέος. Ἐνεκα λοιπὸν τούτου, ὁ Ἰωάννης ἔμεινεν ὀρφανὸς εἰς μικρὰν ἡλικίαν. Ἀνετράφη δὲ καλῶς

ὑπὸ τῆς ἐναρέτου αὐτοῦ μητρὸς Ἀνθούσης, ἣ ὁποῖα ἐβαπτίσθη καὶ ἔγινε Χριστιανή.

Ὁ Ἰωάννης, ἀφοῦ ἔμαθε τὰ πρῶτα γράμματα εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, ἤρπυσε ἐπειτα ῥητορικὴν εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Λιβανίου. Οὗτος ἦτο ὀνομαστὸς διδάσκαλος τῆς ῥητορικῆς εἰς τὴν Ἀντιόχειαν.

Ὁ Λιβάνιος ἐθαύμασε τὴν εὐφυΐαν καὶ εὐγλωττίαν τοῦ Ἰωάννου καὶ πολὺ ἠγάπησεν αὐτόν. Ὅταν δὲ κάποτε ἠρωτήθη, ποῖον θὰ ἄφηνε διάδοχόν του εἰς τὴν σχολὴν του, εἶπε· τὸν Ἰωάννην, ἐὰν δὲν τὸν εἶχον προσελκύσει οἱ Χριστιανοί·.

Μετὰ τὰς σπουδὰς του αὐτὰς ὁ Ἰωάννης ἔκαμε τὸ ἔργον τοῦ ῥήτορος (δικηγόρου) εἰς τὰ δικαστήρια. Ταχέως ὁμως ἐγκατέλειπεν αὐτὸ καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν μελέτην τῆς Ἀγίας Γραφῆς καὶ τῶν θρησκευτικῶν ζητημάτων. Ἀργότερον ἐχειροτονήθη διάκονος καὶ κατόπιν πρεσβύτερος εἰς τὴν Ἀντιόχειαν.

Ἐκεῖ τοῦ ἐδόθη ἐκκαιρία νὰ γράψῃ καὶ νὰ ἐκφωνήσῃ πολλοὺς καὶ θαυμασίους λόγους. Διὰ τοῦτο ἀπέκτησε μεγάλην φήμην καὶ ὑπὸ πάντων ἐθαυμάζετο.

Ἡ φήμη τοῦ Ἰωάννου ἔφθασε μέχρι Κωνσταντινουπόλεως καί, ὅταν ἔγινεν αὐτοκράτωρ ὁ Ἀρκαδίος, ἐκάλεσεν αὐτόν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐκεῖ χειροτονήθη ἐπίσκοπος καὶ ἀνεβιβάσθη ὑπὸ τοῦ Ἀρκαδίου εἰς τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον.

Ὡς ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως ὁ Ἰωάννης διεκρίθη ὄχι μόνον διὰ τὴν εὐγλωττίαν καὶ τὴν σοφίαν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν μεγάλην αὐτοῦ φιλανθρωπίαν. Πάντα δὲ τὰ εἰσοδήματα τῆς ἀρχιεπισκοπῆς αὐτοῦ διέ-

θετε διὰ τοὺς πτωχοὺς, ἐν ᾧ αὐτὸς ἔζη καὶ ἐνεδύετο λιτότατα.

Ἐκτὸς τούτων καὶ θάραξ ἀξιοθαύμαστον ἀπέδειξεν ὁ Ἰωάννης. Διότι ἤλεγγεν ἀφόβως πάντας, καὶ κληρικοὺς καὶ ἄρχοντας, ὅταν παρεξερτοίλοντο. Καὶ αὐτὴν δὲ τὴν αὐτοκράτειραν Εὐδοξίαν φανερὰ κατηγορεῖ διὰ τὴν πολυτέλειαν τοῦ βίου αὐτῆς καὶ διὰ τὰς παρεκτροπὰς τῆς. Πολλάκις καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν κατηγορεῖ αὐτὴν καὶ τοὺς παρεκτροπομένους.

Ἔνεκα τούτου ὁ Ἰωάννης ἀπέκτησε πολλοὺς ἐχθροὺς. Οὗτοι μὲ ψευδεῖς κατηγορίας ἐναντίον του, κατόρθωσαν νὰ ἐξορισθῇ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως.

Μόλις ὅμως ἔμαθε τοῦτο ὁ λαός, ὁ ὁποῖος ὑπερηγάπα τὸν Ἰωάννην, ἐπανεστίασεν. Ἠνάγκασε δὲ τὸν Ἀρκάδιον νὰ ἀνακαλέσῃ αὐτὸν ἐκ τῆς ἐξορίας. Ἀλλὰ καὶ πάλιν μετὰ τινα χρόνον ὁ Ἰωάννης εὗρεν ἀφορμὴν καὶ κατηγορήσε δημοσίᾳ τὴν Εὐδοξίαν. Τότε ἐκεῖνη ἐνήργησε καὶ ἐξωρίσθη ὁ Ἰωάννης εἰς Καζουσὸν τῆς Ἀρμενίας, καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὸν Πόντον. Ἀλλὰ καθ' ὁδὸν ὁ Ἰωάννης ἀπέθανεν, ἐκ τῶν ἀκουσίων τῆς ἐξορίας εἰς τὰ Κόμανα τῆς Καππαδοκίας κατὰ τὸ ἔτος 407 μ. Χ.

Ὁ Ἰωάννης ἔγραψε πολλὰ συγγράμματα καὶ ἐξεφώνησε πολλοὺς καὶ ὁραίους ἐκκλησιαστικούς λόγους. Ἔνεκα δὲ τούτων ὀνομάσθη *Χρυσόστομος*. Ἡ δὲ ἐκκλησία κατέταξεν αὐτὸν μεταξὺ τῶν τριῶν μεγάλων αὐτῆς ἱεραρχῶν:

§ 15. Ὁ Θεοδοσίος ὁ Α΄ ἢ Μέγας.

α.) Ὁ Θεοδοσίος γίνεται αὐτοκράτωρ τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰουλιανοῦ τοῦ παραβάτου,

ἀνήλθον εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀσημαντοὶ πινες αὐτοκράτορες. Ἀλλὰ μετ' αὐτοὺς ἔγινεν αὐτοκράτωρ ὁ στρατηγὸς Θεοδοσίος κατὰ τὸ 379 μ.Χ. Ὀπίος κατ' ἀρχὰς προσεκλήθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Δυτικοῦ Ῥωμαϊκοῦ Κράτους, τοῦ Γραπιανοῦ. Διωρίσθη δὲ καίσαρ εἰς τὸ Ἀνατολικὸν κράτος, ὅπου ἦτο συναυτοκράτωρ τοῦ Γραπιανοῦ ὁ Οὐάλης.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐξαίτην, εἶχον εἰσβάλλει εἰς τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος οἱ Βισιγόθοι. Κατ' αὐτῶν ἐξεστράτευσεν ὁ Θεοδοσίος καὶ ἐνίκησεν αὐτούς. Τοὺς ἐξηνάγκασε δὲ νὰ ὑποταχθῶν εἰς τοὺς νόμους τοῦ κρά-

ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ Ο ΜΕΓΑΣ

τους καὶ πολλοὺς ἐξ αὐτῶν κατέταξεν εἰς τὸν στρατὸν του. Πολὺν δὲ περιποιήθη τοὺς ἀρχηγούς των, διὰ νὰ ἔχη αὐτοὺς συμμάχους καὶ φίλους.

Μετὰ τὸν θάνατον ὁμοῦ τοῦ Οὐάλεντος, ὁ Θεοδοσίος ἔγινεν αὐτοκράτωρ εἰς τὸ Ἀνατολικὸν κράτος, τῷ 379 μ.Χ. Μετὰ δὲ καὶ τὸν θάνατον τοῦ Γραπιανοῦ εἰς τὴν δύσιν καὶ τὴν κατατρόπωσιν στρατηγῶν πινων, οἱ ὅποιοι ἐπανεστάτησαν ἐκεῖ, ὁ Θεοδοσίος ἔγινεν ὁ μόνος αὐτοκράτωρ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους.

Ὁ Θεοδοσίος ἐπροστάτευσε πολὺ τὸν Χριστιανισμὸν καὶ

διὰ διατάγματός του ἐπέβαλεν αὐτὸν ὡς ἐπίσημον θρησκείαν τοῦ κράτους.

Ἐπεστήριξε δὲ πολὺ τὴν Ὁρθοδοξίαν, συμφώνως πρὸς τὰς ἀποφάσεις τῆς Πρώτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου τῆς Νικαίας, καὶ κατεδίωξε τοὺς ἀρειανούς. Ἀνεβίβασε δὲ εἰς τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸν Γρηγόριον τὸν Ναζιανζηνόν.

β') Ὁ Θεοδόσιος συγκαλεῖ τὴν δευτέραν Οἰκουμενικὴν Σύνοδον.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἶχε παρουσιασθῆ ἡ σπουδαῖον δογματικὸν ζήτημα, τὸ ὁποῖον ἐτάραττε τὴν Ἐκκλησίαν.

Τὸ ζήτημα τοῦτο ἦτο ἡ διδασκαλία ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα δὲν ἦτο Θεός, ἀλλὰ κτίσμα. Τὴν διδασκαλίαν αὐτὴν ἀπέδιδον εἰς τὸν Μακεδόνιον, ἄλλοτε Ἐπίσκοπον τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Πολλοὶ δὲ ἠκολούθουν τὴν διδασκαλίαν αὐτὴν τοῦ Μακεδονίου καὶ πολλοὶ κατέκρινον αὐτήν. Ἐνεκα τούτου οἱ Χριστιανοὶ ἐχωρίσθησαν εἰς δύο μερίδας καὶ ἐφιλοναίκουν μεταξύ των. Ὁ Θεοδόσιος ἠθέλησε νὰ φέρῃ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ὁμόνοιαν. Διὰ τοῦτο συνεκάλεσε τὴν Δευτέραν Οἰκουμενικὴν Σύνοδον εἰς Κωνσταντινούπολιν τῷ 381 μ. Χ. Πρόεδρος δὲ τῆς Συνόδου ἐκείνης ὄρισε τὸν Γρηγόριον τὸν Ναζιανζηνόν.

Ἡ Σύνοδος συνήλθε καί, ἀφοῦ συνεζήτησε, κατέδικασε τὴν διδασκαλίαν τοῦ Μακεδονίου ὡς αίρετικὴν. Ἐπήφισε δὲ καὶ καθώρισεν ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἶνε Θεός, ὅπως ὁ Πατήρ καὶ ὁ Υἱός, οὐχὶ δὲ κτίσμα. Συνεπλήρωσε δὲ ἡ Σύνοδος ἐκείνη καὶ τὸ Σύμβολον τῆς

Πίστεως, ἀφοῦ προσέθεσε τὰ πέντε τελευταῖα ἄρθρα αὐτοῦ.

Τοιοιουτρόπως ἀπετελέσθη τὸ Σύμβολον (ἢ τὸ Πιστεύω) ἐκ δώδεκα ἄρθρων, ὅπως μέχρι σήμερον σώζεται ἀμετάβλητον ὑπὸ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἡμῶν.

Οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Μακεδονίου ὀνομάσθησαν Μακεδονίανοι ἢ Πνευματομάχοι.

γ') ὁ Θεοδόσιος καταδιώκει τὴν εἰδωλολατρείαν.

Διὰ διατάγματός του, τὸ ὅποῖον ἐξεδόθη τῷ 392 μ. Χ., ὁ Θεοδόσιος διέταξε πάντας νὰ ἀποδεχθοῦν τὴν Ὁρθόδοξον διδασκαλίαν τοῦ συμβόλου τῆς Πίστεως. Κατήργησε δὲ τὴν εἰδωλολατρείαν εἰς τὸ κράτος του, ἐκλείσε τοὺς ἐθνικοὺς ναοὺς καὶ ἀπηγόρευσε τὰς θυσίας. Ἐκτὸς τούτων κατήργησε τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας, ἐπεὶ κατ' αὐτοὺς ἐγίνοντο καὶ εἰδωλολατρικαὶ τελεταί, καὶ ἐκλείσε τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν καὶ πολλὰς ἐθνικὰς σχολάς.

Λυστηγῶς ὅμως τὰ μέτρα ταῦτα ἐβίβλησαν πολὺ. Διότι ἔδωκαν ἀφορμὴν εἰς τὸν ἀμόρφωτον καὶ φανατικὸν Χριστιανικ' ἄνθρωπον καὶ παρεξέτράπη ἐναντίον τῶν ἐθνικῶν. Κατὰ παρακίνησιν, δὲ φανατικῶν μοναχῶν, οἱ χριστιανοὶ παρεξέτράπησαν εἰς διωγμὸν ἐναντίον τῶν ἐθνικῶν. Ἔνεκα τούτου καὶ φόνοι κατὰ τῶν ἐθνικῶν ἔγιναν καὶ καταστροφαὶ πολλῶν καὶ ὀραίων ἐθνικῶν ναῶν. Πλεῖστα δὲ ἀγάλματα καὶ ἄλλα ἔργα τέχνης, ἀκόμη καὶ σπουδαιότατα συγγράμματα, κατεστράφησαν.

Τὴν συμπεριφορὰν ὅμως αὐτὴν κατέκριναν διάφοροι πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ὡς κακὴν καὶ ἀντιχριστιανικὴν.

γ) *Θάνατος τοῦ Θεοδοσίου καὶ διανομὴ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους εἰς τοὺς υἱοὺς του.*

Ὁ Θεοδοσίος καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας περιστάσεις ἐφάνη βίαιος εἰς τὰς ἀποφάσεις του. Ἐν ᾧ δὲ εὐρίσκετο εἰς Μεδιόλανον τῆς Ἰταλίας ἠσθένησε καὶ ἀπέθανε τῷ 395 μ. Χ. Πρὶν ἀποθάνῃ διένειμε διὰ διαθήκης του τὸ κράτος εἰς τοὺς δύο υἱοὺς του. Καὶ εἰς μὲν τὸν μεγαλύτερον, τὸν Ἀρζάδιον, ἔδωκε τὸ Ἀνατολικὸν Ῥωμαϊκὸν κράτος. Τοῦτο περιελάμβανε τὰς χώρας ἀπὸ τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους καὶ ἐντεῦθεν, πρὸς Ἀνατολὰς, μὲ προτεύουσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Εἰς δὲ τὸν μικρότερον, τὸν Ὀνώριον, ἔδωκε τὸ Λυτικὸν Ῥωμαϊκὸν κράτος. Τοῦτο περιελάμβανε τὰς χώρας ἀπὸ τοῦ Ἀδριατικοῦ Πελάγους καὶ πέραν, πρὸς Ἀσμάς, μὲ προτεύουσαν τὴν Ῥώμην.

Τοιοῦτοτρόπος, διηρέθη ἔκτοτε τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος εἰς δύο δάφορα κράτη. Ἐκαστὸν δ' ἐξ αὐτῶν εἶχεν ἰδιαίτερον προτεύουσαν καὶ ἰδιαίτερα συμφέροντα.

Τὸ Λυτικὸν Κράτος δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀντισταθῇ πολὺ κατὰ τῶν ἐπιδρομῶν διαφόρων βαρβαρικῶν λαῶν ἀπὸ βορρᾶ. Μετὰ ἓνα δὲ αἰῶνα περίπου, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ χωρισμοῦ του, κατελύθη. Ὑπετάγη δὲ εἰς λαοὺς βαρβάρους, ἐκ τῶν ὁποίων ἔπειτα παρουσιάσθησαν τὰ διάφορα κράτη καὶ οἱ διάφοροι νεώτεροι λαοὶ τῆς Ἀσίας. Τὸ Ἀνατολικὸν ὅμως κράτος ἔζησε περίπου χίλια ἔτη, μετὰ τὸν χωρισμὸν του. Ἀνεπτύχθη δὲ καὶ ἔδρασεν πλέον ὡς Ἑλληνοβυζαντινὸν κράτος.

ΜΕΡΟΣ Γ'.

ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

§ 16. Ο ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΣ Ο Α'.

α') *Μόρφωσις καὶ φυσικὰ χαρίσματα τοῦ Ἰουστινιανοῦ.*

Μετὰ τὴν Θεοδοσίον τὸν μέγαν καὶ τοὺς διαδόχους αὐτοῦ, σπουδαῖος αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους ἦτο ὁ Ἰουστινιανός.

Οὗτος ἐγεννήθη εἰς τὴν Λαοδανίαν, χώραν τῆς Μακεδονίας, πλησίον τοῦ ποταμοῦ Ἀξιοῦ. Κατήγετο δὲ ἐκ γονέων χωρικῶν καὶ ἦτο ἀνεπιός τοῦ Ἰουστίνου, ὁ ὁποῖος ἦτο στρατηγός καὶ κατοπιν αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Ἰουστίνος οὗτος δὲν εἶχε τέκνα καὶ ἐκάλεσε τὸν Ἰουστινιανὸν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἐκεῖ ἐφρόντισε πολὺ διὰ τὴν μόρφωσιν τοῦ ἀνεπιοῦ του, διότι προώριζεν αὐτὸν ὡς διάδοχόν του.

Ὁ Ἰουστινιανός εἶχε πολλὰ φυσικὰ προτερήματα καὶ σωματικὰ καὶ πνευματικὰ καὶ ψυχικά. Ἦτο κανονικός κατὰ τὸ ἀνάστημα, εὐρύστερονος, ἀνθηρός, καὶ ῥωμαλέος. Ἐργατικός δὲ καὶ φιλομαθὴς τόσον, ὥστε ἐξομιᾶτο ὀλίγον καὶ ἐμελέτα πολὺ.

Ἦτο δὲ γαλήμιος κατὰ τὴν φυσιογνωμίαν, καὶ ταπεινός. Πολὺ δὲ σκεπτικός καὶ φρόνιμος εἰς τὰς ἀποφάσεις του. Εἶχεν ὅμως μεγάλην φιλοδοξίαν καὶ ψυχὴν ἀνήσυχον· ἐπεθύμει δὲ νὰ κάμῃ μεγάλα καὶ λαμπρὰ ἔργα, διὰ νὰ ἀφήσῃ ὄνομα ἀθάνατον.

Ὁ Ἰουστινιανός εἶχε τόσῃν ἐξαιρετικὴν ἀντοχὴν, ἐργατικὴν καὶ φιλομάθειαν, ὥστε ἐγνώριζεν ἀρχι-

τεκτονικήν, θεολογίαν καὶ νομικήν. Ἐσχολεῖτο δὲ ἀκόμη καὶ εἰς τὴν ποίησιν.

Τὰ φυσικά του δὲ χαρίσματα ἠδύνασαν ἢ καλή καὶ σοβαρὰ αὐτοῦ μόρφωσις.

Ἀλλὰ τὸ μεγαλύτερον προτέρημα, τὸ ὁποῖον εἶχεν ὁ Ἰουστινιανός, ἦτο τὸ ἐξῆς: Εἶχε τὴν ἰκανότητα νὰ ἐκλέγη τοὺς καταλλήλους ἀνθρώπους δι' ἕκαστον ἔργον καὶ τοὺς καταλλήλους συνεργάτας του. Ἐκ τῶν συνεργατῶν του δὲ τοῦτον ἦσαν οἱ στρατηγοὶ Βελισσάριος καὶ Ναρσῆς, ὁ μέγας νομοδιδάσκαλος Τριφονιανός καὶ οἱ μεγάλοι ἀρχιτέκτονες Ἀνθέμιος καὶ Ἰσίδωρος.

Ο ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΣ

Τοιοῦτος ἦτο ὁ Ἰουστινιανός καὶ ὑπὸ τόσων χαρισμάτων ἐκοσμεῖτο, ὅταν ἀνελάβανε τὴν διοίκησιν τῶν πραγμάτων τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους.

Καὶ κατὰ πρῶτον ὁ θεῖος τοῦ Ἰουστίνου, ὅταν ἐγήρασε παρέλαβεν τὸν Ἰουστινιανὸν βοηθὸν εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους. Ὀλίγα δὲ ἔτη πρὶν ἀποθάνῃ ὁ Ἰουστίνος, εἶχεν ἀνακηρύξει τὸν Ἰουστινιανὸν συναυτοκράτορα καὶ βοηθὸν του.

Ὅταν δὲ ἀπέθανεν ὁ Ἰουστίνος τῷ 527 μ. Χ., ὁ Ἰουστινιανός ἀνέλαβε πλῆρον ὡς μονοκράτωρ τὴν κυβέρνησιν τοῦ κράτους.

Εἰς τὸ ἔργον του αὐτό, πολὺ τὸν ἐβοήθησε καὶ ἡ σύζυγός του ἢ εὐφροεστάτη καὶ θαρραλέα Θεοδώρα.

Αὕτη κατήγετο ἐκ πιότης καὶ ταπεινῆς οἰκογενείας τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἄλλ' ἦτο εὐφυῆς, τολμηρὰ καὶ ἀφωσιωμένη εἰς τὸ ἔργον τῆς βασιλείας. Εἰς πλεῖστα δὲ ζητήματα ἦτο ἡ μόνη σύμβουλος τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ πολλάκις παρεζίνει αὐτόν, ἐνεργῶνε καὶ ἔσωζεν αὐτόν.

Πολλὰ καὶ διάφορα εἶναι τὰ ἔργα τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἔργα πολεμικὰ καὶ ἔργα εἰρήνης, ὡς ἀμέσως κατοτέρω θὰ ἴδωμεν.

β') Πολεμικὰ ἔργα τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ οἱ Πέρσαι εἰζον καταλάβει ἐπαρχίας τινὰς τῆς Μ. Ἀσίας, αἱ ὁποῖαι ἀνήκον εἰς τὸ Βυζαντινὸν κράτος. Διὰ τοῦτο ὁ Ἰουστινιανὸς ἔστειλε κατ' αὐτῶν στρατὸν, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἰκανωτάτου στρατηγοῦ τοῦ Βελισσαρίου.

Οὗτος μετὰ πολλὰς καὶ πεισματώδεις μάχας, ἐνίκησε τοὺς Πέρσας καὶ ὑπεγράψωσεν αὐτοὺς νὰ συνάψουν εἰρήνην πρὸς τὸ Βυζαντινὸν κράτος, κατὰ τὸ ἔτος 531 μ.Χ.

Τὸ δὲ ἐπόμενον ἔτος, 532 μ. Χ. κατέστειλεν ὁ Ἰουστινιανὸς διὰ τοῦ Βελισσαρίου μεγάλην σιάνην τοῦ λαοῦ. Ἡ σιάνις ἐκείνη ὀνομάζεται εἰς τὴν Ἱστορίαν «σιάνις τοῦ Νίζα». Περὶ αὐτῆς δὲ θὰ μάθομεν ὀλίγον κατοτέρω.

Μετὰ τὴν σιάνην τοῦ Νίζα, κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος 533, ὁ Ἰουστινιανὸς ἀπέστειλε τὸν Βελισσάριον εἰς τὴν Ἀφρικτὴν ἐναντίον τῶν Βανδηλῶν. Οὗτοι, ὑπὸ τὸν βασιλέα αὐτῶν Γελέμερον, εἶχον καταλάβει τὴν Καρχηδόνα καὶ ἄλλας ἐκεῖ Βυζαντινὰς πόλεις. Ὁ Βελισσάριος ἐνίκησεν ἐκεῖ τοὺς Βανδηλοὺς, ἠλευθέρωσε τὴν Καρχη-

χηδόνα καὶ ἀνέκτησε πάσας τὰς πόλεις, τὰς ὁποίας εἶχον καταλάβει οἱ Βανδήλοι. Συνέλαβε δὲ αἰχμάλωτον τὸν Βασιλέα αὐτῶν Γελίμερον μὲ πολλοὺς Βανδήλους. Ὅταν δὲ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ Βελισσάριος, ἐπέστρεψεν εἰς αὐτὸν ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ ἐτέλεσε θρίαμβον, ὅπως οἱ ἀρχαῖοι Ῥωμαῖοι στρατηγοί. Ὁ Βελισσάριος εἰσῆλθεν ἐπισημῶς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μὲ τὸν στρατὸν αὐτοῦ καὶ τὰ λάφυρα καὶ τοὺς αἰχμάλωτους Βανδήλους. Τελευταῖος δὲ ἠκολούθει ὁ αἰχμάλωτος βασιλεὺς Γελίμερος μὲ πορφύραν.

Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐσκόπευε νὰ ἐνώσῃ πάλιν τὸ Ἀνατολικὸν καὶ Λυτικὸν Ῥωμαϊκὸν κράτος εἰς ἓν. Διὰ τοῦτο εἶχε στείλει εἰς Ἰταλίαν ἄλλον διακεκομμένον στρατηγὸν αὐτοῦ, τὸν Ναρσῆν, ἐναντίον τῶν βαρβάρων, Γότθων καὶ Βισιγότθων. Οὗτοι εἶχον εἰσελθεῖ εἰς τὸ Λυτικὸν κράτος καὶ εἶχον καταλάβει τὴν Ἰταλίαν.

Τοιουτοτρόπως κατὰ τὴν ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Βελισσάριος ἐπολέμει κατὰ τῶν Περσῶν καὶ ἀργότερον κατὰ τῶν Βανδήλων, ὁ Ναρσῆς ἐπολέμει κατὰ τῶν Γότθων εἰς Ἰταλίαν καὶ ἐνίκη αὐτούς.

Μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν του ἐκ τῆς Ἀφρικῆς, ὁ Βελισσάριος ἀπεστάλη καὶ αὐτὸς εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἐκεῖ ἐνίκη καὶ αὐτὸς τοὺς Γότθους, ἀλλὰ βραδύτερον ἀνεκλήθη, διότι ἐφιλονεῖσθη πρὸς τὸν στρατηγὸν Ναρσῆν.

Ὁ Βελισσάριος ἐπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἰδιοπεύσῃ. Ἄλλ' ἕνεκα ἐπιδρομῆς τῶν Οὐγγῶν καὶ ἄλλων λαῶν, οἱ ὁποῖοι εἰσῆλθον εἰς τὴν Θράκην καὶ ἔφθασαν μέχρι τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἠναγκάσθη νὰ ἀναλάβῃ πάλιν τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ στρατοῦ. Ἐπετέθη δὲ κατ' αὐτῶν,

τούς ἐνίκησε καὶ τοὺς ἐξεδιώξεν ἐκ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους.

Ἄλλ' ὁ Βελισσάριος, κατηγορήθη ψευδῶς ὑπὸ τῶν αὐλικῶν τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ ἔπεσεν εἰς τὴν δυσμένειαν αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ἀπεσύρθη ἐκ τῆς ὑπηρεσίας τοῦ κράτους, ἕως ὅτου ἀπέθανε τῷ 565 μ. Χ.

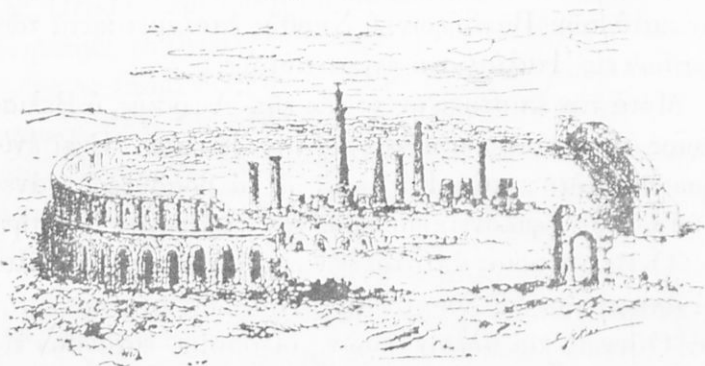
γ'). Ἡ στάσις τοῦ Νίκα.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ συνέβη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μία μεγάλη στάσις, ἡ ὁποία ὀνομάζεται εἰς τὴν ἱστορίαν «στάσις τοῦ Νίκα». Λέγεται δὲ στάσις τοῦ Νίκα, διότι οἱ στασιασταὶ ὡς σύνθημα εἶχον τὴν λέξιν «νίκα».

Συνέβη δὲ ἡ στάσις τοῦ νίκα ὡς ἑξῆς.

Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐτελοῦντο τακτικὰ ἀρματοδρομίαι καὶ ἵπποδρομίαι εἰς τὸν ἵπποδρομον αὐτῆς.

Τὰς ἀρματοδρομίας αὐτὰς παρηκολούθει πολὺ πλῆθος, τὸ ὁποῖον ἐπευφήμει τοὺς νικητάς.

Ο ΙΠΠΟΔΡΟΜΟΣ

Ὀλίγον ὁμως κατ' ὀλίγον ἀνεπτύχθη μεγάλη ἀμύλλα μεταξὺ τῶν ἠνιόχων, ὡς καὶ μεταξὺ τῶν ἰδιοκτητῶν

τῶν ἀγωνιζομένων ἀρμάτων. Ἡ ἀμίλλα ὁμως ἐκεῖνη κατήνησεν εἰς ἀνταγωνισμόν μεταξύ των, ὁ ὁποῖος διήρθεσεν αὐτοὺς εἰς μερίδας.

Ἡ διαίρεσις αὕτη ἐπέδρασε καὶ εἰς τὸν λαὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ ὁποῖος ἐχωρίσθη καὶ αὐτὸς εἰς μερίδας. Ἐκάστη ἐξ αὐτῶν συνεπάθει μίαν ἐκ τῶν ἀγωνιζομένων εἰς τὸν Ἰππόδρομον. Ἡ δὲ ἀπλήκατ' ἀρχῆς αὕτη διαίρεσις, προτιμῆσεως καὶ συμπαθείας τοῦ λαοῦ πρὸς μίαν μερίδα ἀρμάτων, κατήνησεν εἰς ἔχθραν. Αἱ μερίδες ἐκεῖνα διεκρίνοντο μεταξύ των ἐκ τοῦ χρώματος, τὸ ὁποῖον ἐφόρουν.

Κατ' ἀρχῆς ἦσαν πολλαὶ καὶ μικραὶ αὗται, ἀλλὰ βραδύτερον ἠνώθησαν διάφοροι ἐξ αὐτῶν καὶ ἀπέμειναν δύο μεγάλα μερίδες μόνον.

Αὗται ἐκ τοῦ χρώματος, τὸ ὁποῖον ἔφερον πρὸς διακρίσιν, ἔλαβον καὶ τὸ ὄνομά των. Ὀνομάσθησαν δὲ ἢ μὲν μία Πράσινοι ἢ δὲ ἄλλη Βένετοι (Κυανοῖ). Αἱ μερίδες αὗται ἐλέγοντο καὶ Λῆμοι. Ὡς ἐκ τούτου καὶ ὁ λαὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐχωρίσθη εἰς δύο μερίδας τῶν Πρασίνων καὶ τῶν Βένετων.

Ἐπειδὴ δὲ ἦσαν πολυπληθεῖς αἱ μερίδες αὗται, ὠργανώθησαν ὑπὸ ἀρχηγούς καὶ ἀπέκτησαν καὶ πολιτικὴν δύναμιν. Διὰ τοῦτο ἦτο δυνατὸν νὰ χρησιμοποιηθοῦν καὶ διὰ πολιτικοὺς σκοποὺς.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐπεκράτου οἱ Βένετοι.

Τὴν 31 Ἰανουαρίου τοῦ ἔτους 532 ἐτελοῦντο εἰς τὸν ἰππόδρομον ἀρματοδρομίαι, τὰς ὁποίας παρηκολούθει μέγα πλῆθος λαοῦ καὶ αὐτὸς ὁ Ἰουστινιανός.

Αἴφνης συνεπλάκησαν οἱ Πράσινοι καὶ οἱ Βένετοι,

ὁ δὲ Ἰουστινιανὸς διέταξε στρατιώτας νὰ χωρίσουν καὶ νὰ καθησυχάσουν αὐτούς.

Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν οἱ Βένετοι ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, οἱ δὲ Πράσινοι ἐναντίον του. Αἰφνιδίως ὅμως ἠνώθησαν καὶ αἱ δύο μερίδες εἰς στάσιν ἐναντίον τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ὡς σύνθημάτων εἶχον τὴν λέξιν «νίκα». Ἐκ τούτου ἡ στάσις ἐκεῖνη λέγεται «στάσις τοῦ νίκα».

Ἐπτὰ ἡμέρας διήρκεσεν ἡ στάσις ἐκεῖνη. Κατ' αὐτὴν ἐξεργράγη εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ μεγάλη πυρκαϊά, ἡ ὁποία κατέστρεψε μέγα μέρος αὐτῆς καὶ τὸν παλαιὸν ναὸν τῆς Θείας Σοφίας. Πολλὰ δὲ ἄλλα καταστροφὰ ἔγιναν.

Ὁ Ἰουστινιανὸς εἶχεν ἀποκλεισθῆ ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐντὸς τῶν ἀνακτόρων του. Δι' ὑποσχέσεων δὲ προσεπάθει νὰ καταστείλῃ τὴν στάσιν, ἀλλὰ τίποτε δὲν κατόρθωνεν.

Διὰ τοῦτο συνεκάλεσε τοὺς πηλούχους του καὶ τοὺς στρατηγούς του, διὰ νὰ τοὺς συμβουλεύθῃ. Πάντες δὲ συνεβούλευσαν αὐτὸν νὰ φύγῃ ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως διὰ νὰ σωθῇ. Μόνον ἡ Βασίλισσα Θεοδώρα καὶ ὁ στρατηγὸς του Βελισσάριος ἀντεῖπον καὶ συνεβούλευσαν τὸν Ἰουστινιανὸν νὰ διατάξῃ τὴν καταστολὴν τῆς στάσεως διὰ τῆς βίας.

Ὁ Ἰουστινιανὸς κατ' ἀρχὰς ἀπεφάσισε νὰ φύγῃ. Ἄλλ' ἡ Θεοδώρα ἠμπόδισεν αὐτὸν καὶ εἶπεν ὅτι αὐτὴ γὰρ προειμήσῃ τὸν θάνατον παρὰ τὴν φυγὴν, ἡ ὁποία δὲν ἀρμόζει εἰς βασιλέα· εἶπε δὲ καὶ τὰ ἑξῆς· «καλὸν σάβανον εἶνε ἡ βασιλεία».

Ὁ Ἰουστινιανὸς τότε μετέβαλε γνώμην καί, ἀντὶ νὰ

φύγη, ἀπεφάσισε νὰ μείνη καὶ νὰ ἀγωνισθῆ ἑναντίον τῶν στασιαστῶν. Διέταξε δὲ τὸν Βελισσάριον νὰ καταστείλῃ τὴν στάσιν.

Ὁ Βελισσάριος μὲ στρατὸν ἐπετέθη ἑναντίον τῶν στασιαστῶν, ἐφόνευσε πολλοὺς καὶ κατέστειλε τὴν στάσιν ἐκείνην. Συνέλαβε δὲ καὶ ἐφόνευσε τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν στασιαστῶν. Πλείστους δὲ ἄλλους ἐκ τῶν δύο μεριδῶν ἐξώρισεν. Ἀπηγόρευσε δὲ καὶ τὰς ἀρματοδρομίας εἰς τὸν Ἰπλόδρομον.

Τοιοῦτοτρόπως ἡ Θεοδώρα καὶ ὁ Βελισσάριος ἔσωσαν, κατὰ τὴν στάσιν ἐκείνην, τὸν Ἰουστινιανὸν ἀπὸ τῆς φυγῆς καὶ τοῦ ἐξευτελισμοῦ.

δ.) *Εἰρηνικὰ ἔργα τοῦ Ἰουστινιανοῦ.*

Ἐκτὸς τῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα εἰς τὰ προηγούμενα εἶδομεν, ὁ Ἰουστινιανὸς ἔκαμε καὶ ἔργα εἰρήνης καὶ πολιτισμοῦ *μεγάλα*.

Πολλὰ εἶναι τὰ εἰρηνικὰ ἔργα αὐτοῦ. Ἐκ τούτων ἡμεῖς ἀναφέρομεν ἐδῶ τὰ ἐξῆς. 1) Τὴν συστηματικὴν πρῶοίησιν τῶν Ῥωμαϊκῶν νόμων, εἰς ἓν ὅλον, τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται «*Ῥωμαϊκὸν δίκαιον*». 2) Τὴν διάδοσιν εἰς τὸ Βυζαντινὸν κράτος τῆς καλλιεργείας τῆς μετᾶξης. 3) Τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ λαμπροτάτου ναοῦ τῆς *Θεῆας Σοφίας* εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὁ ὁποῖος μέχρι σήμερον σώζεται.

1. *Τὸ Ῥωμαϊκὸν δίκαιον.*

Ὁ Ἰουστινιανὸς ἠθέλησε νὰ συγκεντρώσῃ καὶ νὰ τακτοποιήσῃ τοὺς διαφόρους Ῥωμαϊκοὺς νόμους χάριν τῆς καλύτερας ἀποδόσεως τῆς δικαιοσύνης.

Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον διώρισεν ἐπιτροπὰς ἐκ μεγάλων νομομαθῶν. Εἰς τὰς Ἐπιτροπὰς αὐτὰς μετέσχευεν ὡς πρόεδρος καὶ ὁ Τριβωνιανός, ὁ ὁποῖος ἀπεδείχθη ὁ μεγαλύτερος νομομαθὴς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Αἱ ἐπιτροπαὶ αὗται εἰργάσθησαν συνεχῶς, συνεκέντρωσαν καὶ ἐτακτοποίησαν τοὺς Ῥωμαϊκοὺς νόμους εἰς βιβλία καὶ ἐτελείωσαν τὸ ἔργον αὐτῶν καλῶς.

Τοιοιουτρόπως ἀπετελέσθησαν τὰ ἐξῆς τρία βιβλία διὰ τὸ Ῥωμαϊκὸν δίκαιον.

1) ὁ Κῶδιξ 2) οἱ Πανδέκται καὶ 3) αἱ Εἰσηγήσεις. Εἰς αὐτὰ προσετέθη καὶ τέταρτον βιβλίον αἱ Νεοραὶ διατάξεις. Τοῦτο ἦτο βιβλίον, εἰς τὸ ὁποῖον συνεκέντρωθησαν πάντες οἱ νεώτεροι νόμοι καὶ τὰ διατάγματα, τὰ ὁποῖα ἐξέδωκε μετὰ ταῦτα ὁ Ἰουστινιανός. Τὸ σύνολον δὲ τῶν βιβλίων τούτων ὠνομάσθη Ἰουστινιανέιος Κῶδιξ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ δικαίου.

2. Ἡ καλλιέργεια τῆς μετὰξης.

Ἐπειδὴ ὁ Ἰουστινιανός ἠθέλε νὰ ὠφελήσῃ ὅσον ἦτο δυνατόν περισσότερον καὶ καλύτερον τὸν λαόν του, ὑπεστήριξε πολὺ τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν.

Διὰ τοῦτο ὁ Ἰουστινιανός, ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἐνεργειῶν αὐτοῦ ὑπὲρ τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας, ἐφρόντισε καὶ διὰ τὴν μεταφορὰν τοῦ μεταξοσπόρου ἐκ Κίνας εἰς τὸ Βυζάντιον.

Ὁ μεταξοσκόληξ παρήγετο εἰς Κίναν καὶ ἐκεῖ ἐκαλλιιεργεῖτο ἢ μετὰξα. Ἄλλ' οἱ Κινέζοι ἀπηγόρευον αὐστηρῶς τὴν ἐξαγωγήν μεταξοσπόρου ἐκ Κίνας. Ἐκτὸς δὲ τούτου, ἀπηγόρευον καὶ τὴν διδασκαλίαν εἰς τοὺς ξένους τῆς καλλιιεργείας τοῦ μεταξοσκόληκος καὶ τῆς κατεργα-

σίας τῆς μετάξης. Λιὰ τοῦτο ὁ Ἰουστινιανὸς ἀπέστειλεν εἰς Κίναν δύο μοναχοὺς, νὰ μάθουν ἐκεῖ κρυφίως τὴν καλλιέργειαν τῆς μετάξης καὶ νὰ μεταφέρουν ἐκεῖθεν μεταξόσπορον.

Οἱ μοναχοὶ ἐκεῖνοι μετέβησαν εἰς Κίναν καὶ ἐκεῖ κρυφίως κατόρθωσαν νὰ μάθουν τὸν τρόπον τῆς ἐκκολλήσεως καὶ τῆς διατροφῆς τῶν μεταξοσκολήκων. Μετὰ ταῦτα ἠγόρασαν μεταξόσπορον, τὸν ὁποῖον ἔκρυψαν ἐντὸς τῶν ἐξ καλάμου ῥάβδων των.

Τοιοῦτοτρόπως ἐξήγαγον αὐτὸν ἐκ Κίνας χωρὶς νὰ γίνουσι ἀντιληπτοί, καὶ τὸν μετέφερον εἰς τὸ Βυζάντιον.

Ἐκεῖ ἐδίδαξαν τὴν καλλιέργειαν τοῦ μεταξοσκώληκος, ἣτις ἔκτισε διεδόθη πολὺ εἰς τὸ Βυζαντινὸν κράτος. Ἐκ τοῦ Βυζαντινοῦ δὲ κράτους μετεδόθη καὶ εἰς ἄλλας χώρας τῆς Εὐρώπης, ὅπου μέχρι σήμερον συνεχίζεται.

3. Ἡ ἀνοικοδόμησις τοῦ Ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας.

α' Πρετοιμασίαι τῆς ἀνοικοδομήσεως τοῦ ναοῦ.

Ὅταν ὁ μέγας Κωνσταντῖνος μετέφερε τὴν πρωτεύουσάν του εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἔκτισε τεῖχη καὶ ἄλλα ἰδρύματα εἰς αὐτήν, ἔκτισε καὶ ναὸν εἰς τὴν Θεῖαν Σοφίαν. Ἄλλ' ὁ ναὸς ἐκεῖνος ἦτο μικρὸς, ἐκάη δὲ ὑπὸ πυρκαϊᾶς καὶ πάλιν ἀνοικοδομήθη. Ἄλλὰ καὶ ὁ νέος ναὸς ἐκεῖνος ἐκάη, κατὰ τὴν στάσιν τοῦ «νίκα», ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

Ὁ Ἰουστινιανὸς ἀπεφάσισε νὰ κτίσῃ νέον ναὸν μεγαλύτερον, ὠραιότερον καὶ ἀσφαλέστερον. Νὰ εἶνε δὲ τοιοῦτος, ὥστε νὰ μείνῃ αἰώνιον χριστιανικὸν μνημεῖον, ἀφιερωμένον εἰς τὴν Σοφίαν τοῦ Θεοῦ. ἠθέλησε δὲ νὰ

εἶνε δὲ τοιαύτη ἡ ὄψαιότης καὶ ἡ μεγαλοπρέπειά του, ὥστε νὰ δοξάσῃ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

Διὰ τοῦτο ἐκάλεσε δύο ὀνομαστοὺς καὶ ἀρίστους ἀρχιτέκτονας τῆς ἐποχῆς του, τὸν Ἀνθέμιον καὶ τὸν Ἰσίδωρον. Οὗτοι ἦσαν Ἕλληνες ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας. Πρὸς αὐτοὺς λοιπὸν ἐξέβηκε τὸν σκοπὸν του καὶ ἀνέθεσε τὸ σχέδιον καὶ τὴν ἐκτέλεσιν ὀλοκλήρου τοῦ ἔργου.

Χάριν δὲ τοῦ ἔργου τούτου, διέθεσεν ἀφθονὰ χρήματα καὶ τὰ ἐκλεκτότερα ὕλικά, τὰ ὁποῖα ὁ Ἰουστινιανὸς ἐφρόντιζε καὶ μετέφερεν ἀπὸ διάφορα μέρη τοῦ κράτους του.

Κατὰ δὲ τὸν χρόνον, κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ Ἰουστινιανὸς ἠτοίμαζε τὸ ὑλικὸν διὰ τὸν ναόν, οἱ δύο ἀρχιτέκτονες ἠτοίμαζον τὸ σχέδιον αὐτοῦ.

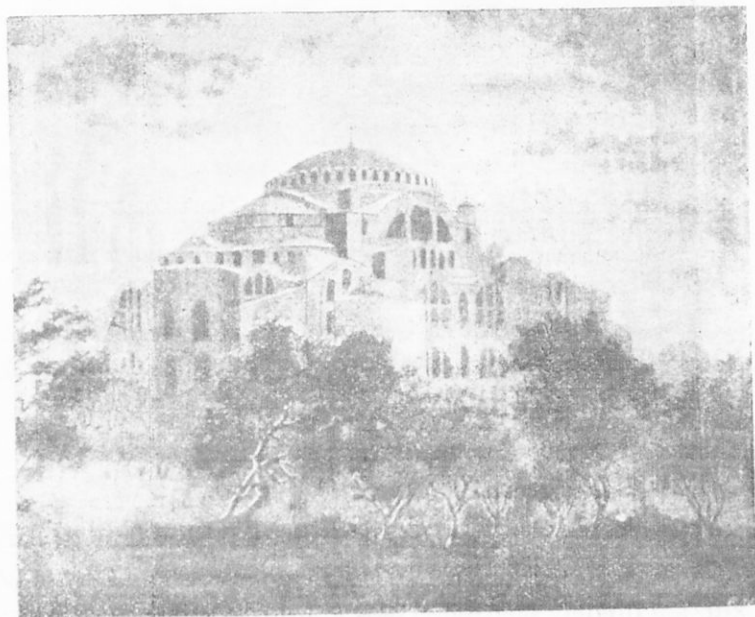
Ὅταν δὲ τοῦτο ἠτοιμάσθῃ, ἐπέδειξαν αὐτὸ εἰς τὸν Ἰουστινιανόν, ὁ ὁποῖος μὲ ἐνθουσιασμὸν ἐπέκρινεν αὐτὸ καὶ διέταξε τὴν ἐναρξιν τῆς κατασκευῆς τοῦ ναοῦ.

Ὁ θεμέλιος λίθος τοῦ ναοῦ τῆς Θείας Σοφίας (ἢ Ἀγίας Σοφίας) ἐτέθη τὴν 23 Φεβρουαρίου τοῦ ἔτους 532 μ. Χ. Μετὰ πέντε ἔτη καὶ 10 μῆνας ἀκριβῶς ἐτελείωσε τὸ ἔργον. Τὴν δὲ 24 Σεπτεμβρίου τοῦ ἔτους 537 μ. Χ. ἐτελέσθησαν τὰ ἐγκαίνια τοῦ Ναοῦ τῆς Ἀγίας Σοφίας μετὰ πάσης μεγαλοπρεπειᾶς.

Διὰ νὰ πισθῇ δὲ ὁ ναὸς αὐτὸς εἰργάσθησαν χιλιάδες ἐργάται, διηρημένοι εἰς ομάδας ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν ἐργοδηγῶν καὶ ἐπιστατῶν. Ἐκάστη δὲ οὐμὰ εἶχεν ὄρισμένον ἔργον. Ἐδαπανήθησαν δὲ ὑπὲρ τοῦ ναοῦ τῆς Θείας Σοφίας περὶ τὰ 300 ἑξατομμύρια χρυσῶν δραχμῶν.

Ὁλόκληρος ὁ ναὸς ἔγινεν ἐκ λίθων, μαρμάρων καὶ ἄλλων στερεῶν ὑλῶν οἰοδομοῦς.

Ὁ ῥυθμὸς τοῦ ναοῦ εἶναι ὁ Βυζαντινός. Ἐπὶ θεμελίων, στήματος σταυροῦ, ὑψοῦται ὁ ναὸς διὰ τοίχων, κίωνων, ἀψίδων, ἡμιθολίων καὶ θόλων. Καταλήγει δὲ εἰς τὸ ὑψηλότερον αὐτοῦ μέρος, εἰς τὸν κεντριζὸν μέγαν αὐτοῦ θόλον, ὁ ὁποῖος λέγεται καὶ Τροῦλλος.

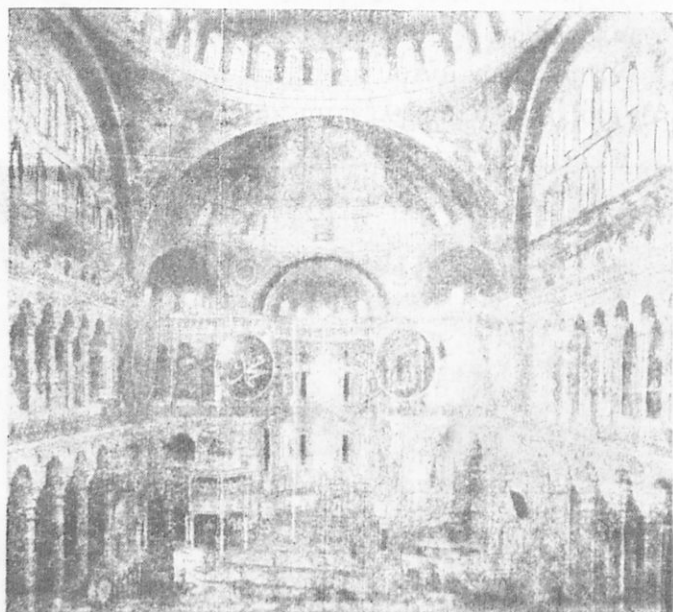

ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΝ ΝΑΟΥ ΑΓΙΑΣ ΣΟΦΙΑΣ

Ὁ Τροῦλλος οὗτος στηρίζεται ἐπὶ πολλῶν τοξοειδῶν παραθύρων, διὰ τῶν ὁποίων εἰσέρχεται πανταχόθεν παρὰ πολὺ φῶς· ἔνεκα δὲ τούτου ὁ Τροῦλλος φαίνεται ὡς νὰ μὴ στηρίζεται πού, ἀλλ' ὡς νὰ κρέματα μετέωρος ἐπὶ τοῦ ὅλου ναοῦ.

Ἐσωτερικῶς οἱ τοῖχοι τοῦ ναοῦ ἐκοσμήθησαν δι'

ὀρθομαρμαρώσεως, ἐκ χρωματιστῶν μαρμάρων. Ἐκτὸς τούτου, ἐκοσμήθησαν δι' εἰκόνων καὶ διὰ διαφόρων παραστάσεων καὶ σχεδιασμάτων ἐκ πολυχρόμων ψηφίδων.

ΤΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΝ ΤΟΥ ΝΑΟΥ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΣΟΦΙΑΣ

Τοιουτοτρόπως ἀπετελέσθησαν τὰ περίφημα ψηφιδωτὰ τῆς Ἁγίας Σοφίας ἐκ πολυχρόμων, ἐλαργύρων καὶ ἐπιχρύσων ψηφίδων. Ἐκ τοιούτων ψηφίδων κατασκευάσθη καὶ ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἐπιφανείας τοῦ μεγάλου Τρούλλου ἡ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ, εἰς μέγιστον σχῆμα, ἡ ὁποία λέγεται εἰκὼν τοῦ Παντοκράτορος.

Εἶνε δὲ τοιαύτη ἡ κατασκευὴ καὶ ἡ ἀναλογία τοῦ τρούλλου, ὥστε, εἰς οἰομένηποτε σημεῖον τοῦ δαπέδου τοῦ ναοῦ καὶ ἐὰν σταθῇ κανεὶς, βλέπει τὸν Παντοκράτορα. Τοιουτοτρόπως οὕτως γίγνεται τὴν ἐντύπωσιν ὅτι

ἐκ τοῦ ὕψους του ἐπιβλέπει ὀλόκληρον τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας.

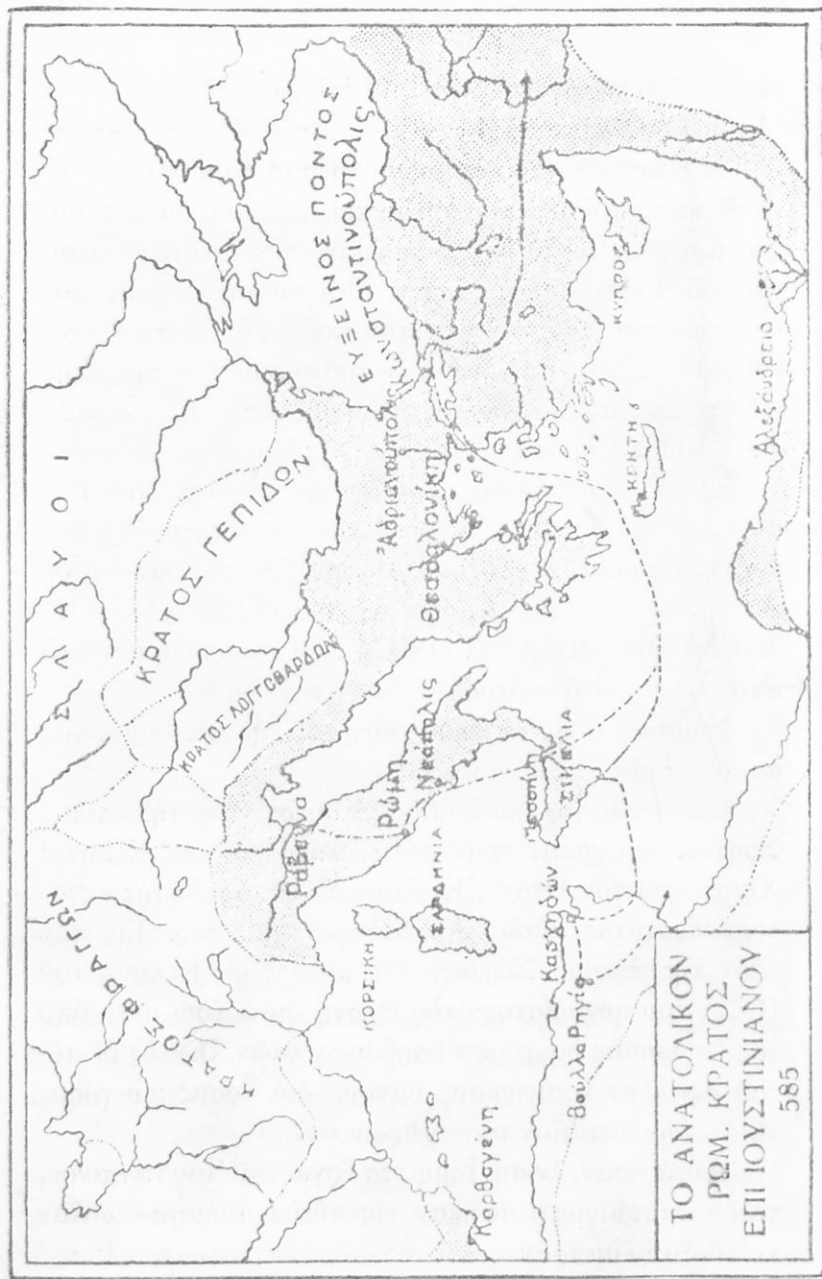
Ἡ ἐσωτερικὴ λοιπὸν ὀραιότης καὶ λαμπρότης τοῦ ναοῦ καὶ ἐκ τοῦ σχεδίου αὐτοῦ καὶ ἐκ τοῦ διακόσμου, ἦτο μεγίστη. Κατὰ δὲ τὴν ἡμέραν τῶν ἐγκαινίων τοῦ ναοῦ, ὁ Ἰουστινιανὸς πλήρης θαυμασμοῦ, χαρᾶς καὶ ὑπερηφανείας διὰ τὸ ἔργον του ἐκεῖνο, ἀνέκραξεν· «νε-νίκησά σε Σολομών». Εἶπε δὲ τοῦτο διότι ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας ἦτο πολὺ ἀνώτερος ἀπὸ τὸν ὄρατον ναὸν τοῦ Σολομῶντος εἰς Ἱερουσαλήμ.

Ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας εἶχε καὶ αὐλήν. Ἐπ' αὐτῆς δὲ καὶ ἀκριβῶς πρὸ τοῦ ναοῦ κατεσκευάσθη μία κρήνη, ἡ ὁποία ἐλέγετο καὶ φιάλη. Ἐπὶ τῆς κρήνης δὲ ἐκεῖνης ἦτο ἡ ἐξῆς ἐπιγραφή: «ΝΙΨΟΝ ΑΝΟΜΗΜΑΤΑ ΜΗ ΜΟΝΑΝ ΟΨΙΝ». Ἡ ἐπιγραφή αὕτη τὸ ἴδιον λέγει καὶ ἀντιστρόφως ἐὰν ἀναγνωσθῆ.

Σημαίνει δὲ ἡ ἐπιγραφή αὕτη τὰ ἐξῆς· καθάρισε τὰς ἁμαρτίας σου ὄχι μόνον ἐξωτερικῶς.

Εἰς τὸν μέγαν καὶ λαμπρὸν τοῦτον ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἐπὶ χίλια σχεδὸν ἔτη ἐλάτρευον οἱ Ἕλληνες Χριστιανοὶ τὸν Θεόν. Ἐτέλουν δὲ εἰς αὐτὸν τὰς μεγαλοπρεπεσιτάτας αὐτῶν θρησκευτικὰς τελετάς. Εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἐπὶ αἰῶνας οἱ Ἕλληνες τοῦ Βυζαντινοῦ ἠψυχάριστον τὸν Θεόν, διότι ἐσώζοντο ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς διαφόρων βαρβάρων λαῶν. Ἐντὸς δὲ αὐτοῦ ἔψαλλον νικητηρίους ὕμνους διὰ τόσας καὶ τόσας νίκας τῶν ἐναντίων τῶν ἐχθρῶν των.

Αὐτὰ ἦσαν, ἐν συντόμῳ, τὰ ἔργα τοῦ Ἰουστινιανοῦ, τὰ ὁποῖα πράγματι ἀφῆκαν εἰς αὐτὸν μνήμην αἰωνίαν καὶ δόξαν λαμπράν.

§ 17. Ο ΗΡΑΚΛΕΙΟΣ

α) ἡ κατάστασις τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους κατὰ τὴν ἀνοδὸν τοῦ Ἡρακλείου εἰς τὸν θρόνον αὐτοῦ.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἀνῆλθον εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως διάφοροι αὐτοκράτορες. Ὑπῆρξαν ὅμως ἄσημοι καὶ ἀνάξιοι τῆς θέσεώς των. Ὁ τελευταῖος ἐκ τούτων ἦτο ὁ Φωκᾶς. Ἐπὶ τούτου τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους ἐφθασαν εἰς ἀθλίαν κατάστασιν. Ὁ δὲ στρατὸς καὶ στόλος εἶχον φθάσει εἰς τελείαν σχεδὸν ἀποσύνθεσιν.

Κατὰ τὸ χρονικὸν αὐτὸ διάστημα, τὸ μέγα Βυζαντινὸν κράτος, τὸ ὅποῖον, ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ, ἦτο σχεδὸν ὅσον ἦτο ἄλλοτε τὸ Ῥωμαϊκόν, εἶχε περιορισθῆ πάρα πολὺ.

Πολλοὶ βάρβαροι λαοὶ ἐπετίθεντο πανταχόθεν καὶ κατελάμβανον χώρας αὐτοῦ.

Τοιοῦτοι λαοὶ βάρβαροι ἦσαν οἱ Ἄβαραι, οἱ Πέρσαι, οἱ Ἀραβες καὶ ἄλλοι.

Οἱ Ἄβαραι (ἢ Ἀβαρες) ἦσαν λαὸς Οὐννικῆς καταγωγῆς. Προήρχοντο δὲ ἀπὸ τὰς στέππας, αἱ ὅποιαι κεῖνται πλησίον τῆς Κασπίας θαλάσσης. Ἦσαν δὲ φιλοπόλεμοι καὶ, στρατιωτικῶς, καλῶς ὀργανωμένοι. Οὗτοι διητυνύθησαν πρὸς Δυσιμάς. Ὀλίγον δὲ κατ' ὀλίγον ἐφθασαν μέχρι τῶν χωρῶν, αἱ ὅποιαι κεῖνται πρὸς βορρᾶν τοῦ ποταμοῦ Δουνάβεως καὶ ἐκεῖ ἐγκατεστάθησαν. Ἐκεῖθεν δὲ ἐπετίθεντο καὶ ἐληλάτουν τὴν Μοισίαν καὶ τὴν Θράκην.

Ἄλλοι βάρβαροι ἐχθροὶ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους ἦσαν οἱ Πέρσαι. Οὗτοι ἐπετέθησαν ἐξ ἀνατολῶν κατὰ τοῦ κράτους καὶ κατέλαβον πολλὰς ἀνατολικὰς αὐτοῦ

ἐπαρχίας. Ἐφθασαν δὲ μέχρι τῆς Χαλκηδόνος τῆς Μ. Ἀσίας, ἔναντι δηλαδή τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Πρὸς νότον δὲ ἔφθασαν μέχρι τῆς Παλαιστίνης. Ἐκεῖ πολὺ ἐβροήθησαν αὐτοὺς οἱ Ἑβραῖοι καὶ οὕτω εἰσῆλθον καὶ κατέλαβον τὴν Ἱερουσαλήμ. Ἐκεῖθεν ἔλαβον πολλὰ λάφυρα, μεταξὺ τῶν ὑποίων ἔλαβον καὶ τὸν Τίμον Σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ. Τοῦτον, ὡς εἶδομεν εἰς τὰ προηγούμενα, εἶχεν ἀνεύρει καὶ ὑψώσει εἰς προσκύνησιν ἢ μήτηρ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, ἢ Ἁγία Ἑλένη.

Μετὰ ταῦτα αἱ Πέρσαι ὑπέταξαν καὶ τὴν Αἴγυπτον.

Τοιοῦτοτρόπως πανταχόθεν τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους ἀφῆροῦντο μέρη καὶ ὀλόκληροι ἐπαρχία.

Ἔνεκα τῆς καταστάσεως αὐτῆς, ὁ ὀλίγος στρατός, ὁ ὁποῖος ὑπῆρχεν, ἐπανεστάτησεν. Ἐκάλεσε δὲ εἰς Κωνσταντινουπόλιν τὸν γενναῖον Ἡράκλειον ἐκ τῆς Καρχηδόνος τῆς Ἀφρική. Οὗτος διέμενεν εἰς Καρχηδόνα μετὰ τοῦ πατρὸς του, ὁ ὁποῖος ἦτο ἐκεῖ δικαστὴς τῆς Βυζαντινῆς ἐκείνης ἐπαρχίας.

Ὁ Ἡράκλειος ἦλθε μὲ στόλον καὶ στρατὸν καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινουπόλιν, ὅπου ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ. Οὗτος συνέλαβε τὸν Φωζᾶν καὶ παρέδωκεν εἰς τὴν μανίαν τοῦ λαοῦ, ὁ ὁποῖος ἐφόνευσεν αὐτὸν ἀμέσως.

β) Πόλεμοι τοῦ Ἡρακλείου κατὰ τῶν Περσῶν.

Ὅταν ὁ Ἡράκλειος ἀνέλαβε τὴν ἐξουσίαν, τὰ ταμίαια τοῦ κράτους ἦσαν ἀδειανὰ χρημάτων. Ὁ δὲ στρατός καὶ ὁ στόλος ἦσαν εἰς ἀποσύνθεσιν.

Διὰ τοῦτο ὁ Ἡράκλειος κατ' ἀρχὰς ἀπηλπίσθη τόσον, ὥστε ἠθέληε νὰ φύγῃ ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ νὰ ἔλθῃ πάλιν εἰς τὴν Καρχηδόνα.

Ἄλλ' ὁ Πατριάρχης Σέργιος ἠμπόδισεν αὐτόν. Ἔδωκε δὲ εἰς αὐτὸν πάντα τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ νομίσματα καὶ σκευὴ τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν.

Ἐκ τούτων ὁ Ἡράκλειος ἔκοψε νομίσματα καὶ προητοίμασε πολὺν καὶ καλὸν στρατὸν καὶ στόλον. Κατὰ τὸ ἔτος δὲ 622 ἤρχισε τοὺς ἀγῶνας τοῦ κατὰ τῶν Περσῶν, ἀφοῦ πρῶτον ἔκαμε συνθήκην εἰρήνης μετὰ τοὺς Ἀβάρους.

Ὅπως εἶδομεν ἀνωτέρω, οἱ Πέρσαι εἶχον φθάσει μέχρι Χαλκηδόνας. Ὁ Ἡράκλειος ὅμως δὲν ἐπετέθη κατ' αὐτῶν ἐκεῖ, ἀλλ' ἦλθε μετὰ στρατὸν καὶ στόλον εἰς Κιλικίαν τῆς Ἀσίας. Ἐκεῖθεν δὲ διὰ τῆς Ἀρμενίας εἰσέβαλε μετὰ τὸν στρατὸν τοῦ εἰς αὐτὴν τὴν Περσίαν. Τοῦτο ἔκαμε διὰ νὰ ἐξαναγκάσῃ τοὺς Πέρσας νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὴν γῶραν τῶν.

Τὸ σχέδιον τοῦτο ἐπέτεχε, οἱ δὲ Πέρσαι, οἱ ὅποιοι εἶχον καταλάβει τὴν Χαλκηδόνα καὶ τὴν λοιπὴν Μ. Ἀσίαν, ἔφυγον καὶ ἦλθον εἰς βοήθειαν τῆς πατρίδος τῶν. Ἄλλ' ὁ Ἡράκλειος εἶχε φθάσει εἰς τὰ σύνορα τῆς Περσίας καὶ εἶχε διακόψει τὸν δρόμον αὐτῶν. Εἰς μάχας δὲ φοβερὰς ἐνίκησε τοὺς Πέρσας καὶ ἠνάγκασεν αὐτοὺς νὰ ὑποχωρήσουν πανταχόθεν. Τοιοῦτοτρόπως ὑπεχώρησαν ἐκ τῆς Αἰγύπτου, ἐκ τῆς Παλαιστίνης καὶ ἐξ ὄλων τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, τὰς ὁποίας εἶχον ἕως τότε καταλάβει. Πολλοὶ δὲ Χριστιανοὶ αἰχμάλωτοι ἠλευθερώθησαν καὶ ὅλαι αἱ βυζαντιναὶ γῶραι τῆς Μ. Ἀσίας ἀνακατελήφθησαν ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν.

γ') *Σωτηρία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ πολιορκίας τῶν Ἀβάρων.—Ο Ἀκάθιστος ὕμνος.*

Ὅταν ὁ Ἡράκλειος ἐπολέμει εἰς Περσίαν τοὺς Πέρσας, οὗτοι ἔπεισαν τοὺς Ἀβάρους νὰ παρασπονδήσουν πρὸς τοὺς Βυζαντινοὺς. Πράγματι οἱ Ἀβαροὶ κατεπάτησαν τὰς συνθήκας τῶν μὲ τοὺς Βυζαντινοὺς καὶ ἐπέτεθθησαν ἐκ Θράκης κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τότε διέτρεξε μέγαν καὶ ἄμεσον κίνδυνον ἡ Πρωτεύουσα, διότι ἐπολιορκήθη καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν ὑπὸ τῶν Ἀβάρων.

Ἀντιπρόσωπος τοῦ Ἡρακλείου εἰς τὴν Κωνσταντινουπόλιν ἦτο, ὁ δεκαετῆς υἱὸς αὐτοῦ Κωνσταντῖνος. Οὗτος ἦτο μόνον κατὰ τύπους. Κατ' οὐσίαν ὅμως, ἦσαν ὁ Πατριάρχης Σέργιος καὶ ὁ Πρωθυπουργὸς Βῶνος. Οἱ δύο οὗτοι ἄνδρες, διὰ τῆς φρονήσεώς τῶν καὶ τῆς δραστηριότητός τῶν, ἔσωσαν τότε τὴν Πρωτεύουσαν. Κατόρθωσαν δὲ νὰ προετοιμάσουν μὲ τὸν λαὸν τῆς πρωτευούσης ἰόσον καλὴν ἄμυναν, ὥστε ἀπέκρουσαν πάσας τὰς ἐπιθέσεις τῶν Ἀβάρων. Μὲ ἀγανάκτησιν δὲ ἀπέκρουσαν προτάσεις τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν περὶ παραδόσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς αὐτόν.

Ἀφοῦ δ' ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας, πλήρεις ἐλπίδων ἀντέστησαν ἡρωϊκῶς. Ἐπετέθησαν δὲ κατὰ τῶν πολιορκητῶν καὶ ἐνίκησαν αὐτοὺς ἐπανειλημμένως.

Τότε συνέβη καὶ φοβερὰ τρικυμία εἰς τὴν θάλασσαν, ἕνεκα τῆς ὁλοῦς τὰ περισσότερα πλοῖα τῶν Ἀβάρων κατεστράφησαν, παρὰ τὰς Βλαχερνάς, ὅπου ὑπῆρχε ναὸς τῆς Θεοτόκου. Ταῦτα πάντα ἠγάγκασαν τοὺς Ἀβάρους νὰ λύσουν τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ φύγουν.

Τοιουτοτρόπως ἐσώθη τότε ἡ Κωνσταντινούπολις ἐκ βεβαίου κινδύνου. Ἡ καταστροφή ἐκείνη τῶν Ἀβάρων, ἡ ἦττα αὐτῶν καὶ ἡ σωτηρία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπεδόθησαν εἰς τὴν βοήθειαν τῆς Θεοτόκου. Διὰ τοῦτο ὁ λαὸς συνεκεντρώθη εἰς τὸν ναόν της εἰς Βλαχέρνας καὶ ἔψαλε νικητήριον ὕμνον πρὸς αὐτήν. Ὁ ὕμνος αὐτὸς λέγεται «χαιρετισμοὶ τῆς Θεοτόκου» ἢ «ἀκάθιστος ὕμνος». Λέγεται δὲ «χαιρετισμοί» ἐπειδὴ προσφωνεῖ τὴν Θεοτόκον διὰ τοῦ «χαῖρε» ἀκάθιστος δὲ λέγεται διότι ἐψάλη ὀλόκληρος, χωρὶς κανεὶς ἐκ τοῦ λαοῦ νὰ καθίσῃ.

Τὸν ὕμνον τοῦτον ψάλλει ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία κατὰ μέρη κατὰ τὴν ἐσπέραν ἐκάστης Παρασκευῆς τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς. Ὀλόκληρον δὲ ψάλλει αὐτὸν τὴν Παρασκευὴν τῆς πέμπτης ἐβδομάδος τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς. Τότε ἔγινε καὶ τὸ τροπάριον πρὸς τὴν Θεοτόκον, τὸ ὁποῖον ψάλλεται καὶ αὐτὸ μὲ τὸν ἀκάθιστον ὕμνον. Λι' αὐτοῦ οἱ κάτοικοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀποδίδουν τὰ νικητήρια εἰς τὴν Θεοτόκον· εἶναι δὲ τὸ ἑξῆς:

*Τῇ ἐπιτομάχῳ σιωπηρῶ τὰ νικητήρια,
ὡς λιτωθεῖσα τῶν δεινῶν, εὐχαριστήρια
ἀναγράφω Σοι ἡ πόλις σου, Θεοτόκε.
Ἄλλ' ὡς ἔχουσα τὸ κράτος ἀπροσαίτητον
ἐκ παντοίων με κινδύνων ἔλευθέρωσον,
ἵνα κράζω Σοι, χαῖρε, νύμφη, ἀνύμφε!*

**δ'.) Νίκη τοῦ Ἡρακλείου κατὰ τῶν Περσῶν
καὶ συνομολόγησις εἰρήνης. Ὁ Τιμιος Σταυρός.**

Ἡ σωτηρία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τῶν
Βυζαντινῆ Ἱστορίας, Π. Οἰκονόμου

Ἄβραων ἀνηγγέλθη εἰς τὸν Ἡράκλειον. Ὅταν δὲ οὗτος ἔμαθε τὴν εὐχάριστον εἶδησιν, μὲ περισσότερον θάρρος ἐξηκολούθησε τὸν πόλεμον ἀπὸ τῶν Περσῶν. Ἀφοῦ δὲ ἐνίκησεν αὐτοὺς εἰς πολλὰς μάχας, ἐξηνάγασε

Ο ΗΡΑΚΛΕΙΟΣ ΕΚΣΤΡΑΤΕΥΕΙ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΠΕΡΣΩΝ

τὸν βασιλέα αὐτῶν Χοσρόην Β', νὰ ἀποσυρθῆ ἀπογοητευμένος. Ἀνέθεσε δὲ ὁ Χοσρόης εἰς τοὺς στρατηγοὺς του τὴν υπεράσπισιν τῆς πόλεως Κτησιφῶντος, ἡ ὁποία ἦτο πρωτεύουσα τοῦ κράτους του.

Ὁ Ἡράκλειος, ἕνεκα βαρυντάτου χειμῶνος, ἠναγκά-

σθη νὰ ἀναπauθῆ μὲ τὸν στρατὸν του εἰς τὴν πόλιν Γάζαζαν. Ἐκεῖθεν δὲ πάλιν κατὰ τὸ ἔαρ, θὰ ἤρχιζε τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Περσῶν καὶ τοῦ βασιλέως τῶν Χοσροῦ.

Ἄλλ' ὁ Χοσρόης, ἔνευα τοῦ γήρατός του καὶ τῶν πολεμικῶν ἀτυχημάτων του, ἀπεσύρθη καὶ ἐκ τῆς ἀρχῆς. Ἀνηγόρευσε δὲ βασιλέα τὸν μικρότερον υἱόν του, ἀντὶ τοῦ μεγαλύτερου, τοῦ Σιρόου, τὸν ὁποῖον ἐφυλάκισεν. Ἐνευα τούτου ὁ λαὸς διηρέθη.

Οἱ φίλοι ὁμως τοῦ Σιρόου κατώρθωσαν καὶ ἀπεφυλάκισαν αὐτόν· τὸν ἀνηγόρευσαν δὲ βασιλέα. Ὁ Σιρόης, μόλις ἔγινε βασιλεύς, ἐφόνευσε τὸν πατέρα αὐτοῦ Χοσρόην καὶ πάντας τοὺς ἀδελφούς του. Ἐστειλε δὲ ἀμέσως ἀπεσταλμένους πρὸς τὸν Ἡράκλειον εἰς Γάζαζαν καὶ ἐπρότεινεν εἰρήνην.

Ὁ Ἡράκλειος ἐδέχθη τὴν εἰρήνην ὑπὸ τοὺς ἐξῆς ὅρους. Νὰ ἀποδοθοῦν ὑπὸ τῶν Περσῶν εἰς τὸ Βυζαντινὸν κράτος πᾶσαι αἱ ἀρπαγεῖσαι αὐτοῦ ἐπαρχίαι· νὰ ἀποδοθοῦν καὶ ὑπὸ τῶν δύο μερῶν οἱ αἰχμαλώτοι καὶ νὰ ἀποδοθῆ εἰς τὸν Ἡράκλειον ὁ Τίμιος Σταυρός. Τοῦτον, ὡς εἶδομεν προηγουμένως, οἱ Πέρσαι εἶχον λάβει ἐκ τῆς Ἱερουσαλήμ.

Οἱ ὅροι οὗτοι ἔγιναν δεκτοί. Οἱ δὲ Πέρσαι ἀπέδωκαν πάλιν εἰς τὸ Βυζαντινὸν κράτος τὰς ἐπαρχίας του, τοὺς βυζαντινοὺς αἰχμαλώτους καὶ τὸν Τίμιον Σταυρόν.

Ὁ Ἡράκλειος ἀνῆγγειλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν δι' ἐπιτολῶν, τὰς νίκας του, τὴν συνομολόγησιν εἰρήνης μὲ τοὺς Πέρσας καὶ τὴν ἀπόδοσιν εἰς αὐτὸν τοῦ Τιμίου Σταυροῦ.

Ἐπανῆλθε δὲ ὁ Ἡράκλειος εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 628 καὶ εἰσῆλθεν εἰς αὐτὴν θριαμβευτικῶς.

Οὗτος ἐκάθητο ἐπὶ ἄρματος, τὸ ὁποῖον ἔαυρον ἐλέφαντες. Προηγούντο δὲ αὐτοῦ ἄνδρες οἱ ὅποιοι ἐβάσταζον ὑψηλὰ τὸν Τίμιον Σταυρόν. Ὁ δὲ λαὸς ἐδέχθη αὐτὸν μετὰ πολλῶν τιμῶν καὶ μεγάλης χαρᾶς.

Ἡ ἐκστρατεία ἐκείνη τοῦ Ἡρακλείου διήρκεσε περὶ τὰ ἑπτὰ ἔτη.

Τὸ ἐπόμενον ἔτος ὁ Ἡράκλειος ἔφερε τὸν Τίμιον Σταυρόν εἰς Ἱερουσαλήμ. Τὴν δὲ 14 Σεπτεμβρίου τοῦ 629 μ. Χ. ὑψωσεν αὐτὸν ὁ Ἡράκλειος, εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν καὶ κατὰ τὴν ἰδίαν ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν εἶχεν ὑψώσει αὐτὸν ἄλλοτε ἡ ἀγία Ἐλένη.

Εἰς ἀνάμνησιν τῶν δύο τούτων ὑψώσεων τοῦ Τιμίου Σταυροῦ εἰς Ἱερουσαλήμ, εορτάζει ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν τὴν εορτὴν τῆς Ὑψώσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, τὴν 14 Σεπτεμβρίου ἐκάστου ἔτους.

ΜΕΡΟΣ Δ΄.

§ 18. ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΩΣ ΕΙΣ ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

α΄.) Ποία ἦτο ἡ θρησκευτικὴ, κοινωνικὴ καὶ κρατικὴ κατάστασις τοῦ λαοῦ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ογδόου αἰῶνος μ. Χ.

Κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τῆς Ἐκκλησίας, οἱ Χριστιανοὶ δὲν μετεχειρίζοντο εἰκόνας. Ὅταν ὅμως ὁ Χριστιανισμὸς ἐπεβλήθη πλέον ὡς ἐπίσημος θρησκεία

τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους ἤρχισαν νὰ κάμνουν χρῆσιν εἰκόνων, τοῦ Χριστοῦ, τῆς Θεοτόκου καὶ διαφόρων μαρτύρων. Πρὸς τὰς εἰκόνας οἱ χριστιανοὶ ἐκεῖνοι ἀπέδιδον ἀπλῶς τιμὴν, χάριν τοῦ εἰκονιζομένου προσώπου. Ἀλλὰ βραδύτερον ἢ τιμὴ αὐτῆ πρὸς τὰς εἰκόνας μετεβλήθη ὑπὸ τοῦ ἀμαθοῦς καὶ φανατικοῦ λαοῦ, εἰς λατρείαν αὐτῶν. "Ενεκα τούτου ἡ Χριστιανικὴ θρησκεία ἐκινδύνευε νὰ καταστήσῃ εἰδωλολατρεία. Ἀπέδιδε δὲ ὁ λαὸς εἰς τὰς εἰκόνας καὶ βραδύτερον καὶ εἰς τὰ λείψανα τῶν ἁγίων ὑπερφυσικὴν καὶ θεῖαν δύναμιν.

Εἰς τὴν κατάστασιν αὐτὴν ὠδηγεῖτο ὁ λαὸς ὑπὸ ἀμορφώτων καὶ φανατικῶν μοναχῶν, οἱ ὅποιοι κατὰ χιλιάδας εἰσῆρχοντο καὶ κατετάσσοντο εἰς τὰ πολλὰ καὶ πλούσια μοναστήρια τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους.

Κατέφευγον δὲ εἰς αὐτά, διότι καὶ ἐκ τῆς στρατιωτικῆς αὐτῶν ὑπηρεσίας ἀπηλλάσσοντο, ὅσοι ἐγίνοντο μοναχοί, καὶ φόρους δὲν κατέβαλλον εἰς τὸ κράτος. Ἐξησφαλίζετο δὲ ἐκεῖ ἡ ἄνετος αὐτῶν ζωὴ, ἐκ τῶν πολλῶν καὶ μεγάλων κτημάτων τῶν μοναστηρίων καὶ ἐκ τοῦ ἄλλου πλούτου αὐτῶν.

Ἦτο δὲ μέγας ὁ πλοῦτος τῶν μοναστηρίων, διότι αὐτοκράτορες καὶ Πατριάρχαι ἔκαμνον πρὸς αὐτὰ μεγάλας δωρεὰς κτημάτων καὶ πολυτίμων πραγμάτων.

Ἀλλ' ἡ μεγάλη αὕτη συρροὴ μοναχῶν εἰς τὰ μοναστήρια, ἀφήρει ἐκ τῆς κοινωνίας χειρὰς ἐργατικῆς. Ἐκ δὲ τῆς Πολιτείας ἀφήρει στρατιώτας χρησίμους διὰ τὴν υπεράσπισιν τῆς Πατρίδος. Κατεῖχοντο δὲ οἱ μοναχοὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὑπὸ μεγάλου καὶ τυφλοῦ φανατισμοῦ, ὑπὸ δεισιδαιμονίας καὶ ὑπὸ προλήψεων διαφόρων.

Ἐπειδὴ δὲ αὐτοὶ εἶχον εἰς χειρὰς τῶν τὴν ἐκπαί-

δυσιν καὶ μόρφωσιν τοῦ λαοῦ, μετέδιδον τὰ ἐλαττώματα αὐτὰ καὶ εἰς αὐτόν.

Ἄλλ' ἀποτέλεσμα τῆς τοιαύτης μορφώσεως τοῦ λαοῦ ἦτο ἡ ἠθικὴ αὐτοῦ κατάπτωσης καὶ ἐξαχρείωσις.

Ἄρχοντες δὲ καὶ λαὸς μόνον πρὸς τὸ ἀτομικὸν τῶν συμφέρον ἀπέβλεπον, οὐχὶ δὲ πρὸς τὸ κοινὸν συμφέρον τῆς πατρίδος. Ἐνεκα τούτου, ὁ δημόσιος πλοῦτος διηρπάζετο ὑπὸ τῶν ἐπιτηδείων καὶ τῶν καταχραστῶν. Αἱ δημόσιαι ὑπηρεσίαι παρέλκον καὶ ἡ ἀσφάλεια τοῦ λαοῦ καὶ ἡ ἐλευθερία τῆς πατρίδος ἐκινδύνευον.

Γενικὴ λοιπὸν ἀδιαφορία, ἀρπαγὴ, ἀνηθικότης καὶ ἀδικία ἐπεκράτει. Τὸ δὲ βυζαντινὸν κράτος ἐφέρετο πρὸς βεβαίαν καταστροφὴν καὶ τελείαν ὑποδοῦλωσιν εἰς τοὺς ἐξωτερικοὺς τοῦ ἐχθροῦς, οἱ ὅποιοι πανταχόθεν τοῦ ἐπετίθεντο.

Τὴν κατάστασιν αὐτὴν ἐπεχείρησαν νὰ διορθώσουν ὅσοι ἀντελήφθησαν τὸν μέγαν κίνδυνον τῆς πατρίδος. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τούτον ἐπεχείρησαν γενικὴν μεταρρυθμίσιν τῶν πραγμάτων τοῦ βυζαντινοῦ κράτους.

β':) Πρώτη περίοδος τῆς μεταρρυθμίσεως.

Εἰκονομαχικαὶ ἔριδες.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ὀγδόου αἰῶνος, ἦτοι κατὰ τὸ ἔτος 717 μ. Χ., ἡ Κωνσταντινούπολις διὰ δευτέραν φοράν ἐπολιορκήθη ὑπὸ τῶν Ἀράβων. Ἀλλὰ κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο ἀνήλθεν εἰς τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ Λέων Γ' ὁ Ἰσαυρός.

Οὗτος ἐπροξένησε μεγάλας καταστροφὰς εἰς τὸν στόλον τῶν Ἀράβων, διὰ τοῦ στόλου του καὶ ἰδίως διὰ τοῦ ὕγρου πυρός, τὸ ὅποιον ἐφεῦρεν ὁ Ἕλληνας Καλ-

λίμνις. Ἐξηνάγκασε δὲ ὁ Λέων τοὺς Ἄραβας νὰ λύσῃσιν τὴν πολιορκίαν τῷ 718 μ. Χ. καὶ νὰ φύγουν.

Μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους ἀπὸ τοῦ Ἀραβικοῦ κινδύνου, ὁ Λέων ἠθέλησε νὰ διορθώσῃ ὅλην τὴν ἐσωτερικὴν κατάστασιν αὐτοῦ. Ἔνεκα δὲ τούτου ἀπεφάσισε νὰ λάμῃ διαφόρους μεταρρυθμίσεις. Ἰδρυσε διὰ νόμων λαϊκὰ σχολεῖα καὶ ἐβελτίωσε τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους. Ὁργάνωσε δὲ καλῶς τὸν στρατὸν καὶ τὸ ναυτικὸν καὶ πολλὰς ἄλλας βελτιώσεις ἐπέφε-
ρεν εἰς τὸ κράτος.

Μεταξὺ δὲ τῶν ἄλλων μεταρρυθμίσεων, ἠθέλησε νὰ μεταρρυθμίσῃ καὶ πολλὰς θρησκευτικὰς συνηθείας τοῦ λαοῦ. Ταύτας ὁ Λέων ἐθεώρει αἰτίας βλάβης καὶ τῆς θρησκευτικῆς ἰδέας καὶ τῆς ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς καταστάσεως τοῦ λαοῦ. Εἶχε δὲ πρὸς τοῦτο σύμφωνον τὴν μορφωμένην μερίδα τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ κλήρου.

Διὰ τοῦτο ὁ Λέων ἀπεφάσισε καὶ διέλυσε πολλὰ Μοναστήρια. Τούτων τὰ μὲν κτήματα ἐδόθησαν εἰς ἄλλα μοναστήρια, οἱ δὲ μοναχοὶ ἐπανῆλθον εἰς τὰς πατρίδας τῶν καὶ τὰς οἰκογενεῖας τῶν.

Ἐκτὸς τούτου, ὁ Λέων ἠθέλησε νὰ ἐμποδίσῃ τὸν λαὸν νὰ φθάσῃ μέχρι τελείας εἰκονολατρίας. Διὰ τοῦτο ἐτάχθη μὲ τὴν μερίδα ἐκείνην τῶν κληρικῶν καὶ τῶν λαϊκῶν, οἱ ὅποιοι ἠθέλον τὴν κατάργησιν τῶν εἰκόνων ἐκ τῶν Ἐκκλησιῶν. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὁ Λέων ἐξέδωκε διάταγμα, κατὰ τὸ ἔτος 726 μ. Χ., διὰ τοῦ ὁποίου ἀπηγόρευε τὴν χοῆσιν καὶ προσκύνησιν τῶν εἰκόνων εἰς τὰς ἐκκλησίας καὶ τὰ μοναστήρια.

Ἔνεκα τούτου ὁ λαὸς διηρέθη εἰς δύο μερίδας. Ὅσοι μὲν ἠθέλον τὴν χοῆσιν τῶν εἰκόνων ὀνομάσθη-

σαν ὑπὸ τῶν ἀντιθέτων Εἰκονολάτραι· ὅσοι δὲ δὲν ἠθέλον τὴν χρῆσιν καὶ προσκύνησιν αὐτῶν ὀνομάσθησαν Εἰκονομάχοι ἢ Εἰκονοκλάσται, ἐπειδὴ ἐμάχοντο καὶ ἔθραυον τὰς εἰκόνας.

Ἡ διαίρεσις αὕτη διήρκεσε πάρα πολλὰ ἔτη καὶ πολλαὶ συγκρούσεις καὶ καταστροφαὶ προῆλθον ἐξ αὐτῆς.

Δυστυχῶς ὁ Λέων καὶ οἱ ὄπαδοί του ἠθέλησαν ἀμέσως νὰ καταργήσουν τὰς εἰκόνας. Οὗτοι ὄφειλον διὰ καταλλήλου διδασκαλίας τοῦ λαοῦ, νὰ πείσουν αὐτὸν ὅτι ἡ λατρεία μόνον εἰς τὸν Θεὸν ἀρμόζει. Ἀντί τούτου, αὐτοὶ προσεπάθησαν βιαίως νὰ ἐπιβάλουν τὰς μεταρρυθμίσεις τῶν.

Διὰ τοῦτο ἡ βία αὕτη ἐπέμβασις τοῦ Λέοντος διὰ τὴν κατάργησιν τῶν εἰκόνων, ἔφερεν ἀντίθετα μᾶλλον ἀποτελέσματα.

Παρουσιάσθη δὲ ἰσχυρὰ ἀντίδρασις ἐκ μέρους τῶν ἀντιθέτων. Ταύτην ὑπέθαλλον κυρίως φανατικοὶ μοναχοί. Οὗτοι παρεκίνησαν τὸν λαὸν νὰ μὴ ὑπακούσῃ εἰς τὴν διαταγὴν τοῦ Λέοντος. Τοῦτο ἔκαμνον διότι, διὰ τῆς καταργήσεως τῶν εἰκόνων, κατεστρέφοντο τὰ ὑλικά αὐτῶν συμφέροντα. Αὐτοὶ δὲ ἦσαν κυρίως οἱ κατασκευασταὶ αὐτῶν.

Ἔνεκα τῆς ἀντιδράσεως αὐτῆς, πολλοὶ ἐκ τῶν μοναχῶν ὑπέστησαν διωγμούς, φυλακίσεις καὶ αὐτὸν τὸν θάνατον. Πολλὰ δὲ καταστροφὰ Μοναστηρίων καὶ ἔργων τέχνης ἔγιναν καθ' ὅλον τὸ διάστημα, τῶν εἰκονομαχικῶν ἐρίδων.

Ὁ Λέων ὅμως ἐπέμεινε εἰς τὸ μεταρρυθμιστικὸν του σχέδιον.

Μετὰ τὸν Λέοντα τὸν Γ'. ἐξηκολούθησε τὸν πόλε-

μον κατὰ τῶν εἰκόνων ὁ διάδοχος αὐτοῦ Κωνσταντῖνος ὁ Ε΄, ὁ ὁποῖος ἦτο προουδευτικὸς αὐτοκράτωρ. Οὗτος περιώρισε πολὺν περισσότερον τὸν ἀριθμὸν τῶν Μοναστηρίων. Χιλιάδες μοναχῶν ἐπέστρεψαν εἰς τὴν κοινωσίαν καὶ εἰς τὰς ἐργασίας τῶν.

Ἡ ἀνώμαλος αὕτη κατάσταση τῆς εἰκονομαχίας διήρκεσε μέχρις οὗ ἡ Εἰρήνη ἢ Ἀθηναία ἀνέλαβε τὴν ἐξουσίαν, ὡς ἐπίτροπος τοῦ ἀνηλίκου αὐτῆς υἱοῦ, τοῦ Κωνσταντῖνου τοῦ Στ΄.

Ἡ Εἰρήνη συνεκάλεσε τῷ 787 μ. Χ. τὴν Ζ' Οἰκουμένην Σύνοδον, εἰς τὴν Νίκαιαν τῆς Βιθυνίας. Διὰ τῆς Συνόδου ἐκείνης ἠθέλησε νὰ λύσῃ τελειωτικῶς τὸ ζήτημα τῶν εἰκόνων, τὸ ὁποῖον ἐπὶ τόσα ἔτη ἐτάρατε τὴν Ἐκκλησίαν καὶ συνετέλει εἰς τόσας καταστροφάς.

Ἡ Ζ' Σύνοδος ἐψήφισεν ὅτι ἡ λατρεία μόνον εἰς τὸν Θεὸν πρέπει νὰ ἀποδίδεται, εἰς δὲ τὰς εἰκόνας νὰ ἀποδίδεται μόνον σεβασμὸς καὶ τιμὴ. Ἐπανεφέρε δὲ τὰς εἰκόνας εἰς τὰς Ἐκκλησίας.

Οἱ Εἰκονομάχοι ὁμοῦς ἐξηγέρθησαν κατὰ τῆς ἀποφάσεως αὐτῆς καὶ ἀντέδρασαν. Κατώρθωσαν δὲ νὰ ἐξαναγκάσουν τὴν Εἰρήνην νὰ παραιτηθῇ τοῦ θρόνου καὶ νὰ φύγῃ εἰς τὴν Λέσβον, ἀνεκλήρουσαν δὲ αὐτοκράτορα τὸν Νικηφόρον τὸν Α΄.

*γ΄.) Δευτέρα περίοδος τῆς μεταρρυθμίσεως.
Νικηφόρος ὁ Α΄.— Δέων ὁ Ἀρμένιος καὶ Θεοδώρα
ἡ Κυριακὴ τῆς Ὀρθοδοξίας.*

1) Ὁ Νικηφόρος Α΄. Οὗτος ἦτο μεταρρυθμιστής, ἀλλὰ τὰς μεταρρυθμίσεις του ἐψήφισε μόνον εἰς τὰ πολιτικὰ ζητήματα καὶ ὄχι εἰς τὰ θεολογικὰ.

Οὗτος ἐταξιοποίησε τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους καὶ διοργάνωσε καλύτερον τὸν στρατὸν του. Ἐν γένει δὲ ἔλαβεν ἀσθηρὰ μέτρα κατὰ τῶν καταχραστῶν τοῦ δημοσίου πλούτου, κατὰ τῶν καθυστερούντων τοὺς δημοσίους φόρους καὶ κατὰ τῶν φυγοστράτων.

Ἄλλ' ὁ Νικηφόρος περιεπλάκη εἰς πόλεμον πρὸς τοὺς Ἄραβας καὶ ἠττήθη ὑπ' αὐτῶν. Βραδύτερον δὲ ἠναγκάσθη νὰ ἐκστρατεύσῃ καὶ κατὰ τῶν Βουλγάρων.

Οὗτοι ὑπὸ τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν Κροῦμμον εἰσήρχοντο εἰς τὰς Βυζαντινὰς ἐπαρχίας τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας καὶ ἐληλάτων καὶ κατέστρεφον αὐτάς.

Ὁ Νικηφόρος ἐπετέθη κατ' αὐτῶν μὲ πολλὸν στρατὸν καὶ ἐξεδίωξεν αὐτοὺς ἐκ τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ τῆς Μακεδονίας. Εἰσῆλθε δὲ ἐντὸς τῆς Βουλγαρίας. Οἱ Βούλγαροι τόσον ἐφοβήθησαν τὴν ταχειᾶν προέλασιν τοῦ Νικηφόρου, ὥστε ἐπρότειναν εἰς αὐτὸν εἰρήνην. Ἄλλ' αὐτὸς ἀπέρριψεν αὐτήν. Μετὰ πέντε ὅμως ἡμέρας ὁ Νικηφόρος εὐρέθη περιουκλωμένος πανταχόθεν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων.

Ὁ στρατὸς του τότε τὸν ἐγκατέλειπε μὲ ὀλίγους μόνον πιστοὺς του. Μαζὶ μὲ αὐτοὺς ἐπολέμησεν ὁ Νικηφόρος μέχρις ὅτου ἐφανεύθη καὶ αὐτὸς καὶ πάντες οἱ πιστοὶ του. Οἱ Βούλγαροι ἀπέκοψαν τὴν κεφαλὴν τοῦ Νικηφόρου, κατὰ διαταγὴν τοῦ Κροῦμμου, καὶ ἔφεραν αὐτήν πρὸς αὐτόν. Οὗτος δὲ κατεσκεύασεν ἐκ τοῦ κρανίου αὐτῆς ποτήριον ἐκ τοῦ ὁποίου ἔπινεν κατὰ τὰ γέυματα καὶ τὰ συμπόσιά του.

Τὸν Νικηφόρον διεδέχθη ὁ γαμβρὸς αὐτοῦ Μιχαήλ, ὁ ὁποῖος ὅμως ἐνικήθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἔξωθεν τῆς Ἀδριανουπόλεως. Ἐνεκα τούτου ὁ στρατὸς ἀνηγόρευε

σεν αὐτοκράτορα τὸν γενναῖον στρατηγὸν Λέοντα τὸν Ἀρμένιον.

Ὁ Λέων ὁ Ἀρμένιος ἐνίκησε τοὺς Βουλγάρους εἰς τὴν Μεσημβρίαν τῆς Θράκης. Ἐπροξένησε δὲ εἰς αὐτοὺς τὴν μεγάλην καταστροφὴν, ὥστε ἐλάχιστοι ἐκ τῶν Βουλγάρων στρατιωτῶν ἐσώθησαν. Τότε ἐπληρώθη βαρέως καὶ ὁ ἡγεμὼν αὐτῶν Κροῦμμος, ὁ ὁποῖος μετ' ὀλίγον ἀπέθανεν ἐκ τῶν πληγῶν του. Τόσος δὲ ἦτο ὁ τρόμος τῶν Βουλγάρων, ὥστε ἐπὶ ἑβδομήκοντα πέντε ἔτη δὲν ἐτόλμησαν νὰ κίμουν ἐπιδρομὴν κατὰ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους.

Ὁ Λέων οὗτος, μετὰ τὴν νίκην του κατὰ τῶν Βουλγάρων, ἐπεδόθη εἰς τὴν τακτοποίησιν τῶν ἐσωτερικῶν πραγμάτων τοῦ κράτους.

Πρὸς τοῦτο ἐφήρμοσε τὰς μεταρρυθμίσεις τοῦ Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου. Ἐκτὸς δὲ τῶν ἄλλων μεταρρυθμίσεων κατεβίβασε πάλιν τὰς εἰκόνας ἐκ τῶν ἐκκλησιῶν.

Τότε ἐξηγέρθη ὁ λαὸς ἐναντίον του, ὁ δὲ Μιχαήλ β', ὁ Τραυλὸς τὸν ἐδολοφόνησεν καὶ ἔγινεν αὐτὸς αὐτοκράτωρ.

Μετὰ τὸν θάνατον δὲ τοῦ Μιχαήλ, ἔγινεν αὐτοκράτωρ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Θεόφιλος, ὁ ὁποῖος ὁμως ἦτο εἰζονομάχος. Ἄλλ' ὁ Θεόφιλος ἦτο καλῆς ἀνατροφῆς καὶ μεγάλης μορφώσεως. Ἦτο δὲ ἥπιος καὶ δὲν κατεδίωξε μεφαντισμὸν καὶ ἀγριότητα τοὺς ἀντιθέτους του.

δ') Ὁ Θεόφιλος καὶ ἡ Θεοδώρα.

Ὅταν ἐπρόκειτο νὰ νυμφευθῇ ὁ Θεόφιλος, ἡ μητροιὰ του ἐζάλεσε τὰς ὠραιότερας νεάνιδας τοῦ κράτους εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, διὰ νὰ ἐκλέξῃ ἐξ αὐτῶν μίαν ὁ ἴδιος ὁ Θεόφιλος.

Ὅταν δὲ παρουσιάσθησαν εἰς τὰ ἀνάκτορα, ἡ μή-
τηρ του ἔδωκεν εἰς αὐτὸν ἓν χρυσοῦν μῆλον διὰ τὴν
δῶσιν εἰς ἐκείνην, τὴν ὁποίαν θὰ ἐξέλεγε ὡς σύζυ-
γόν του.

Μεταξὺ τῶν νεανίδων ἐκείνων ἦτο καὶ μιὰ ὄραιο-
τάτη καὶ εὐφροσύνη, ἡ ὁποία ἐλέγετο Κασσιανή.

Ἡρὸς τὴν Κασσιανὴν ἦλθεν ὁ Θεόφιλος διὰ τὴν
δῶσιν τὸ μῆλον. Ἀλλὰ, πρὶν τὸ δῶσιν, ἠθέλησε νὰ δοκι-
μάσῃ τὸ πνεῦμα αὐτῆς καὶ τῆς εἶπε τὰ ἑξῆς: Ἐκ τῆς
γυναικὸς προῆλθον τὰ χειρότερα. Οὗτος ἐνόει διὰ τού-
των τὴν Εὐάν καὶ τὴν παρακοὴν τῆς εἰς τὸν Θεόν.
Τότε ἡ Κασσιανὴ ἀπήντησεν εἰς αὐτὸν μὲ ἐτοιμότητα
καὶ εὐφροσύνη: «ναί, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς γυναικὸς προῆλθον
τὰ καλύτερα». Αὕτη ἐνόει διὰ τούτων τὴν Παναγίαν,
ἐκ τῆς ὁποίας ἐγεννήθη ὁ Χριστός, ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου.

Ὁ Θεόφιλος ἐξεπλάγη μὲν διὰ τὴν ἀπάντησιν καὶ
τὴν εὐφροσύνην τῆς Κασσιανῆς, ἀλλὰ δὲν ἔδωκεν εἰς αὐ-
τὴν τὸ μῆλον. Ἐδωκε δὲ αὐτὸ εἰς τὴν ὄραιοσαν καὶ σε-
μνὴν Θεοδώραν.

Ἡ Κασσιανὴ τόσο ἐλυπήθη διὰ τὴν ἀτυχίαν τῆς
αὐτῆς, ὥστε ἐκλείσθη ὡς μοναχὴ εἰς ἓν Μοναστήριον.
Ἐκεῖ δὲ ἔζη βίον μοναχικὸν καὶ ἔκαμνε διαφόρους
ἕμνους καὶ τροπάρια. Ἐν δ' ἑξ' αὐτῶν εἶναι καὶ τὸ
Τροπάριον τῆς, τὸ ὁποῖον ψάλλεται κατὰ τὴν Μεγάλην
Τρίτην.

Ὁ Θεόφιλος οὗτος εἶναι ὁ τελευταῖος εἰζονομά-
χος βασιλεὺς. Μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἀνέλαβε τὴν
ἀρχὴν ἡ σύζυγος αὐτοῦ Θεοδώρα ὡς ἐπίτροπος τοῦ
τρειτοῦ αὐτῆς υἱοῦ Μιχαὴλ τοῦ Γ'.

Ἡ Θεοδώρα ἠθέλε τὴν προσκύνῃσιν τῶν εἰκόνων

καὶ διὰ τοῦτο συνεκάλεσε τοπικὴν Σύνοδον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τῷ 843 μ. Χ. Αὕτη ἐπεκύρωσε τὰς ἀποφάσεις τῆς Ζ'. Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ ἀνεστῆλωση πάλιν τὰς εἰκόνας εἰς τὰς Ἐκκλησίας. Ὄρισε δέ, εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἀναστηλώσεως τῶν εἰκόνων, τὴν Κυριακὴν τῆς Ὁρθοδοξίας, ἢ ὁποία ἐορτάζεται τὴν πρώτην Κυριακὴν ἐκάστης Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς.

Ἐκτοτε ἔληξαν πλέον αἱ εἰκονομαχικαὶ ἐριδες. Ἐχομεν δὲ εἰς τὰς Ἐκκλησίας ἡμῶν τὰς εἰκόνας χάριν τιμητικῆς μόνον προσκυνήσεως αὐτῶν.

ΜΕΡΟΣ Ε΄.

§ 19 ΑΡΑΒΕΣ ΚΑΙ ΜΩΑΜΕΘΑΝΙΣΜΟΣ

α) Οἱ Ἄραβες

Εἰς τὸ Νοτιοδυτικὸν μέρος τῆς Ἀσίας εὐρίσκεται ἡ χερσόνησος τῆς Ἀραβίας. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς καλοῦνται Ἄραβες καὶ εἶναι σημιτικῆς φυλῆς. Ὡς γενιάσχην αὐτῶν θεωροῦν τὸν Ἰσμαήλ, υἱὸν τοῦ Ἀβραάμ ἐκ τῆς Ἀγά. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ Βυζαντινοὶ τοὺς Ἄραβας καὶ γενικῶς ἔπειτα τοὺς Μωαμεθανούς, ὠνόμαζον Ἀγαρινούς.

Οἱ Ἄραβες ἦσαν λαὸς πολεμικός. Ἐπίστευον δὲ εἰς πολλοὺς θεοὺς καὶ ἦσαν εἰδωλολάτραι. Τὸ σπουδαιότερον κέντρον τῆς λατρείας αὐτῶν ἦτο ἡ πόλις Μέκκα τῆς Ἀραβίας. Ἐκεῖ ὑπῆρχε μικρὸς καὶ σχεδὸν κυβικός ναός, ὁ ὁποῖος ἐκαλεῖτο Κάαβα. Ἐντὸς τοῦ ναοῦ τούτου ὑπῆρχε, καὶ μέχρι σήμερον ὑπάρχει, λίθος τριῶν πε-

ρίλου μέτρων, ὁ ὁποῖος ἐλατρεῦετο ὑπὸ τῶν Ἀράβων ἐκείνων ὡς ἱερός. Ἀλλὰ καὶ μέχρι σήμερον τιμᾶται ὑπὸ πάντων τῶν Μωαμεθανῶν ὁ λίθος αὐτός.

Οἱ Ἀραβες ἐπίστευον ὅτι τὸν ναὸν Κάαβα εἶχε κτίσει ὁ Ἀβραάμ. Οἱ δὲ Μωαμεθανοὶ πιστεύουν ὅτι τὸν ἱερὸν ἐκείνον λίθον μετέφερον ἐκεῖ ἐξ οὐρανῶν ὁ ἄγγελος Γαβριήλ. Ἡ ἰδέα αὐτὴ ἐπεκράτησε, διότι ὁ λίθος ἐκείνος φαίνεται ὅτι εἶναι ἀερόλιθος. Τὸν λίθον αὐτὸν οἱ Μωαμεθανοὶ καλύπτουν δι' ἱεροῦ τάπητος πολυτελεσιτάτου. Ὁ τάπης οὗτος κατ' ἀντικαθίσταται δι' ἄλλου, τὸν ὁποῖον ἀποστέλλει ἐπισήμως ἡ Αἴγυπτος ἐκ Καΐρου.

β'.) Ὁ Μωαμεθανισμός,

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἑβδόμου μετὰ Χριστὸν αἰῶνος, ἦτοι κατὰ τὸ 622 μ. Χ., παρουσιάσθη, εἰς τὴν Ἀραβίαν μία νέα θρησκεία, ἡ ὁποία λέγεται Μωαμεθανισμός.

Ἰδρυτὴς τῆς θρησκείας αὐτῆς εἶναι ὁ Ἀραβ Μωάμεθ. Οὗτος ἐγεννήθη εἰς τὴν πόλιν Μέκκαν τῆς Ἀραβίας ἐκ γονέων πτωχῶν, ἀλλὰ καλῆς οἰκογενείας.

Ὁ Μωάμεθ εἰς πολὺν μικρὰν ἠλιζίαν ἔμεινεν ὀρφανὸς πατρός. Ὅταν δὲ ἐμεγάλωσε, διὰ τὰ ἐξοικονομῆ τὰ μέσα τῆς ζωῆς του, ἔγινε ποιμὴν. Κατόπιν ἔγινε ὁδηγὸς καμήλων τῶν ἐμπορικῶν καραβανίων. Ὡς ὁδηγὸς δὲ καμήλων ἦλθεν εἰς διαφόρους χῶρας τῆς Ἀνατολῆς. Μία δὲ ἐξ αὐτῶν ἦτο καὶ ἡ Συρία, ὅπου ἐγνώρισε καὶ Χριστιανούς καὶ Ἑβραίους. Ἐζήτησε δὲ πληροφορίας παρ' αὐτῶν περὶ τῆς θρησκείας τῶν καὶ περὶ τῆς διδασκαλίας τῶν θρησκειῶν τῶν. Ἐμαθε δὲ περὶ τῆς μονο-

θείας, τὴν ὁποίαν διδάσκει ὁ Χριστιανισμὸς καὶ ἡ θρησκεία τῶν Ἑβραίων.

Ὁ Μωάμεθ, ὡς καὶ οἱ ὁμοειθεῖς του, ἦτο πολυθεϊστής καὶ εἰδωλολάτρης. Ἀλλ' ἡ μονοθεΐα τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τοῦ Μωσαϊσμοῦ ἔκαμεν εἰς αὐτὸν καλὴν ἐντύπωσιν. Διὰ τοῦτο ἀπεφάσισε νὰ τὴν διαδώσῃ καὶ εἰς τὴν πατρίδα του, ἀφοῦ τὴν προσαρμόσῃ πρὸς τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα τῶν ὁμοειθῶν του.

Ἐκαμε λοιπὸν ἐν σύστημα θρησκευτικῶν ἰδεῶν ἐκ τοῦ Χριστιανισμοῦ, τοῦ Μωσαϊσμοῦ καὶ τῆς Εἰδωλολατρείας. Τὰς θρησκευτικὰς του λοιπὸν αὐτὰς ἰδέας ἤρχισε νὰ διδάσκη εἰς τὴν πατρίδα του Μέκκαν. Διὰ τὴν πείσῃ δὲ τοὺς ἀκροατὰς του, ἔλεγεν ὅτι ἐνεφανίσθη εἰς αὐτὸν ὁ ἄγγελος Γαβριὴλ, καὶ διέταξεν αὐτὸν καὶ εἶπε «κήρυττε».

Ὁ Μωάμεθ ἐκήρυττεν ὅτι εἰς μόνον ὁ Θεὸς ὑπάρχει καὶ εἰς μόνον μέγας αὐτοῦ προφήτης, ὁ Μωάμεθ.

Ἀλλ' εἰς τὴν πατρίδα του Μέκκαν ὁ Μωάμεθ δὲν εὗρεν ὁπαδοὺς τῆς νέας του θρησκείας. Μάλιστα κατεδιώχθη πολὺ ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν του καὶ ἐκινδύνευσεν νὰ φονευθῇ ὑπ' αὐτῶν.

Ἐνεκα τούτου ἔφυγεν ὁ Μωάμεθ ἐκ Μέκκας καὶ ἦλθεν εἰς ἄλλην πόλιν τῆς Ἀραβίας τὴν Μεδίναν τῷ 622 μ. Χ. Ἐκεῖ ἐδίδαξε τὴν νέαν του θρησκείαν καὶ πολλοὺς προσείλκυσεν εἰς αὐτήν. Τὴν φυγὴν αὐτὴν τοῦ Μωάμεθ ἐκ Μέκκας ὀνομάζουσι οἱ μωαμεθανοὶ Ἐγείραν καὶ τὴν θέτουσι ὡς ἀρχὴν τῆς Μωαμεθανικῆς χρονολογίας.

Ὅταν ὁ Μωάμεθ εἶδεν ὅτι ἐπληθύνοντο οἱ ὁπαδοὶ του εἰς Μεδίναν, ἐσκέφθη νὰ ὀργανώσῃ αὐτοὺς στρα-

πρωτικῶς καὶ, δι' αὐτῶν, νὰ ἐπιβάλλῃ διὰ τῆς βίας τὴν θρησκείαν του καὶ εἰς ἄλλας πόλεις καὶ γῶρας.

Καὶ κατὰ πρῶτον ἐξεστράτευσε κατὰ τῆς Μέκκας καὶ κατέλαβεν αὐτήν. Ἦνάγκασε δὲ τοὺς κατοίκους τῆς νὰ δεχθοῦν τὴν νέαν του θρησκείαν, τὸν Μωαμεθανισμόν.

Διὰ τῶν νέων του ὁπαδῶν ἠύξησε τὰς στρατιωτικὰς αὐτοῦ δυνάμεις. Ἐκήρυξε δὲ ὅτι ἐπιβάλλεται εἰς τοὺς Μωαμεθανοὺς νὰ διεδώσουν τὸν Μωαμεθανισμόν εἰς ὅλον τὸν κόσμον, διὰ παντὸς μέσου καὶ δι' αὐτοῦ τοῦ θανάτου.

Ἐπίσης ἐκήρυξεν ὅτι πᾶς, ὁ ὁποῖος φονεύεται κατὰ τὸν πόλεμον, χάριν τῆς Μωαμεθανικῆς θρησκείας, εἰσέρχεται ἀμέσως εἰς τὸν Παράδεισον. Τοῦτο ἐκήρυξε διὰ νὰ κἀμῃ στρατὸν φανατικὸν καὶ μὲ ἀυταπάρησιν.

Τοιοῦτοτρόπως διὰ πολέμων καὶ διὰ τῆς βίας, ὁ Μωάμεθ κατώρθωσε καὶ κατέλαβεν ὀλόκληρον τὴν Ἀραβίαν. Ἐξηνάγκασε δὲ τοὺς κατοίκους αὐτῆς νὰ γίνουν Μωαμεθανοὶ καὶ ὁπαδοὶ του. Ἦνωσε δὲ αὐτοὺς εἰς ἓν μέγα κράτος, ἀντὶ τῶν πολλῶν, τὰ ὁποῖα ἕως τότε ὑπῆρχον.

Ὁ Μωάμεθ ἀπέθανε τῷ 632 μ.Χ.

Ἐκ τῆς Ἀραβίας οἱ διάδοχοι τοῦ Μωάμεθ, οἱ Χαλίφαι, προήλασαν καὶ κατέλαβον πλείστας ἄλλας γῶρας, ὡς κατωτέρω θὰ ἴδωμεν. Εἰς τὰς νέας γῶρας ἐπέβαλλον οὗτοι διὰ τῆς βίας τὸν Μωαμεθανισμόν.

γ') Ἡ διδασκαλία τοῦ Μωαμεθανισμοῦ

Ἡ θρησκεία τοῦ Μωάμεθ ὀνομάζεται Μωαμεθανισμός, ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἰδρυτοῦ τῆς. Ἐπίσης

ὀνομάζεται καὶ Ἰσλαμισμός, ἐκ τῆς ἀραβικῆς λέξεως Ἰσλάμ, ἡ ὁποία σημαίνει Ὑποταγήν εἰς τὸν Θεόν. Τὸ δὲ βιβλίον, τὸ ὁποῖον περιέχει τὰς διδασκαλίας τοῦ Μωάμεθ καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ, ὀνομάζεται Κοράνιον (ἀνάγνωσις).

Αἱ βασικαὶ ἰδέαι τοῦ Ἰσλαμισμού εἶναι αἱ ἑξῆς. 1) Εἰς μόνον Θεὸς ὑπάρχει, ὁ Ἀλλάχ, καὶ μεγαλύτερος αὐτοῦ προφήτης εἶνε ὁ Μωάμεθ. 2) Ὁ Θεὸς ἦλθεν εἰς σχέσιν μὲ τοὺς ἀνθρώπους διὰ τῶν προφητῶν αὐτοῦ, τοῦ Ἀβραάμ, τοῦ Μωϋσέως καὶ τοῦ Χριστοῦ, τοὺς ὁποίους ὁ Μωάμεθ θεωρεῖ κατωτέρους προφήτας. 3) Ὑπάρχει ψυχὴ, ἡ ὁποία μετὰ θάνατον ἢ ἀνταμείβεται εἰς τὸν Παράδεισον ἢ τιμωρεῖται εἰς τὸν Ἅδην, ἀναλόγως τῶν πράξεων τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὴν ζωὴν αὐτοῦ εἰς τὸν κόσμον. 4) Μόνον ὅσοι πιστεύουν εἰς τὸν Μωαμεθανισμόν θὰ εἰσέλθουν εἰς τὸν Παράδεισον. 5) Εἰς τὸν Παράδεισον ἔσονται ποταμοὶ μὲ γάλα καὶ μέλι ἄλλοι δὲ μὲ διαυγὲς καὶ δροσερὸν ὕδωρ. Νοστιμώτατα δὲ φαγητὰ εἶναι ἔτοιμα διὰ τοὺς πιστοὺς.

Αὗται καὶ ἄλλαι παρόμοιαι διδασκαλῖαι ἀποτελοῦν τὰς ἰδέας τῆς Μωαμεθανικῆς θρησκείας.

Αἱ ὕλικαι αὗται ἀπολαύσεις τοῦ Παραδείσου τοῦ Κορανίου προσείλκνον πολλοὺς ἀμαθεῖς καὶ βαρβάρους λαοὺς. Τοιοῦτοτρόπως οἱ Μωαμεθανοὶ ἐπληθύνθησαν πάρα πολὺ. Ἐκαμον δὲ μεγάλας κατακτήσεις καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Εὐρώπην, ὡς κατωτέρω θὰ ἴδωμεν.

§ 20. ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΑΡΑΒΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΟΡΚΙΑΙ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

α.) Ἐπέκτασις τῶν Ἀράβων.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μωάμεθ τῷ 632 μ. Χ., ἀνέλαβον τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἀραβικοῦ κράτους οἱ διάδοχοι αὐτοῦ, οἱ Χαλίφαι. Οὗτοι ἐκήρυξαν ἱερὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν κρατῶν, τὰ ὅποια δὲν ἦσαν Μωαμεθανικά. Διὰ τοῦτο οἱ Ἀραβες διηθύνθησαν μὲ πολυάριθμον στρατὸν πρὸς Βορρᾶν. Ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Βυζαντινῶν ἐπαρχιῶν, Παλαιστίνης καὶ Συρίας καὶ κατέλαβον αὐτὰς τῷ 638 μ.Χ.

Μετὰ ταῦτα ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Περσῶν ἐνίκησαν αὐτοὺς καὶ κατέλαβον τὴν χώραν των. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Πέρσαι ἦσαν Πυρολάτραι, οἱ Ἀραβες ἐπέβαλον εἰς αὐτούς, διὰ τῆς βίας, τὸν Μωαμεθανισμόν. Ἀλλὰ καὶ πρὸς Δυσμᾶς διηθύνθησαν οἱ Ἀραβες καὶ κατέλαβον τὴν Αἴγυπτον. Ἐπέβαλον δὲ καὶ εἰς αὐτὴν τὸν Μωαμεθανισμόν. Μετὰ ταῦτα ἐπροχώρησαν καὶ κατέλαβον τὰ Βόρεια παράλια τῆς Ἀφρικῆς. Ἐφθάσαν δὲ μέχρι τῶν Ἡρακλείων στηλῶν, δηλαδὴ μέχρι τοῦ πορθμοῦ τοῦ σημερινοῦ Γιβραλτάρ.

Διὰ τοῦ πορθμοῦ τούτου ἀργότερον ἐπέρασαν οἱ Ἀραβες εἰς τὴν Ἰσπανίαν. Ταύτην κατέλαβον καὶ ἐκράτησαν ἐπὶ ὀκτὼ σχεδὸν αἰῶνας.

*β.) Πρώτη πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως
ὑπὸ τῶν Ἀράβων.*

Οἱ Ἀραβες δὲν ἠρκέσθησαν εἰς τὰς κατακτήσεις

των αὐτᾶς, ἀλλ' ἠθέλησαν νὰ ἐξαπλώσουν αὐτὰς καὶ εἰς ἄλλας γῶρας τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους. Διὰ τοῦτο ἐπετέθησαν καὶ κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τοῦτο συνέβη κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Δ' τοῦ Πρωγονάτου (668—686 μ. Χ.). Τότε οἱ Ἄραβες, ὑπὸ ἀρχηγὸν τὸν ὑπερήφανον Μωαβίαν, ἐξεστράτευσαν κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως τῷ 670 μ. Χ. Ἀφοῦ δὲ κατέλαβον τὰς Βυζαντινὰς ἐπαρχίας τῆς Μ. Ἀσίας, ἔφθασαν μέχρι Χαλκηδόνος. Ἐκεῖθεν δὲ ἐπολιορκήσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν κατὰ ξηρὰν μὲν διὰ πολυαριθμῶν πεζικῶν καὶ ἱππικῶν δυνάμεων, κατὰ θάλασσαν δὲ διὰ μεγάλου στόλου.

Ἡ πολιορκία ἐκείνη ἦτο φοβερὰ διὰ τὸν λαὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ διὰ τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος. Αὕτη διήρξεσεν ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη καὶ ἐκινδύνευσεν ὄχι μόνον τὸ Βυζαντινὸν κράτος, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης. Κατὰ τὴν πολιορκίαν ἐκείνην οἱ Ἕλληνες τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἠμύνοντο γενναίως καὶ με καρτερίαν ὑπερήσπιζον τὴν ἐλευθερίαν των καὶ τὴν θρησκείαν των. Πολλὰς δὲ ἐξώρμων κατὰ τοῦ στρατοῦ τῶν Ἀράβων καὶ πολλὰς καταστροφὰς ἔκαμνον εἰς αὐτόν.

Ὁ δὲ Ἑλληνικὸς στόλος ἐπετίθετο κατὰ τοῦ Ἀραβικοῦ καὶ πολλὰ πλοῖα αὐτοῦ κατεβύθιζεν, ἀλλὰ δὲ κατέκαιε διὰ τοῦ φοβεροῦ ὑ γ ρ ο ὕ π υ ρ ό ς.

Τὸ ὑγρὸν τοῦτο πῦρ, τὸ ὁποῖον ἐλέγετο καὶ Ἑλληνικὸν πῦρ, ἐφεῦρεν ὁ ἐκ Συρίας Ἕλληνας μηχανικὸς Καλλίνικος. Ἦτο δὲ τόσον φοβερόν, ὥστε κατέστρεφεν ὄχι μόνον ξύλα, ἀλλὰ καὶ λίθους καὶ σίδηρον. Ἐκαίε δὲ καὶ ἐντὸς τοῦ ὕδατος καὶ μόνον ἐλάχιστα εἶδη

ὕγρῳν ἠδύναντο νὰ τὸ κατασβέσουν. Ἐν δ' ἐξ αὐτῶν ἦτο καὶ τὸ ξίδι.

Τὸ ὕγρὸν τοῦτο πῦρ ἐξεσφενδόνιζον ἐναντίον τῶν πλοίων τοῦ ἐχθροῦ. Ἡ δ' ἐκσφενδόνις ἐγένετο ἢ διὰ καταλλήλων σωλήνων, ἢ διὰ ὑαλίνων, ἢ πηλίνων σφαιρῶν. Αἱ σφαῖραι αὗται ἐσωτερικῶς ἦσαν ἐπιχρισμένα διὰ μιᾶς οὐσίας καταλλήλου νὰ συγκρατῇ τὸ ὕγρὸν ἐκεῖνο πῦρ.

Τοιοιτοτρόπως οἱ Ἕλληνες κατέκαιον τὰ πλοῖα καὶ τὰς πολιορκητικὰς μηχανὰς τῶν Ἀράβων, ὡσὰκις ἐπλησίαζον πρὸς τὰ τείχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀλλὰ καὶ σφοδραὶ ἐπιθέσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ στόλου κατὰ τῶν Ἀράβων ἔκαμον εἰς αὐτοὺς μεγάλας καταστροφάς. Ἐνεκα πάντων τούτων, οἱ Ἀραβεῖς ἠναγκάσθησαν νὰ λύσουν τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ φύγουν. Κατὰ τὴν ἐπάνοδόν των ὅμως εἰς τὴν χώραν των, ὑπέστησαν πολλὰς ἐπιθέσεις καὶ καταστροφὰς ὑπὸ τοῦ Βυζαντινοῦ στρατοῦ. Κατὰ θάλασσαν δὲ ὁ στόλος των κατεστράφη τελείως ὑπὸ σφοδροτάτης τρικυμίας.

Οἱ κάτοικοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅταν εἶδον τὴν φυγὴν τῶν Ἀράβων, ἐχάρησαν πολὺ, ἔσπευσαν δὲ εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀγίας Σοφίας· καὶ ἠὺχαρίστησαν τὸν Θεὸν καὶ τὴν Θεοτόκον, διὰ τὴν σωτηρίαν των. Ἐφαλον δὲ πάλιν τὸν Ἀκάθιστον ὕμνον καὶ ὄρισαν αὐτὸν εἰς ἀνάμνησιν καὶ τῆς δευτέρας ταύτης σωτηρίας τῆς Πόλεως ἀπὸ τῶν Ἀράβων.

*γ') Δευτέρα πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως
ὑπὸ τῶν Ἀράβων.*

Μετὰ τεσσαράκοντα ἔτη ἀπὸ τῆς πρώτης πολιορκ-

κίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, πάλιν οἱ Ἄραβες ἀπεφάσισαν νὰ ἐπιτεθοῦν κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Πρὸς τὸν σκολὸν τοῦτον προητοίμασαν πολὺ μεγάλον στρατὸν καὶ στόλον. Λιά τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ Προφήτης αὐτῶν Μωάμεθ εἶχεν εἶπει τὸ ἕξις· «Ἡ πόλις ἡ Μεγάλη πρέπει νὰ πέσῃ εἰς χεῖρας τῶν πιστῶν μου. Εὐτυχεῖς θὰ εἶνε οἱ στρατιῶται ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι θὰ εἰσέλθουν εἰς αὐτὴν καὶ μαζάριος ὁ στρατηγός, ὁ ὅποιος θὰ τοὺς ὀδηγήσῃ .

Τὰς προετοιμασίας ὅμως αὐτὰς τῶν Ἀράβων ἔμαθον οἱ κάτοικοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡτοιμάσθησαν δὲ καὶ αὐτοί, διὰ πολυχρόνιον ἄμυναν.

Κατὰ δὲ τὸ ἔτος 717 μ. Χ., οἱ Ἄραβες παρουσιάσθησαν πάλιν πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐπολιορκήσαν δὲ αὐτὴν καὶ ἀπὸ ξηρᾶς καὶ ἀπὸ θαλάσσης, διὰ πολυαρίθμιον στρατοῦ καὶ στόλου.

Ἀλλὰ κατὰ τὸ ἴδιον ἔτος, 717 μ. Χ., ἀνῆλθεν εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον ὁ γενναῖος καὶ δραστήριος Λέων Γ'. ὁ Ἰσαυρος.

Οὗτος διὰ τῶν ἐπιθέσεων τοῦ στρατοῦ του καὶ τῶν στόλου του ὡς καὶ διὰ τῆς χρήσεως τοῦ φοβεροῦ ὑγροῦ πυρός, ἐπέφερε μεγάλας καταστροφὰς εἰς τοὺς Ἄραβας.

Οἱ Ἄραβες ἐπὶ ἔν ἔτος ἔκαμνον λυσσώδεις ἐπιθέσεις κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλ' ἀπεκρούοντο πάντοτε γενναίως. Ἐδεκατίζοντο δὲ συνεχῶς τὰ πλοῖα αὐτῶν, ἐκ τῶν ἀντεπιθέσεων τῶν Ἑλληνικῶν πλοίων.

Ἐκτὸς τούτων, ἤρχισαν οἱ Ἄραβες νὰ δοκιμάζουν μεγάλην ἔλλειψιν τροφῶν. Ὁ δὲ βαρὺς χειμὼν, ὁ ὅποιος ἐνέσκηψε κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο, ἐπέφερε μεγάλας καταστροφὰς καὶ εἰς τὸν στρατὸν καὶ εἰς τὸν στόλον αὐτῶν.

Ἔνεκα τούτου, ἠναγκάσθησαν νὰ λύσουν πάλιν τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ φύγουν κατὰ τὸ ἔτος 718 μ. Χ., ἤτοι μετὰ ἓν ἔτος ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως αὐτῆς. Διὰ τὴν ἔλλειψιν δὲ πλοίων, ὁ στρατὸς τῶν Ἀράβων ἀπῆλθε διὰ ξηρᾶς πρὸς τὴν Κιλικίαν καὶ τὴν Συρίαν. Καθ' ὁδὸν ὁμῶς κατεστράφη ἐκ τῶν κακουχιῶν, τῶν στερήσεων καὶ τῶν ἐπιθέσεων τῶν Ἑλλήνων. Τὰ δὲ λείψανα τοῦ στόλου τῶν κατεστράφησαν καὶ αὐτὰ ἐντελῶς ὑπὸ σφοδροτάτης τρικυμίας, πλησίον τῶν ἀκτῶν τῆς Κιλικίας.

Ὑπολογίζεται ὅτι οἱ Ἀραβες ἔχασαν διὰ τὰς πολιορκίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως περὶ τὰς 500,000 στρατοῦ καὶ 2,500 πλοίων.

Οἱ κάτοικοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅταν εἶδον τὴν λύσιν τῆς πολιορκίας, ηὐχαρίστησαν τὸν Θεὸν καὶ τὴν προστάτιδα τῆς πόλεως, τὴν Θεοτόκον. Εἰς αὐτὴν δὲ ἀπέδωκαν τὰ νικητήρια καὶ ἔψαλλον πάλιν τὸν ἀκάθιστον ὕμνον.

Ἐτίμησαν δὲ πολὺ καὶ τὸν αὐτοκράτορα αὐτῶν Λέοντα τὸν Γ'. Πρὸς πάσας δὲ τὰς μεγάλας πόλεις τῆς Εὐρώπης ἀνήγγειλαν τὸ χαρμόσυνον ἐκεῖνο γεγονός. Τοῦτο δὲν ἦτο μόνον διὰ τοὺς Ἕλληνας εὐχάριστον, ἀλλὰ καὶ διὰ πάντας τοὺς Χριστιανικοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης. Εἶχον δὲ γνωρίσει οἱ λαοὶ αὐτῆς τὰς καταστροφάς, τὰς ὁποίας ἔκαμον οἱ Ἀραβες, ὅταν κατέλαβον τὴν Ἰσπανίαν καὶ ἐγκατεστάθησαν ἐκεῖ.

Τοιουτοτρόπως καὶ δι' ἄλλην μίαν φορὰν σόζεται ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ ἡ Εὐρώπη ἀπὸ τὸν Μωαμεθανικὸν ζυγὸν τῶν Ἀράβων, διὰ τῶν ἀγώνων καὶ τῆς γενναιότητος τῶν Ἑλλήνων τοῦ Βυζαντίου.

δ'.) *Ἀποτελέσματα τῆς ἀποτυχίας τῶν Ἀράβων.*

Ἀποτέλεσμα τῆς ἀποτυχίας αὐτῆς τῶν Ἀράβων ἦτο ἡ παρακμὴ πλεον τοῦ κράτους αὐτῶν. Τὸ Ἀραβικὸν κράτος τότε ἐξετείνεται ἀπὸ τῆς Μεσοποταμίας μέχρι τῆς Ἰσπανίας καὶ τῶν Πυρηναίων ὀρέων. Παρ' ὅλον ὅμως τὸ μέγεθός του, ἔπαυσε νὰ ἔχη πεποιθήσιν εἰς τὴν δύναμίν του. Ἐκλονίσθη δὲ καὶ ἡ ἐσωτερικὴ του ἐνότης ἀπὸ ἐπαναστάσεις διαφόρων φιλοδόξων Ἀράβων φυλάρχων καὶ ἄλλων.

Ἔνεκα τούτων, ἤρχισαν ἐμφύλιοι πόλεμοι καὶ συγκρούσεις, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ Ἀραβικὸν κράτος διηρέθη εἰς πολλὰ μικρότερα κράτη. Ἐκ τούτων δὲ ἦσαν τὰ κράτη τῆς Βαγδάτης, τῆς Συρίας, τῆς Περσίας, τῆς Αἰγύπτου, τῆς Ἀφρικῆς, τῆς Ἰσπανίας κ. ἄ.

Ἀλλὰ καὶ τὰ μικρότερα Ἀραβικὰ κράτη δὲν ἔπαυσαν νὰ πολεμοῦν καὶ νὰ ἐπιτίθενται κατὰ τῶν Βυζαντινῶν χωρῶν. Κατελάμβανον δὲ πόλεις τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, χώρας καὶ νήσους αὐτοῦ. Ἰδίως ἐπετίθεντο καὶ ἐλεηλάτουν χωριά καὶ πόλεις παραθαλασσίους τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ λοιποῦ Βυζαντινοῦ κράτους. Διήρπαζον δὲ τὰ πλοῦτη αὐτῶν, ἠγματοπύριζον ἄνδρας καὶ γυναῖκας καὶ ἐπώλουν αὐτοὺς ὡς δούλους εἰς τὰς διαφόρους ἀνθρωποποροὰς τῆς Ἀφρικῆς.

Ἀλλὰ πολλοὶ αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου ἐξεδικοῦντο αὐτοὺς δι' ὅλα αὐτά. Ἐπετίθεντο κατ' αὐτῶν καὶ ἀπελευθέρωσαν τὰς πόλεις τῶν καὶ τὰς νήσους. Τοιοῦτοτρόπος ἠλευθερώθη καὶ ἡ Κρήτη, τὴν ὁποίαν οἱ Ἀραβες κατεῖχον ἐπὶ 120 ὀλόκληρα ἔτη.

Τέλος, ὀλίγον κατ' ὀλίγον, ἔπαυσαν αἱ ἐνοχλήσεις τῶν Βυζαντινῶν ἐκ μέρους τῶν Ἀράβων, διότι οὗτοι παρήκμασαν ἐντελῶς.

Ἄντ' αὐτῶν ὅμως, κατὰ τὰ 1000 μ. Χ. ἔτη, παρουσιάσθη εἰς τὴν Ἀσίαν νέος ἐπικίνδυνος μωαμεθανικὸς ἐχθρὸς κατὰ τοῦ Βυζαντίου, οἱ Τούρκοι, περὶ τῶν ὁποίων θὰ μάθωμεν κατωτέρω.

Πρὸ αὐτῶν θὰ μάθωμεν λόγον περὶ ἄλλων ἐχθρῶν τοῦ Βυζαντίου, τῶν Σλαύων καὶ τῶν Βουλγάρων. Οὗτοι παρουσιάσθησαν εἰς τὰς Εὐρωπαϊκὰς χώρας, τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους.

Περὶ τῶν Βουλγάρων δὲ ἐλέχθησαν ὀλίγα εἰς προηγούμενα κεφάλαια, διότι, εἰς τὰ κεφάλαια αὐτά, ἐξιστορήθησαν οἱ πόλεμοι Βυζαντινῶν πινῶν αὐτοκρατόρων ἐναντίον αὐτῶν.

ΜΕΡΟΣ ΣΤ.

§ 21. ΣΛΑΥΟΙ ΚΑΙ ΒΟΥΛΓΑΡΟΙ

1^{ον} Οἱ Σλαῦοι.

Ἐναντίον τῶν Εὐρωπαϊκῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους εἶχον παρουσιασθῆ νέοι ἐχθροί. Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ Σλαῦοι καὶ οἱ Βούλγαροι.

Οἱ Σλαῦοι κατηλθόν ἀπὸ τὴν Ῥωσσίαν, πρὸς τὰ βορειοδυτικὰ σύνορα τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, εἰς προγενεστέραν τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐποχὴν. Ἐπετίθεντο δὲ κατὰ τῶν Βυζαντινῶν ἐπαρχιῶν καὶ ἐλεηλάτουν αὐτάς, πολλὰς δὲ καὶ κατελάμβανον.

Ἀργότερον δὲ ὁ Ἡράκλειος, διὰ τὴν πολεμῆσιν ἐπιτυχῶς τοὺς Πέρσας, ἐπέστρεψεν εἰς μερικὰς φυλάς Σλαύων νὰ ἐγκατασταθῶν εἰς βορειοδυτικὰς ἐπαρχίας τοῦ κράτους αὐτοῦ. Τοιοῦται φυλαὶ ἦσαν οἱ Σέρβοι, οἱ

Κροάται οί Δαλμάται καί ἄλλοι. Αὐταί ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Δυτικὴν Μοισίαν (τὴν σημερινὴν Νοτιο-σλαβίαν) ὑπὸ ἰδιούσων τῶν ἄρχοντες καὶ ἡγεμόνας.

Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὅμως, αἱ φυλαὶ αὐταί, καὶ ἰδίως οἱ Σέρβοι, ἐπεξετείνοντο καὶ πρὸς τὴν Μακεδονίαν καὶ πρὸς ἄλλας Ἑλληνικὰς Χώρας. Διὰ τοῦτο ἦλθον εἰς συγκρούσεις καὶ πολέμους πρὸς τοὺς Βυζαντινοὺς. Ὅταν δὲ ἡγεμόν τῶν Σέρβων ἦτο ὁ Στέφανος Δουσάν, κατέλαβε πολλὰς Ἑλληνικὰς ἐπαρχίας. Πᾶσαι σχεδὸν αἱ Δυτικαὶ ἐπαρχίαι τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους κατελήφθησαν ὑπὸ τοῦ Δουσάν. Ἡ διαίρεσις καὶ ὁ ἐμφύλιος παραγμὸς τῶν Βυζαντινῶν ἔδωκεν εἰς τὸν Δουσάν τὴν εὐκαιρίαν νὰ καταλάβῃ μὲ εὐκολίαν τὴν Ἡπειρὸν τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Μακεδονίαν, μέχρι τῆς Δράμας καὶ τῶν Φιλίππων.

Ὁ Δουσάν ἐστέφθη τότε αὐτοκράτωρ τῶν Σέρβων καὶ τῶν Ρωμαίων (Ἑλλήνων), τῷ 1346 μ. Χ.

Μετὰ τὸν θάνατόν του ὅμως, διεμοιράσθη τὸ κράτος του εἰς μικροτέρας ἡγεμονίας, ἕως ὅτου καὶ αὐταὶ ὑπετάγησαν ἀργότερον εἰς τοὺς Τούρκους.

Ἐκτὸς ὅμως τῶν Σλαβῶν τούτων, ἐχθροὶ τῶν Ἑλλήνων παρουσιάσθησαν, ὡς εἴπομεν, καὶ οἱ Βούλγαροι.

2^{ον} Οἱ Βούλγαροι.

α.) Καταγωγή καὶ ἐγκατάστασις αὐτῶν εἰς Βυζαντινὰς χώρας.

Οἱ Βούλγαροι εἶναι λαὸς Μογγολικός, ὁ ὁποῖος προήρχετο ἀπὸ τὴν Ἀσίαν. Ἐκεῖθεν οὗτοι ἔφυγον καὶ ἦλθον πρὸς Βορρᾶν. Ἐγκατεστάθησαν δὲ πλησίον τοῦ ποταμοῦ Βόλγα τῆς Ρωσσίας. Ἐκ τοῦ ποταμοῦ δὲ τούτου ἔλαβον καὶ τὸ ὄνομα Βούλγαροι.

Ἀργότερον οἱ Βούλγαροι διηρθύνθησαν πρὸς νότον, πρὸς τὰς χώρας, αἱ ὁποῖαι κεῖνται πρὸς Βορρᾶν τοῦ Λουνάβεως ποταμοῦ. Ἐκεῖ ἤλθον εἰς σχέσιν μὲ τοὺς Σλαῦους. Ἐκ τούτων ἔλαβον πολλὰ ἤθη καὶ ἔθιμα. Ἡ δὲ γλῶσσα αὐτῶν ἐπλουτίσθη ἐκ σλαυϊκῶν λέξεων καὶ γενικῶς ἐσυγγένευσεν πρὸς αὐτήν. Ἔνεκα τούτου ἐθεωρήθησαν καὶ αὐτοὶ Σλαῦοι.

Βραδύτερον οἱ Βούλγαροι διέβησαν τὸν Λούναβιν ποταμόν.

Μὲ τὴν ἄδειαν δὲ καὶ τὴν ἀνοχὴν διαφόρων αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου, ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν χώραν, ἣ ὁποία εὐρίσκεται μεταξὺ τοῦ ποταμοῦ Λουνάβεως καὶ τοῦ ὄρους Λίμου.

Ἡ χώρα αὕτη ἐκαλεῖτο Ἀνατολικὴ Μοισία καὶ ἀνῆκεν εἰς τὸ Βυζάντιον. Ἄλλ' ἐκ τῶν Βουλγῶρων ὀνομάσθη ἔπειτα Βουλγαρία. Ἐπειδὴ δὲ ἡ χώρα αὕτη ἦτο εὐφορὸς ἀλλ' ἀραιὰ κατοικημένη, οἱ Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες ἐθεώρησαν ὠφέλιμον τὴν ἐγκατάστασιν τῶν Βουλγῶρων εἰς αὐτήν, πρὸς καλλιέργειάν της.

Ἡ ἐγκατάστασις τῶν αὐτῆ ἤρχισε μετὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

Οἱ Βούλγαροι ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐπληθύνθησαν εἰς τὴν νέαν τῶν χώραν καὶ ἔξω ἐκεῖ ὑπὸ ἰδίους ἄρχοντας καὶ ἡγεμόνας. Ὁργανώθησαν δὲ ἐκεῖ καὶ κατήντησαν ἐπικίνδυνοι ἐχθροὶ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους.

Οὗτοι δὲν ἠρξάσθησαν εἰς τὴν χώραν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐγκατεστάθησαν, ἀλλ' ἐπέτιθεντο καὶ ἐναντίον γειτορικῶν τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους. Ἐπέτιθεντο ἐναντίον τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης καὶ ἐλεηλάτουν καὶ καισίτρινον αὐτὰς δι' ἐπιδρομῶν. Συ-

νελάμβανον δὲ αἰχμαλώτους Ἑλληνας, τοὺς ὁποίους μετέφερον εἰς Βουλγαρίαν ὡς δούλους των.

Ἔνεκα τούτων, πολλάκις οἱ Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες ἐξεστράτευσον ἐναντίον των καὶ πολλοὶ πόλεμοι μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων ἐγίνοντο ἐπὶ αἰῶνας.

β) Πόλεμοι τῶν Βυζαντινῶν κατὰ τῶν Βουλγάρων.

Πολλοὶ πόλεμοι ἐγιναν μεταξὺ τῶν Βυζαντινῶν καὶ τῶν Βουλγάρων. Ἐκ τῶν πολέμων δὲ τούτων θὰ ἀναφέρωμεν ἐδῶ τοὺς σπουδαιότερους.

1) Ἐπι τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου Ε' τοῦ Πρωγονάτου. Οὗτος ἐνίκησε καὶ ἐταπείνωσεν αὐτούς. 2) Ἐπὶ Νικηφόρου τοῦ Α'. Ἐπ' αὐτοῦ οἱ Βούλγαροι ἠτοιμάσθησαν καὶ μὲ ἀρχηγὸν αὐτῶν τὸν ἄγχιον Κροῦμμον ἐπετέθησαν μὲ μεγάλας δυνάμεις ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Νικηφόρος ὁμοῦς ἐξήλθε μὲ πολὺν στρατὸν κατ' αὐτῶν, ἐνίκησεν αὐτούς εἰς πολλὰς μάχας καὶ ἔφθασε μέχρι τῆς πόλεως Σόφιας. Ταύτην ὁ Κροῦμμος εἶχε κάμει προτεύουσαν τοῦ κράτους του. Οἱ Βούλγαροι ἐφοβήθησαν τὴν ταχεῖαν προέλασιν αὐτοῦ καὶ ἐπρότειναν εἰρήνην, ἀλλ' ὁ Νικηφόρος ἀπέκρουσεν αὐτήν. Μετὰ τινας ὁμοῦς ἡμέρας, ὁ Νικηφόρος ἔπεσεν εἰς ἐνέδραν, τὴν ὁποίαν εἶχον προτοιμάσει οἱ Βούλγαροι καὶ ἐφρονεύθη.

Τὴν κεφαλὴν τοῦ Νικηφόρου ἀπέκοψαν οὗτοι κατὰ διαταγὴν τοῦ Κροῦμμου καὶ ἔφεραν αὐτὴν πρὸς αὐτόν. Ἐκεῖνος δὲ κατεσκεύασεν ἐκ τοῦ κρανίου ποτήριον, διὰ τοῦ ὁποίου ἔπινε κατὰ τὰ συμπόσιά του.

3) Ἄλλος πόλεμος πρὸς τοὺς Βουλγάρους ἐγένετο ἐπὶ Λέοντος τοῦ Ἀρμενίου. Οὗτος ἐξεδικήθη τὸν θά-

νατον τοῦ Νικηφόρου, διότι ἐνίκησε τοὺς Βουλγάρους παρὰ τὴν πόλιν Μεσημβρίαν τῆς Θράκης. Τοιαύτη δὲ ἦτο ἡ καταστροφὴ αὐτῶν καὶ ὁ φόβος των, ὥστε ἐπὶ ἑβδομήκοντα πέντε ἔτη οὐδεμίαν ἐπιδρομὴν ἔκαμον κατὰ τοῦ Βυζαντίου.

γ.) Ἐκχριστιανισμὸς τῶν Βουλγάρων.

Κατὰ τὰ μέσα τοῦ ἐνάτου μ. Χ. αἰῶνος, δύο ἀδελφοὶ μοναχοὶ ἐκ Θεσπλίκης, ὁ Κύριλλος καὶ ὁ Μεθόδιος, ἀπεστάλησαν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς Βουλγαρίαν, διὰ νὰ διαδώσουν τὸν Χριστιανισμὸν εἰς τοὺς Βουλγάρους. Οἱ δύο ἐκεῖνοι μοναχοὶ ἐγνώριζον τὴν Σλαυϊκὴν γλῶσσαν καὶ ἦλθον εἰς Βουλγαρίαν, ὅπου ἐδίδαξαν τὸν Χριστιανισμὸν.

Τότε ἡγεμὸν τῶν Βουλγάρων, ἦτο ὁ Βόγορις. Οὗτος ἐδέχθη τὸν Χριστιανισμὸν, διὰ τῶν ἐνεργειῶν τῶν δύο ἐκείνων μοναχῶν, καὶ ἐβαπτίσθη κατὰ τὸ ἔτος 856 μ.Χ. Τὸ παράδειγμα δὲ αὐτοῦ ἠκολούθησε καὶ ὁ Βουλγαρικὸς λαός.

Ὁ Μεθόδιος καὶ ὁ Κύριλλος ἔκαμον καὶ τὸ σλαυϊκὸν ἀλφάβητον, μετέφρασαν τὰς Ἁγίας Γραφὰς εἰς τὴν Σλαυϊκὴν γλῶσσαν καὶ διέδωκαν τὸν Χριστιανισμὸν καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς Σλαύους. Ἐνεκα δὲ τούτου ὠνομάσθησαν ἀπόστολοι τῶν Σλαύων.

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔστειλεν εἰς Βουλγαρίαν ἱερεῖς καὶ ἐπισκόπους, διὰ νὰ διοργανώσουν τὴν Ἐκκλησίαν αὐτῆς.

Τοιοιουτρόπως, ἐπὶ τινα καιρὸν, οἱ Χριστιανοὶ πλέον Βούλγαροι, ἔπαυσαν τὰς ἐπιθέσεις αὐτῶν κατὰ τοῦ Βυζαντίου. Ἀλλὰ, μετὰ τινα χρόνον, ἤρχισαν νὰ ἀναπτύσσωνται πάλιν αἱ παλαιαὶ βλέψεις αὐτῶν καὶ τὰ

παλαιὰ πάθη καὶ μίση μεταξὺ τῶν δύο λαῶν. Ἦρχισαν δὲ πάλιν νέοι πόλεμοι μεταξὺ τῶν.

δ') *Νέοι πόλεμοι τῶν ἐκχριστιανισθέντων Βουλγάρων.
κατὰ τοῦ Βυζαντίου.*

1) Κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἐνάτου αἰῶνος, περὶ τὸ ἔτος 893 μ. Χ., ἡγεμὸν τῶν Βουλγάρων ἦτο ὁ Συμεὼν. Οὗτος εἶχε μορφωθῆ εἰς Κωνσταντινούπολιν, διὰ τῆς ἑλληνικῆς παιδείας. Ἦτο ὅμως φιλόδοξος καὶ πολεμικός. Διωργάνωσε δὲ καλὸν στρατόν, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπετέθη κατὰ τοῦ Βυζαντίου καὶ πολλὰς γῶρας αὐτοῦ κατέλαβε.

Τοιουτοτρόπως ἠῤῥησε τὰ ὅρια τοῦ κράτους αὐτοῦ πρὸς Νότον μὲν, μέχρι τῆς νοτίας Μακεδονίας, πρὸς Δυσμὰς δὲ μέχρι τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους.

Ὁ Συμεὼν ἐφιλοδόγησε νὰ καταλάβῃ καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ διὰ τοῦτο ἐπετέθη καὶ ἐπολιόρρησεν αὐτήν. Ὅταν ὅμως ἐπέισθη ὅτι τὰ τεῖχη αὐτῆς ἦσαν ἀπόρητα, ἔκαμεν εἰρήνην καὶ ἀπῆλθεν.

Αὐτοκράτωρ τότε τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦτο ὁ Ρωμανὸς Α'. ὁ Λεκαπηνός.

§ 22. ΡΩΜΑΝΟΣ Β'. ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΦΩΚΑΣ ΚΑΙ ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΣΙΜΙΣΚΗΣ

Ὁ Ρωμανὸς ὁ Β', ἦτο υἱὸς τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Ζ'. ἔλαβε σύζυγον τὴν ὡραίαν Θεοφανὸ καὶ ἀπέκτησε ἐξ αὐτῆς τὸν Βασίλειον τὸν Β', καὶ τὸν Κωνσταντῖνον Ἡ'. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ρωμανοῦ ὁ στρατηγὸς αὐτοῦ Νιζηφόρος Φωκᾶς ἐνίκησε τοὺς Ἀραβας. Ἀπὸ τούτων δὲ πολλὰς ἑλληνικὰς γῶρας καὶ νήσους κα-

λαβε πάλιν τὸ Βυζαντινὸν κράτος. Τότε κατελήφθησαν πάλιν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἡ Κρήτη, ἡ Κύπρος καὶ ἐπαρχίαι τινὲς τῆς Μ. Ἀσίας.

Ὁ Ῥωμανὸς Β' ἀπέθανε τῷ 963 καὶ λέγεται ὅτι ἐδολοφονήθη.

Τότε οἱ υἱοὶ τοῦ βασιλέως, Βασίλειος καὶ Κωνσταντῖνος, ἦσαν ἀνήλικοι. Λιὰ τοῦτο διωρίσθη, ὑπὸ τῆς Θεοφανοῦς καὶ τοῦ Πατριάρχου, ὁ Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς ὡς προστάτης αὐτῶν.

Ἐπειδὴ ὅμως βραδύτερον ἀνεκάλυψεν οὗτος συνωμοσίαν ἐναντίον του, ἐπανεστάτησε καὶ ἀνεκέρυξε τὸν ἑαυτὸν του αὐτοκράτορα. Ὁ δὲ λαὸς ἀνεγνώρισε καὶ ὑπεδέχθη αὐτὸν ὡς τοιοῦτον.

Ὁ Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς, ὡς αὐτοκράτωρ πλέον καὶ εἰς μεγάλην ἡλικίαν, ἔλαβε σύζυγον τὴν βασίλισσαν Θεοφανώ. Εἶχε δὲ οὗτος ἀνεψιὸν τὸν Ἰωάννην Τσιμισκῆν. Ὁ Νικηφόρος διώρισε δομέστικον, δηλαδὴ στρατιωτικὸν διοικητὴν, τῆς Ἀνατολῆς τὸν Τσιμισκῆν, ὁ ὁποῖος ἐνίκησεν εἰς μεγάλην μάχην τοὺς Ἄραβας.

Κατὰ προτροπὴν ὅμως τῆς βασιλίσης Θεοφανοῦς, ὁ Τσιμισκῆς προσεκλήθη ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἐκεῖ δέ, μετὰ τῆς Θεοφανοῦς, ἐδολοφόνησε τὸν Νικηφόρον τὸν Φωκᾶν καὶ κατέλαβεν αὐτὸς τὸν θρόνον, τὴν δὲ Θεοφανώ ἐκλείσεν εἰς Μοναστήριον.

Ὁ Ἰωάννης Τσιμισκῆς, ὡς αὐτοκράτωρ, ἔκαμε νικηφόρους πολέμους κατὰ τῶν Ἀράβων καὶ κατὰ τῶν Ῥώσπων. Τούτους ἐξεδιώξεν ἐκ τῆς Βουλγαρίας, τὴν ὁποίαν εἶχον καταλάβει. Ἐκαμε δὲ αὐτὴν ὁ Τσιμισκῆς πάλιν ἐπαρχίαν τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους. Ἀλλὰ καὶ ὁ Τσιμισκῆς ἀπέθανεν αἰφνιδίως, ἴσως διὰ δολοφονίας.

τῷ 975 μ. Χ. Τοῦτον δὲ διεδέχθη ὁ Βασίλειος Β΄, ὁ ὁποῖος ὀνομάσθη Βουλγαροκτόνος, ὡς ἀμέσως κατωτέρω θὰ ἴδωμεν.

§ 23. ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Β΄. Ὁ Βουλγαροκτόνος

α΄.) Οἱ Βούλγαροι ὑπὸ τὸν ἡγεμόνα τῶν Σαμουήλ ἐπιτίθενται κατὰ τῶν Βυζαντινῶν χωρῶν.

Ὁ Βασίλειος Β΄, ἦτο υἱὸς τοῦ αὐτοκράτορος Ῥωμανοῦ τοῦ Β΄, καὶ τῆς Θεοφανοῦς. Ὁ Βασίλειος ἔγινεν αὐτοκράτωρ κατὰ τὸ ἔτος 976 μ. Χ., μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ. Τοῦτον διεδέχθη ὡς νόμιμος διάδοχος τοῦ πατρὸς του, Ῥωμανοῦ τοῦ Β΄. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Βασιλείου, πάλιν οἱ Βούλγαροι ἀπεστάτησαν ἀπὸ τὸ Βυζάντιον. Ἀνεκλήροῦσαν δὲ ἡγεμόνα αὐτῶν τὸν γενναῖον καὶ πολεμικὸν Σαμουήλ.

Ὁ Σαμουήλ οὗτος ἐξέστράτευσε μὲ πολλὰς δυνάμεις ἐναντίον Βυζαντινῶν ἐπαρχιῶν καὶ κατέλαβε πᾶσαν τὴν χώραν ἀπὸ τοῦ Δουνάβειος μέχρι τῆς Μακεδονίας.

Δὲν ἠρκέσθη ὅμως εἰς τὰς κατακτήσεις του αὐτὰς καί, διὰ τοῦτο, ἐπειτέθη τῷ 996 καὶ κατὰ τῆς Θεσσαλίας. Εἰσῆλθεν εἰς αὐτὴν καὶ δι' αὐτῆς εἰσῆλθεν εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα. Διέβη δὲ τὸν Ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἡ διάβασίς του αὐτῆ, διὰ τῶν Ἑλληνικῶν αὐτῶν χωρῶν, ἔφερε μεγάλας καταστροφὰς εἰς αὐτάς. Αὐταὶ διηρπάγησαν, ἐλεηλατήθησαν καὶ κατεκράθησαν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων στρατιωτῶν τοῦ Σαμουήλ.

β΄.) Οἱ Ἕλληνες νικοῦν τοὺς Βουλγάρους καὶ ἐξαναγκάζουν αὐτοὺς εἰς ὑποχώρησιν.

Ὁ Βασίλειος Β΄, ἔστειλε κατὰ τοῦ Σαμουήλ τὸν

στρατηγόν του Νικηφόρον Ούρανόν με πολὺν στρατόν.

Ὅταν δὲ ὁ Σαμουήλ ἔμαθεν ὅτι ἐκ τῶν νώτων του ἐπήρχετο ἑλληνικὸς στρατός, ἐγκατέλιπε τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν Στερεάν Ἑλλάδα, διὰ νὰ ἐπιστρέψῃ πάλιν εἰς Βουλγαρίαν. Ἀλλά, παρὰ τὸν ποταμὸν Σπερχειὸν (Ἀλαμάννα) τῆς Φθιώτιδος, συνητήθη μετὰ τὸν Ἑλληκὸν στρατόν.

Οἱ Ἕλληνες εἶχον στρατοπεδεύσει πλησίον τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ. Ὁ δὲ Σαμουήλ ἔκρινε καλὸν καὶ ἐστρατοπέδευσε καὶ αὐτὸς παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ ἰδίου ποταμοῦ.

Οἱ Βούλγαροι ὑπέθεσαν ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ διαβουῶν οἱ Ἕλληνες τὸν ποταμὸν, διότι οὗτος εἶχε πλημμυρίσει. Διὰ τοῦτο δὲν ἔλαβον προφυλακτικὰ μέτρα κατὰ τὴν νύκτα. Ἀλλ' ὁ Νικηφόρος παρέλαβε κρυφίως τὴν νύκτα τὸν Ἑλληνικὸν στρατόν, εὔρε πόρον τοῦ ποταμοῦ καὶ διέβη αὐτόν. Ἐπειέθη δὲ μετὰ τόσης σφοδρότητος κατὰ τῶν Βουλγάρων, ὥστε κατέστρεψε τὸ πλεῖστον μέρος αὐτῶν.

Ἐκινδύνευσε δὲ νὰ συλληφθῇ τότε καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σαμουήλ, ἐὰν δὲν ἔφευγε διὰ μέσου τῶν ὄρέων, εἰς Βουλγαρίαν.

Ἀλλά, καὶ μετὰ τὴν καταστροφὴν αὐτὴν, ὁ Σαμουήλ δὲν ἀπῆλπισθη. Ὅταν δὲ ἔφθασεν εἰς Βουλγαρίαν, συνεχέντρωσε νέον στρατόν καὶ ἐπέτεθη πάλιν κατὰ τῆς Μακεδονίας.

γ.) Ὁ Βασίλειος Β΄, ὁ Βουλγαροκτόνος,
κατατροπώνει τοὺς Βουλγάρους.

Τότε ἐναντίον τοῦ Σαμουήλ ἦλθεν ὁ ἴδιος ὁ Βασίλειος ὁ Β΄, τῷ 1014 μ. Χ., με ἀξιόμαχον στρατόν. Συ-

νήνησε δὲ αὐτὸν εἰς τὰ μεγάλα στενὰ τοῦ Σιδηροκάστρου τῆς Μακεδονίας, παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Στρουμόνος ποταμοῦ.

Ἐκεῖ ἔγινε φοβερὰ καὶ πεισματώδης μάχη, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ Ἕλληνες ἐνίκησαν. Πολλοὶ δὲ Βούλγαροι ἐφονεύθησαν καὶ πολλαὶ χιλιάδες Βουλγάρων στρατιωτῶν συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι. Ὁ Σαμουήλ, ὅταν εἶδε τὴν καταστροφὴν αὐτὴν, ἀπέθανεν ἐκ τῆς λύπης του. Μετὰ τὴν νίκην αὐτὴν καὶ μερικοὺς ἄλλους πολέμους κατὰ τῶν Βουλγάρων, πάλιν ἡ Βουλγαρία ἔγινεν ἐπαρχία Βυζαντινῆ, τῷ 1018 μ. Χ.

Ὁ Βασίλειος, μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Βουλγάρων εἰς Σιδηρόκαστρον, ὠνομάσθη Βουλγαροκτόνος. Ἐκεῖθεν διηυθύνθη πρὸς τὰς Ἀθήνας, ὅπου τὸν ὑπεδέχθησαν μεγαλοπρεπῶς. Ἀνῆλθε δὲ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ εἰσήλθεν ἐντὸς τοῦ Παρθενῶνος, ὁ ὁποῖος εἶχε μετατραπῆ εἰς ναὸν τῆς Θεοτόκου. Ἐκεῖ ὁ Βασίλειος ἐγονυπέτησε καὶ ἠγάρισθησε τὸν Θεὸν καὶ τὴν Θεοτόκον διὰ τὴν βοήθειάν των πρὸς αὐτόν, κατὰ τὰς μάχας του ἐναντίον τῶν Βουλγάρων.

Ἐξ Ἀθηνῶν ὁ Βασίλειος ἐπέστρεψε διὰ θαλάσσης εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ὁ λαὸς τοῦ ἔκαμε θριαμβευτικὴν ὑποδοχὴν καὶ τὸν ὠνόμασε Βουλγαροκτόνον.

Μὲ τοὺς πολέμους του κατὰ τῶν Βουλγάρων ὁ Βασίλειος διέλυσε τὴν δύναμιν αὐτῶν. Τὸ δὲ Βυζαντινὸν κράτος, ἐπὶ μακρὸν χρόνον, δὲν εἶχεν ἐπιθέσεις ἐκ μέρους των.

Ὁ Βασίλειος ἐβασίλευσε περίπου 48 ἔτη, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ 42 ἐπολέμει κατὰ τῶν Βουλγάρων. Ἀπέθανε δὲ κατὰ τὸ ἔτος 1025 μ. Χ., εἰς ἡλικίαν 70 περιπου ἐτῶν καὶ ἐν ᾧ ἐσχεδιάζεν ἐκστρατεῖαν πρὸς

ἀπελευθέρωσιν τῆς Σικελίας ἀπὸ τοῦς Ἀραβας.

Ὁ Βασίλειος Β. ὁ Βουλγαροκτόνος ὑπῆρξεν εἰς τῶν σπουδαιότερων αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους.

ΜΕΡΟΣ Ζ΄.

§ 24. Οἱ ΤΟΥΡΚΟΙ.

α) Ἐμφάνις καὶ ἐγκατάστασις αὐτῶν εἰς Ἀσίαν.

Ὅταν τὸ Βυζαντινὸν κράτος ἐνίκα τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ εἰς τὴν Εὐρώπην, νέος ἐχθρὸς του παρουσιάζετο ἐξ Ἀσίας, οἱ Τούρκοι.

Οὔτοι ἐκ τοῦ γενάρχου αὐτῶν Ὄσμαν ἢ Ὄθωμαν, ὀνομάζονται καὶ Ὄσμανλίδαι ἢ Ὄθωμανοί.

Οἱ Τούρκοι ἦλθον ἐκ τοῦ Τουρκεστάν τῆς Ἀσίας. Εἶχον δὲ ἀρχηγὸν τὸν Σουλεϊμάν.

Οὔτος κατετάσσετο μετὰ τῶν ὀπαδῶν του εἰς τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν διαφόρων Ἀσιατῶν ἀρχηγῶν.

Ὅταν ὅμως οἱ Μογγόλοι, ὑπὸ τὸν ἀρχηγὸν Τζεγγίς Χάν, κατέλαβον τὰ μέρη ἐκεῖνα τῆς Ἀσίας, ὁ Σουλεϊμάν παρέλαβε τοὺς ὀπαδοὺς του καὶ διηυθύνθη πρὸς τὴν Ἀρμενίαν. Ἐν ᾧ δὲ ἐπέστρεφε πρὸς τὴν Περσίαν καὶ διήρχετο τὸν Εὐφράτην ποταμὸν, τῷ 1231, ἐπνίγη εἰς αὐτόν. Ἀπέμειναν δὲ ἀρχηγοὶ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ οἱ τέσσαρες υἱοὶ του. Οὔτοι διεμοίρασαν μεταξὺ των τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ πατρός των. Ἐκαστος δὲ διηυθύνθη μετὰ τοὺς ὀπαδοὺς του πρὸς διαφόρους κατευθύνσεις, διὰ νὰ ἀναλάβουν ὑπηρεσίαν ὑπὸ διαφόρους βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνας τῆς Ἀσίας.

Εἷς ἐκ τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν, ἦτο ὁ Ἐρτογρούλ. Οὗ-

τος ἦλθε, μὲ τετρακοσίας περίπου οἰκογενείας ὁπαδῶν του, καὶ κατετάχθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Σουλτάνου τοῦ Ἰζονίου, Ἀλαεδίν. Ὁ Ἀλαεδίν οὗτος ἦτο Σελτσουκίδης Τουρκοζ.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἐρτογρούλ. ὑπηρετήσε καλῶς τὸ Ἀλαεδίν, ἔλαβε παρ' αὐτοῦ ὡς δῶρον μικρὰν χώραν πλησίον τῆς Προύσης. Ἐκεῖ ἐγκατεστάθησαν οἱ Τουρκοζοὶ καὶ ἀπετέλεσαν ἓν μικρὸν κράτος.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἐρτογρούλ. ἀνέλαβε τὴν ἄρχηγίαν τοῦ μικροῦ ἐκείνου κράτους ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ὁ Ὄσμάν ἢ Ὄθωμάν. Ἐκ τούτου ὀνομάσθησαν οἱ Τουρκοζοὶ Ὄσμανλίδαι ἢ Ὄθωμανοὶ καὶ τὸ κράτος αὐτῶν Ὄθωμανικὸν ἢ Ὄσμανικόν.

Ὁ Ὄσμάν διὰ τῆς ἰκανότητός του καὶ τῆς δραστηριότητός του, ἠῤῥησε τὰ ὅρια τοῦ κράτους του. Κατέλαβε δὲ ἀργότερον καὶ αὐτὴν τὴν Προῦσαν καὶ ἔκαμε αὐτὴν πρωτεύουσαν τοῦ κράτους του. Τοιοῦτοτρόπως ὁ Ὄσμάν ἐθεωρήθη ὡς γενάρχης τῶν Τούρκων καὶ ἰδρυτῆς τοῦ Ὄθωμανικοῦ κράτους.

*β.) Πῶς ἠῤῥήθη ἡ δύναμις τοῦ Ὄθωμανικοῦ κράτους.
Τὸ Παιδομάζωμα.*

Οἱ Βυζαντινοὶ δὲν ἔδωκαν μεγάλην σημασίαν εἰς τὴν ἐγκατάστασιν τῶν ὀλίγων ἐκείνων Τούρκων εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Ἦτο δὲ τότε αὐτοκράτωρ εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ Μιχαήλ ὁ Η΄. ὁ Παλαιολόγος.

Οἱ Τουρκοζοὶ ὅμως διὰ συγνῶν ἐπιθέσεων ἐναντίον πόλεων καὶ ὀλοκλήρων ἐπαρχιῶν τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, κατελάμβανον αὐτὰς καὶ ἠῤῥησαν τὰ ὅρια τοῦ κράτους των. Τοὺς δὲ Χριστιανοὺς τῶν νέων χωρῶν ὑπεχρέωνον διὰ τῆς βίας νὰ γίνουν Μωαμεθανοί. Ἐὰν δὲ ἐκεῖνοι ἤρνούντο, ἐβασανίζοντο σκληρῶς, ἤκρωτη-

ριάζοντο ἢ ἀπεκόπτοντο αἱ γλῶσσαι αὐτῶν καὶ τέλος ἐφονεύοντο. Τοιοῦτοτρόπως ἐπέβαλλον εἰς πάντας τὸν Μωαμεθανισμόν.

Ἐδέχοντο δὲ οἱ Τοῦρκοι πάντας τοὺς φυγάδας ἐκ τοῦ Βυζαντίου ἢ τοὺς προδότας καὶ ἀρνησιθρήσκους. Ἐδίδον δὲ εἰς αὐτοὺς μεγάλα ἀξιώματα, ἐὰν ἐγίνοντο Μωαμεθανοί. Διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ προσεῖλκνον πολλοὺς εἰς τὸ κράτος τῶν ἐκ τοῦ Βυζαντίου.

Ἄλλ' ἐκτὸς τούτων, οἱ Τοῦρκοι, διὰ νὰ αὐξήσουν τὸν πληθυσμὸν τοῦ κράτους τῶν, ἐφήρμοσαν τὸ Παιδομάζωμα. Τοῦτο ἦτο ἡ φοβερωτέρα πληγὴ διὰ τοὺς Χριστιανούς.

γ'.) Τὸ Παιδομάζωμα

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ὄσμάν, ἀρχηγὸς τῶν Ὀθωμανῶν ἐγένεν ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ὁ Οὐρχάν. Οὗτος ἠθέλε νὸ ἐτοιμάσῃ στρατὸν ἰσχυρὸν καὶ πειθαρχικόν. Διὰ τοῦτο ἐσχέφθη νὰ ἐπιβάλῃ κατὰ τῶν Χριστιανῶν τῶν χωρῶν τὰς ὁποίας κατεῖχε, τὸ παιδομάζωμα.

Κατὰ τὸ παιδομάζωμα, οἱ Τοῦρκοι ἤρπαζον τὰ ἄρρενα τένα τῶν Χριστιανῶν, ἀπὸ 7 ἐτῶν μέχρι 15. Ἀπεξένωναν αὐτὰ ἀπὸ τοὺς γονεῖς τῶν καὶ τὰ ἀνέτρεφον εἰς ἰδιαιτέρους στρατιῶνας. Ἐκεῖ οἱ νέοι ἐκείνοι ἔζων ὀργανωμένοι κατὰ τάγματα. Ἦσκούντο δὲ εἰς στρατιωτικὰς ἀσκήσεις ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας καὶ ἐκαλοῦντο γενίτσαροι. Ἐκ τούτων δὲ ἀποτελοῦντο τὰ φοβερὰ τάγματα τῶν Γενίτσαρῶν, δηλαδὴ τοῦ νέου στρατοῦ. Διεκρίνοντο δὲ οὗτοι ἀπὸ τοὺς ἄλλους στρατιώτας καὶ ἔμενον ἄγαμοί.

Οἱ Γενίτσαροι δὲν ἐγνώριζον οὔτε γονεῖς, οὔτε συγγενεῖς. Δὲν εἶχον δὲ οὔτε τέκνα, οὔτε ἄλλην οἰκογένειαν. Ἐζων δὲ μόνον καὶ μόνον χάριν τοῦ Ὀθωμανικοῦ

κράτους καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο ἔγιναν τὰ φοβερότερα τάγματα τῶν Τούρκων. Πολλάκις δὲ καὶ αὐτοὶ οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ Τουρκικοῦ κράτους ἐκινδύνεον ἐξ αὐτῶν, ἐὰν δὲν ἐξετέλουν τὰς ἀπαιτήσεις τῶν.

Διὰ τῶν μέσων λοιπόν, τὰ ὁποῖα ἀνεφέραμεν ἀνωτέρω, τὸ Ὄθωμανικὸν κράτος ἐμεγάλωσε καὶ ἔγινεν ἰσχυρόν τόσον, ὥστε ὑπέταξε τὸν Ἑλληνικὸν λαόν, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω.

§ 25. ΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗΝ ΤΗΣ ΕΜΦΑΝΙΣΕΩΣ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ. ΕΠΕΚΤΑΣΙΣ ΑΥΤΩΝ ΕΙΣ ΧΩΡΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΑΣ ΤΗΣ ΑΣΙΑΣ

Ἀφοῦ ἐγκατεστάθησαν οἱ Τούρκοι εἰς Προῦσαν, ἤρχισαν νὰ ἐπεκτείνωνται πρὸς ὅλην τὴν Βιθυνίαν, ὑπὸ τὸν Σουλτάνον αὐτῶν Οὐρχάν.

Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν δυστοχῶς ἐγίνοντο ἐμφύλιοι πόλεμοι, συγκρούσεις καὶ διαιρέσεις.

Τὸν Μιχαὴλ Παλαιολόγον διεδέχθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀνδρόνικος ὁ Β'. Οὗτος ἀντὶ νὰ διοργανώσῃ στρατὸν ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἐκάλεσε μισθοφόρους Καταλανούς. Ἄλλ' οὔτοι μᾶλλον εἰς τὸ συμφέρον τῶν ἀπέβλεπον. Πολλάκις δὲ ἔστρεφον τὰ ὄπλα καὶ κατὰ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους καὶ ἐληλάτουν καὶ διήρπαζον τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις.

Ἐκτὸς δὲ τούτου, ἐναντίον τοῦ Ἀνδρόνικου τοῦ Β', ἐπαναστάτησεν ὁ ἕγγονος αὐτοῦ Ἀνδρόνικος ὁ Γ'. Οὗτος κατέλαβε τὴν ἀρχὴν καὶ ἠνάγκασε τὸν Ἀνδρόνικον τὸν Β' νὰ ἀποχωρήσῃ εἰς Μοναστήριον.

Ἄλλ' ὁ Ἀνδρόνικος ὁ Γ' ἔχανε τὸν καιρὸν τοῦ εἰς θρησκευτικὰς συζητήσεις. Τὰς δὲ ὑποθέσεις τοῦ

κράτους ἀνέθεσεν εἰς τὸν φίλον του Ἰωάννην Κατακουζηνόν. Καθ' ὅλον δὲ αὐτὸ τὸ διάστημα, οἱ Τούρκοι εὗρισον τὸν καιρὸν καὶ κατελάμβανον νέας γῶρας τοῦ Βυζαντίου. Ἐπεξείτειναν δὲ τὸ κράτος των εἰς ὅλην τὴν Μ. Ἀσίαν, τὴν Συρίαν, τὴν Παλαιστίνην καὶ τὴν Μεσοποταμίαν. Διὰ τῆς βίας δέ, ἐπέβαλλον εἰς τοὺς λαοὺς τῶν νέων χωρῶν τὸν Μωαμεθανισμόν, τὸ παιδομαζωμὸν καὶ τὴν σκληροτάτην φορολογίαν καὶ στρατεύσεις.

Ὁ Ἀνδρόνικος ὁ Γ' ἠθέλησε νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἐξάπλωσιν τῶν Τούρκων εἰς Βιθυνίαν. Διὰ τοῦτο ἐξήλθεν ἐναντιον αὐτῶν μὲ στρατόν. Ἄλλ' οἱ Τούρκοι ὑπὸ τὸν ἀρχηγὸν καὶ Σουλτάνον αὐτῶν Οὐρχάν, ἐνίκησαν τὸν Ἀνδρόνικον καὶ ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν. Τότε δὲ κατέλαβον ὀλόκληρον τὴν Βιθυνίαν καὶ πολλὰς ἄλλας γῶρας τῆς Μ. Ἀσίας.

Ὁ Οὐρχάν ὠργάνωσε τὸ κράτος αὐτοῦ, διήρπασεν αὐτὸ εἰς ἐπαρχίας, ἔκοψε νομίσματα καὶ ἐκανόνισε διακριτικὸν κάλυμμα τῆς κεφαλῆς διὰ τοὺς Τούρκους.

Ὁ Ἀνδρόνικος Γ' ἀπέθανε τῷ 1341 μ. Χ., χωρὶς νὰ δυνηθῇ νὰ βελτιώσῃ ὑπὲρ τοῦ κράτους του τὴν κατάστασην.

§ 26. ΠΡΟΕΛΑΣΙΣ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ Εἰς ΕΥΡΩΠΗΝ. ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΑΝΑΚΟΠΗ ΤΗΣ ΠΡΟΕΛΑΣΕΩΣ ΑΥΤΩΝ ΕΚ ΤΗΣ ΕΠΙΔΡΟΜΗΣ ΤΩΝ ΜΟΓΓΟΛΩΝ Εἰς ΑΣΙΑΝ

α') Προέλασις τῶν Τούρκων εἰς Εὐρώπην.

Τὸν Ἀνδρόνικον τὸν Γ', διεδέχθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἰωάννης Ε'. ὁ Παλαιολόγος. Ἄλλ' ἐπειδὴ οὗτος ἦτο ἀνήλικος, ἔμεινεν ὡς ἐπίτροπος αὐτοῦ ὁ Ἰωάννης Κα-

τακουζηνός, ὁ ὁποῖος ἦτο σύμβουλος τοῦ πατρὸς του.

Ἄλλ' ὁ Κατακουζηνός ἠθέλησε νὰ καταλάβῃ αὐτὸς τὴν ἀρχὴν καὶ νὰ στεφθῇ αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον, ἦλθεν εἰς τὸ Διδυμότειχον τῆς Θράκης μὲ πολλοὺς φίλους του. Κατὰ τὸν χρόνον δέ, κατὰ τὸν ὁποῖον εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ Ἰωάννης Παλαιολόγος ἐστέφετο αὐτοκράτωρ, ὡς Ἰωάννης Ε΄., ὁ Κατακουζηνός ἐστέφετο ὡς Ἰωάννης ΣΤ΄. Μετὰ ἐξαετῆ δὲ ἀγῶνα, ἐγινε συμβασιλεὺς τοῦ Ἰωάννου τοῦ Ε΄. Διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ δὲ τὴν ἀρχὴν ὑπὲρ αὐτοῦ, ἐζάλεσεν εἰς βοήθειάν του τοὺς Τούρκους ἐκ τῆς Μ. Ἀσίας.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκεῖνην, εἶχεν ἀποθάνει ὁ σουλτάνος τῶν Τούρκων Οὐρχάν καὶ εἶχε διαδεχθῆ αὐτὸν ὁ υἱὸς του Μουράτ ὁ Α΄. Οὗτος, ὅταν ἔλαβε τὴν πρόσκλησιν τοῦ Κατακουζηνοῦ, προθύμως ἐδέχθη αὐτήν. Μὲ πολλὸν δὲ στρατὸν διέβη τὸν Ἑλλήσποντον καὶ ἦλθεν ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς Εὐρώπην. Κατ' ἀρχὰς κατέλαβε τὴν χερσόνησον τῆς Καλλιπόλεως, ἔπειτα τὴν Θράκην καὶ τὴν πόλιν Ἀδριανούπολιν. Ταύτην ὁ Μουράτ ἔκαμε πρωτεύουσαν τοῦ κράτους αὐτοῦ τῷ 1360 μ. Χ.

Ὁ Κατακουζηνός μετενόησε διότι προσεκάλεσε τοὺς Τούρκους καὶ ἄφησεν αὐτοὺς νὰ διέλθουν εἰς Εὐρώπην, ἀλλ' ἦτο πλέον ἀργά. Ἐνεκα δὲ αἰφνηδιαστικοῦ κινήματος κατ' αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Ε΄., ἐξηναγκάσθη καὶ παρητήθη ἐκ τῆς ἀρχῆς. Ἀπεσύρθη δὲ εἰς μοναστήριον ὡς μοναχὸς καὶ ἐκεῖ κατεγίνετο εἰς μελέτας. Τοιοῦτοτρόπως ὅλη ἡ ἐξουσία ἔμεινεν εἰς τὸν Ἰωάννην Ε΄. τὸν Παλαιολόγον.

Τὸν Ἰωάννην Ε΄. Παλαιολόγον διεδέχθη ἀργότερον ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀνδρόνικος Α΄. Παλαιολόγος. Τὸν δὲ

Ἄνδρόνικον διεδέχθη ὁ Ἰωάννης Ζ'. Παλαιολόγος καὶ τοῦτον ὁ Μανουὴλ ὁ Β'. Παλαιολόγος, υἱὸς τοῦ Ἰωάννου Ε'. Παλαιολόγου.

*β.) Πόλεμοι τῶν χριστιανικῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης
κατὰ τῶν Τούρκων.*

Ἐκ τῆς διαβάσεως τῶν Τούρκων ἐξ Ἀσίας εἰς Εὐρώπην, ἐταράχθησαν πάντες οἱ χριστιανικοὶ λαοί, ὅσοι κατόικουν νοτίως τοῦ Δουνάβεως. Συνεμάχησαν δὲ μετὰ τοὺς Σέρβους ἐναντίον τοῦ Μουράτ Α'.

Ὁ Μουράτ ὁμοῦ ἐπῆλθεν ἐναντίον τῶν Σέρβων καὶ τῶν συμμάχων τῶν Χριστιανῶν. Κατὰ δὲ τὴν μάχην τοῦ Κοσσυφοπέδιου ἐνίκησεν αὐτούς, τῷ 1389 μ. Χ. Εἰς Κοσσυφοπέδιον ὁμοῦ ἐδολοφονήθη ὁ Μουράτ ὑπὸ τινος γενναίου Σέρβου.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μουράτ Α', ἔγινε Σουλτάνος τῶν Τούρκων ὁ υἱὸς αὐτοῦ Βαγιαζήτ.

Ἐναντίον τοῦ Βαγιαζήτ ἐπῆλθε χριστιανικὸς στρατὸς μετὰ ἀρχηγὸν τὸν Σιγισμοῦνδον, βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας.

Οὗτος παρεκλήθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Μανουὴλ Β' τοῦ Παλαιολόγου, νὰ σπεύσῃ πρὸς βοήθειαν τῶν χριστιανικῶν λαῶν. Ὁ Σιγισμοῦνδος ἐπὶ κεφαλῆς 100 χιλιάδων στρατοῦ, καλῶς ὀργανωμένου, ἐπῆλθεν ἐναντίον τοῦ Βαγιαζήτ. Συνήντησε δὲ αὐτὸν εἰς τὴν Νικόπολιν τῆς Βουλγαρίας, πλησίον τοῦ Δουνάβεως ποταμοῦ. Ἐκεῖ ἔγινε μάχη πεισματώδης καὶ φονικὴ, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁμοῦ οἱ Τούρκοι ἐνίκησαν τὸν Σιγισμοῦνδον κατὰ κράτος, τῷ 1396 μ. Χ.

Μετὰ τὴν νίκην αὐτὴν, οἱ Τούρκοι κατέκτησαν πάσας τὰς χώρας, ἀπὸ τοῦ Δουνάβεως ποταμοῦ μέχρι τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ἄνευ οὐδεμιᾶς πλέον ἀντιστάσεως.

Μόνον ἡ Κωνσταντινούπολις ἔμεινε, προφυλαγμένη ἀπὸ τὰ ἰσχυρὰ καὶ ἀπόρθητα αὐτῆς τείχη. Ταύτης αὐτοκράτωρ ἦτο ὁ Μανουὴλ ὁ Β΄, ὡς καὶ προηγουμένως εἶδομεν.

Ὁ Βαγιαζήτ ἐστράφη τότε καὶ κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐπολιορκῆσεν αὐτήν. Ἐναντίον δὲ τῆς Μακεδονίας, Θεσσαλίας καὶ λοιπῆς Ἑλλάδος, ὁ Βαγιαζήτ ἐστείλε δυνάμεις καὶ κατέλαβεν αὐτάς.

Ἄλλ' ἐνῶ αὐτὸς ἐπολιορκῆε τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἦλθεν εἰδῆσις εἰς αὐτὸν ὅτι Μογγολικὸς στρατός, ὑπὸ ἀρχηγὸν τὸν Ταμερλάνον, ἐπροσκόψει καὶ κατελάβανεν ἐπαρχίας τοῦ Τουρκικοῦ κράτους εἰς Ἀσίαν.

γ.) Ὁ Βαγιαζήτ νικᾶται ὑπὸ τοῦ Ταμερλάνου.

Ὁ Βαγιαζήτ ὅταν ἔμαθε τὸν κίνδυνον, τὸν ὁποῖον διέτρεχε τὸ Ἀσιατικὸν αὐτοῦ κράτος ἐκ τῶν Μογγόλων, ἔβλεψε τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐσπευσε δὲ ἐναντίον τοῦ Ταμερλάνου μὲ ὅλον τὸν στρατὸν αὐτοῦ.

Οἱ δύο ἀντίπαλοι στρατοὶ συνητήθησαν εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Ἀγκύρας. Ἐκεῖ ἔγινε φονιστάτη μάχη, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Ταμερλάνος ἐνίκησε τὸν Βαγιαζήτ καὶ συνέλαβεν αὐτὸν αἰχμάλωτον, τῷ 1402 μ. Χ.

Τὸν Βαγιαζήτ διεδέχθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ Μωάμεθ ὁ Α΄, ὁ ὁποῖος ἔζησεν εἰρηνικῶς μὲ τοὺς Βυζαντινοὺς καὶ δὲν ἐπετέθη ἐναντίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

δ.) Νέοι πόλεμοι τῶν Τούρκων κατὰ τῶν Βυζαντινῶν

Τὸν Μωάμεθ τὸν Α΄ διεδέχθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ Μουράτ ὁ Β΄ τῷ 1421 μ. Χ. Οὗτος ἐπετέθη κατὰ τῶν Βυζαντινῶν καὶ ἐπολιορκῆσε τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐξ ἀφορμῆς τοῦ Μανουὴλ Β΄ Παλαιολόγου, τῷ 1422 μ. Χ.

Τούτο ἔκαμε, διότι ὁ Μανουήλ ὑπεστήριζεν ἄλλον τοῦρκον ὡς ψευδοσουλτάνον.

Αἱ ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦσαν πόλλαι καὶ σφοδραί, ἀλλὰ καὶ ἡ ἄμυνα τῶν Ἑλλήνων ἦτο γενναία. Κατ' αὐτήν, ἐπολέμησαν μετὰ τῶν ἀνδρῶν καὶ γυναῖκες, μὲ μεγάλην γενναϊότητα. Ἡ πολιορκία ἐκείνη ἀπέτυχε καὶ ὁ Μουράτ Β' ἠναγκάσθη νὰ λύσῃ αὐτήν καὶ νὰ ἀπέλθῃ.

Εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ Μανουήλ ὁ Β' παρητήθη τῆς ἀρχῆς καὶ διεδέχθη αὐτὸν ὁ υἱὸς του Ἰωάννης II'. Παλαιολόγος, τῆ 1423 μ. Χ. Οὗτος ἔκαμε συνθήκην μὲ τὸν Μουράτ, διὰ τῆς ὁποίας ὑπεχρεοῦτο νὰ πληρώσῃ τὸ Βυζαντινὸν κράτος ἐτήσιον φόρον εἰς τοὺς Τούρκους. Τὴν 29 Μαρτίου 1430 μ. Χ. ὁ Μουράτ Β' κατέλαβε τὴν Θεσσαλονίκην, ἡ ὁποία εἶχε δοθῆ εἰς τοὺς Ἑνετοὺς καὶ εἶχε καταλήφθῃ ὑπ' αὐτῶν. Τὴν δὲ 10 Ὀκτωβρίου τοῦ ἰδίου ἔτους 1430 κατελήφθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ τὰ Ἰωάννινα, κατόπιν μακροῦς πολιορκίας.

δ.) Νέοι πόλεμοι χριστιανικῶν λαῶν κατὰ τῶν Τούρκων.

Κατὰ τῶν Τούρκων ἀνθίσταντο καὶ οἱ Ἄλβανοὶ ὑπὸ ἀρχηγὸν τὸν Γεώργιον Καστριώτην ἢ Σκενδέρμπεην.

Ἐπίσης ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν Τούρκων, διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Πάπα Εὐγενίου τοῦ Δ', ὁ βοεβόδας τῆς Τρανσυλβανίας Ἰωάννης Οὐνιάδης μὲ Οὐγγρικά στρατεύματα. Ἐκτὸς δὲ τούτου, ὁ βασιλεὺς τῆς Πολωνίας Βλαδίσλαος μὲ Πολωνικά στρατεύματα καὶ ὁ ἄρχων τῆς Σερβίας Γεώργιος Βράγκοβιτς.

Οἱ Χριστιανοὶ οὗτοι ἠγεμόνες, ὡς σύμμαχοι, ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Τούρκων τοῦ Μουράτ καὶ εἰς πόλλας μάχας ἐνίκησαν αὐτούς. Ἀλλὰ κατὰ τὴν μάχην, ἡ ὁποία ἔγινε πλησίον τῆς Βάρνας, ἐνικήθησαν ὑπὸ τοῦ Μουράτ Β'

Καὶ ὁ μὲν Βλαδίσιλος ἐφρονεύθη, ὁ δὲ Οὐγγάδης καὶ οἱ λοιποὶ ἔφυγον μὲ τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ τῶν πρὸς τὴν Οὐγγαρίαν.

Τοιοιουτρόπως εἰς τὴν Εὐρώπην οἱ Τούρκοι ἔμειναν ἦσαν πλεον ἐκ τῶν ἐνοχλήσεων τῶν Χριστιανῶν.

Εἰς δὲ τὴν Ἀσίαν, μετὰ τὰν θάνατον τοῦ Ταμερλάνου, κατόρθωσαν νὰ καταλάβουν πάλιν τὰς γόρας, τὰς ὁποίας εἶχον καταλάβει παρ' αὐτῶν οἱ Μογγόλοι.

Τὴν 29 Ὀκτωβρίου τοῦ ἔτους 1448 ἀπέθανεν ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάννης Η' Παλαιολόγος καὶ διεδέχθη αὐτὸν ὁ ἀδελφός του Κωνσταντῖνος ΙΑ' Παλαιολόγος. Τὴν δὲ 5 Φεβρουαρίου τοῦ ἔτους 1451 ἀπέθανεν ὁ σουλτᾶνος τῶν Τούρκων Μουράτ Β' καὶ διεδέχθη αὐτὸν ὁ πρωτότοκος υἱὸς του Μωάμεθ Β', ὁ κατακτητῆς.

ΜΕΡΟΣ Η'.

§ 37. Αἱ Σταυροφορίαι.

Ἐξ ἴσων εἶδομεν εἰς τὰ προηγουμένα, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι τὸ Βυζαντινὸν κράτος παρήκμασεν ἕνεκα τῶν ἐξῆς λόγων.

α') Ἔνεκα ἐσωτερικῆς διαιρέσεως, ἐμφυλίων πολέμων καὶ τῆς καζοδιοικίσεως.

β') Ἔνεκα τῶν ἐπιθέσεων καὶ ἐπιδρομῶν ἐναντίον αὐτοῦ διαφόρων ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν. Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ Πέρσαι, οἱ Ἄραβες, οἱ Ἀραβες, οἱ Βούλγαροι, οἱ Σλαῦοι, οἱ Τούρκοι καὶ ἄλλοι λαοί.

Ἄλλ' ἐκτὸς τούτων, τὸ Βυζαντινὸν κράτος ὑπέφερε τὰ πάνδεινα καὶ ἐκ μέρους τῶν χριστιανικῶν στρατευμάτων τῶν διαφόρων Σταυροφοριῶν.

Σταυροφορίαι λέγονται διάφοροι ἐξστρατεῖαι τῶν Χριστιανικῶν λαῶν τῆς Δύσεως, πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν ἁγίων τόπων, ἀπὸ τῶν Μωαμεθανῶν κατακτητῶν.

Ἐπειδὴ δέ, ὅσοι μετεῖχον τῶν ἐξστρατειῶν ἐκείνων, ἔρασαν πρὸ τοῦ στήθους αὐτῶν ἓνα σταυρόν, ὠνομάσθησαν σταυροφόροι. Αἱ δὲ ἐξστρατεῖαι ἐκείναι ὠνομάσθησαν σταυροφορίαι.

Τὰ αἷτια τῶν σταυροφοριῶν.

Ἐκ προηγουμένων μαθημάτων, γνωρίζομεν ὅτι ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ Ἑλένη ἐξτίσαν εἰς Ἱερουσαλήμ τὸν ναὸν τῆς Ἀναστάσεως, ὁ ὁποῖος σόζεται μέχρι σήμερον.

Πολλοὶ δὲ Χριστιανοί, ἀπὸ τῶν παλαιωτάτων χρόνων, ἤρχοντο εἰς Ἱεροσόλυμα, διὰ τὰ ἐπισκεφθῆναι καὶ προσκυνήσουν εἰς τοὺς Ἁγίους τόπους, ὅπου ἔζησεν, ἀπέθανε καὶ ἀνέστη ὁ Χριστός. Οἱ Χριστιανοὶ οὗτοι ἐλέγοντο προσκυνηταί.

Ἐφ' ὅσον μὲν τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ ὅλην τὴν Παλαιστίνην κατεῖχον οἱ Βυζαντινοί, οἱ προσκυνηταὶ ἤρχοντο ἐκεῖ ἐλευθέρως καὶ οὐδένα κίνδυνον διέτρεχον. Τὸ ἴδιον συνέβαινε καὶ ἐφ' ὅσον κατεῖχον αὐτὴν οἱ Ἀραβες. Ὅταν ὅμως κατέλαβον αὐτήν, ἀπὸ τοὺς Ἀραβας, οἱ Σέλτσουκοὶ Τοῦρκοι, τότε οἱ προσκυνηταὶ ὑπέφεραν τὰ πάνδεινα.

Πολλοὺς ἐξ αὐτῶν οἱ Τοῦρκοι ἔδερον, ἄλλους ἐλήστευον καὶ ἄλλους ἐφόνευον.

Προσκυνηταὶ δὲ εἰς Ἱερουσαλήμ μετέβαινον ἐκ πολλῶν χωρῶν, ἐξ Ἀσίας, Ἀφρικῆς καὶ Εὐρώπης. Κυρίως δὲ μετέβαινον πολλοὶ προσκυνηταὶ ἐκ τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης.

Ὅταν οἱ προσκυνηταὶ ἐκεῖνοι ἐπέστρεφον εἰς τὰς πατρίδας τῶν, διηγοῦντο τὰς βασάνους καὶ τὰ παθήματα αὐτῶν, ὅσα ἔπασχον ἐκ μέρους τῶν Τούρκων. Τοιοῦτοτρόπως προεκάλουν τὴν ἀγανάκτησιν τῶν Χριστιανικῶν λαῶν τῆς Δύσεως.

**Ὁ μοναχὸς Πέτρος ὁ Ἐρημίτης
καὶ ἡ ἔναρξις τῶν Σταυροφοριῶν.**

Κατὰ τὸ ἔτος 1093 μ. Χ. μετέβη εἰς Ἱερουσαλὴμ, ὡς προσκυνητῆς, καὶ ὁ Γάλλος μοναχὸς Πέτρος ὁ Ἐρημίτης.

Ὅταν δὲ ἐπέστρεφεν ἐκεῖθεν, ἦλθεν εἰς Ῥώμην καὶ παρουσιάσθη εἰς τὸν Πάπαν Οὐρβανὸν τὸν Β'. Δηγήθη δὲ εἰς αὐτὸν μὲ τὰ μελανώτερα χρώματα ὅσα ὑπέφερον οἱ προσκυνηταὶ χριστιανοί, ἐκ μέρους τῶν Τούρκων τῆς Παλαιστίνης.

Ὁ Πάπας ἀπέστειλε τὸν Πέτρον τοῦτον ἀνὰ τὴν Ἰταλίαν καὶ Γαλλίαν. Συνίστησε δὲ εἰς αὐτὸν νὰ διηγῆθῃ πρὸς τὸν λαὸν ὅσα ὑπέφερον οἱ προσκυνηταὶ χριστιανοὶ ὑπὸ τῶν Τούρκων, εἰς τοὺς Ἁγίους τόπους. Ὁ Πέτρος πράγματι μετέβη, ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν, καὶ διηγῆθη αὐτὰ μὲ τὰ μελανώτερα χρώματα. Τοιοῦτοτρόπως ἐπροκάλεσε τὴν ὀργὴν τῶν λαῶν τῆς Δύσεως κατὰ τῶν Τούρκων. Πανταχόθεν δὲ ἐζήτουν παρὰ τοῦ Πάπα νὰ λάβῃ μέτρα ὑπὲρ τῶν Προσκυνητῶν.

Τότε ὁ Οὐρβανὸς συνεκάλεσεν εἰς Κλερμόν τῆς Γαλλίας Σύνοδον. Εἰς αὐτὴν μετέσχον διάφοροι βασιλεῖς, ἐπίσκοποι, ἡγεμόνες καὶ πολλοὶ κληρικοὶ καὶ λαϊκοί. Εἰς τὴν Σύνοδον ἐκείνην ἦλθε καὶ ὁ ἴδιος ὁ Πάπας. Ἐκεῖ ὠμίλησε καὶ συνέστησεν εἰς τοὺς βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνας νὰ ἐτοιμάσουν ἐκστρατείαν ὑπὲρ ἐλευθερώσεως τῶν Ἁγίων τόπων. Πάντες δέ, ὅσοι πα-

φρουρίσκοντο ἐκεῖ, συνεφώνησαν. Ὁρκίσθησαν δὲ νὰ ἐκστρατεύσουν καὶ ἐκραύγαζον· «ἄς ὑπάγωμεν ὁ Θεὸς θέλει τοῦτο».

Ἀμέσως δὲ χριστιανοὶ τῆς Λύσεως ἤρχισαν νὰ κατατάσσωνται ὡς στρατιῶται, διὰ τὴν ἐκστρατείαν. Πρὸς διάκρισιν δὲ ἔρραπτον σταυρὸν εἰς τὸ στῆθος αὐτῶν. Ἀρχηγὸς ὅλων αὐτῶν τῶν σταυροφόρων ὠρίσθη ὁ μοναχὸς Πέτρος ὁ Ἐρημίτης.

Ἄλλ' οἱ σταυροφόροι ἐκεῖνοι ἦσαν ἐντελῶς ἀνοργάνωτοι καὶ χωρὶς πειθαρχίαν. Καθ' ὁδὸν δέ, ἀμέσως καὶ ἐφ' ὅσον ἀκόμη ἦσαν εἰς Εὐρώπην, ἤρχισαν διαρπαγὰς καὶ λεηλασίας καὶ φόνους ἀκόμη, ἐναντίον ἰδίως τῶν Ἑβραίων. Ὅταν δὲ ἔφθασαν εἰς Οὐγγαρίαν, κατεστράφησαν ὑπὸ τῶν Οὐγγρων, ἕνεκα τῶν λεηλασιῶν, τὰς ὁποίας ἔκαμνον. Τοιοῦτοτρόπως ἡ ἀπόπειρα ἐκείνη ἀπέτυχε, διότι ἦτο ἐντελῶς ἀνοργάνωτος στρατιωτικῶς. Πολλοὶ δὲ ἠκολούθουν οὐχὶ ἕνεκα πίστεως, ἀλλὰ διὰ νὰ εὔρουν τύχην εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ νὰ διαρπάσουν.

Μετ' αὐτὴν ὁμως ἔγιναν ὀργανωμένα ἄλλα Σταυροφορία ὑπὸ ἀρχηγοὺς ἐμπείρους στρατιωτικοὺς. Ἐγίναν δὲ ὀκτὼ ἐν ὄλῳ Σταυροφορίαι. Ἐκ τούτων, αἰσπυδαίωτεραι εἶναι ἡ Πρῶτη καὶ ἡ Τετάρτη. Αὐταὶ κυρίως ἐνδιαφέρουν τὸν ἐλληνικὸν λαὸν καὶ περὶ αὐτῶν κάμνομεν λόγον ἀμέσως κατωτέρω.

§ 28. Η ΠΡΩΤΗ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΑ

Ἡ Πρῶτη ὀργανωμένη Σταυροφορία ἔγινε τῷ 1098. Εἰς αὐτὴν μετέσχον διάφοροι ἡγεμόνες, ὡς ἀρχηγοὶ τῶν Σταυροφόρων. Ἐξ ὅλων ὁμως τῶν ἡγεμόνων τούτων, ὁ ἐπιφανέστερος ἦτο ὁ Γάλλος Γοδοφρεῖδος δὲ Μπουγιών.

Εἰς 600 χιλιάδας ἀναβιβάζουσι τὸν στρατὸν τῆς Πρώτης Σταυροφορίας. Οἱ Σταυροφόροι διὰ ξηραῶς ἐβάδισαν καὶ ἤλθον πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τότε αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους ἦτο ὁ Ἀλέξιος Α΄ ὁ Κομνηνός. Μὲ τὸν Ἀλέξιον οἱ Σταυροφόροι ἔκαμον συνθήκας. Ὁρκίσθησαν δὲ νὰ παραδώσουσι εἰς αὐτὸν πάσας τὰς χώρας τῆς Ἀσίας, τὰς ὁποίας θὰ κατελάμβανον ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἐὰν ἐβοήθηται αὐτοὺς νὰ περάσουσι εἰς Ἀσίαν καὶ ἐὰν ἔδιδεν εἰς αὐτοὺς τροφίμα.

Πράγματι ὁ Ἀλέξιος, ὑπὸ τοὺς ὄρους αὐτοῦς, ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς τροφὰς καὶ διὰ πλοίων τοὺς ἐπέστρεψεν αὐτοὺς εἰς Ἀσίαν.

Οἱ Σταυροφόροι ἐπολιόρκησαν τὴν Νίκαιαν τῆς Βιθυνίας, τὴν ὁποίαν κατεῖχον Σελτζουκοὶ Τούρκοι. Τότε ὁ Σουλτᾶνος τῶν Τούρκων, ἐπειδὴ ἐφοβεῖτο τοὺς Σταυροφόρους, παρέδωκε τὴν πόλιν εἰς τὸν Ἀλέξιον. Ἐκ τῆς Νικαίας οἱ Σταυροφόροι ἐβάδισαν πρὸς τὴν Συρίαν καί, ἀφοῦ ἐπολιόρκησαν τὴν πόλιν αὐτῆς Ἀντιόχειαν, κατέλαβον αὐτήν. Καθ' ὁδὸν ὅμως οὗτοι πολλὰς λεηλασίας καὶ καταστροφὰς ἔκαμον καὶ πρὸς Μωαμεθανοὺς καὶ πρὸς Ἑλληνας Χριστιανούς. Ἀλλὰ πολλὰ χιλιάδες ἐξ αὐτῶν εἶχον ἀποθάναι ἢ φανευθῆναι κατὰ τὰς μάχας.

Ἐκ τῆς Ἀντιοχείας ἐβάδισαν πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ. Ὄταν εἶδον τὴν πόλιν μακρόθεν, ἐγονυπέτησαν καὶ ἔκλαυσαν ἐξ ἐνθουσιασμοῦ. Ἐπολιόρκησαν δὲ αὐτήν καὶ τέλος τὴν κατέλαβον, κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1099 μ.Χ. Ὄταν εἰσῆλθον εἰς Ἱερουσαλήμ, ἔκαμον μεγάλας σφαγὰς ἐναντίον τῶν Τούρκων καὶ Ἑβραίων. Πολλὰς δὲ λεηλασίας καὶ αὐθαιρεσίας ἐναντίον παντὸς κατοικοῦ

τῆς πόλεως. Παρὰ τὰς συνθήκας δὲ καὶ τοὺς ὄρκους τῶν πρὸς τὸν Ἀλέξιον, οἱ Σταυροφόροι ἐκράτησαν διὰ τὸν ἑαυτὸν τῶν τὰς γῶρας, τὰς ὁποίας κατέλαβον. Διμοίρασαν δὲ αὐτὰς μεταξὺ τῶν οἱ ἡγεμόνες αὐτῶν, εἰς διάφορα φραγκικὰ κράτη ἢ φέουδα, κατὰ τὸ σύστημα, τὸ ὁποῖον ἐπεκράτει εἰς τὴν Λύσιον.

Τὸ ἐπισημότερον ἐκ τούτων κράτος, ἦτο τὸ φραγκικὸν βασίλειον τῆς Ἱερουσαλήμ, ὑπὸ βασιλέα τὸν Γοδόφρεϊδον Μπουγιών. Οἱ Σταυροφόροι, εἰς Ἱερουσαλήμ, ἐστράφησαν καὶ κατὰ τῶν Ἑλλήνων Χριστιανῶν. Ἐξεδίωξαν τοὺς Ἀνατολικοὺς ὀρθοδόξους κληρικοὺς, καὶ ἐγκατέστησαν Λατίνους. Διήρπασαν δὲ τὰ κτήματα καὶ τὰς περιουσίας τῶν Χριστιανῶν εἰς ὅλας τὰς γῶρας, τὰς ὁποίας κατέλαβον. Οὗτοι ἔκαμνον τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἐξεστράτευσαν ὄχι διὰ νὰ ἐλευθερώσουν τοὺς Χριστιανούς, ἀλλὰ νὰ διαρπύσουν καὶ νὰ ὑποτάξουν τὰς Ἑλληνικὰς γῶρας τῆς Ἀνατολῆς.

Μετὰ ἀρκετὰ ὄμως ἔτη ἀργότερον, οἱ Μωαμεθανοὶ ἀνακατέλαβον τὰς γῶρας ἐκείνας ἀπὸ τῶν Φράγκων, καὶ μαζὶ μὲ αὐτὰς καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ.

Ἔνεκα τούτου, ἐγένετο ἡ Δεύτερα Σταυροφορία, περὶ τὸ 1147—1149 μ. Χ., καὶ ἡ Τρίτη, περὶ τὸ 1190 μ. Χ.

Ἄλλ' αἱ δύο αὐταὶ Σταυροφορίαι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐλευθερώσουν τοὺς ἁγίους τόπους ἀπὸ τοὺς Μωαμεθανούς. Ἠκολούθησε δὲ ἡ Τετάρτη Σταυροφορία. Αὕτη ἔχει μεγάλην σπουδαιότητα δι' ἡμᾶς τοὺς Ἑλλήνας, ἔνεκα τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῆς κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

§ 29. Η ΤΕΤΑΡΤΗ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΑ

α') Προετοιμασίαι διὰ τὴν Τετάρτην Σταυροφορίαν

Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς Δευτέρας καὶ Τρίτης Σταυροφορίας, ὁ Πάπας Ἰνοζέντιος ὁ Γ' ἐκίνησε τὴν Τετάρτην Σταυροφορίαν, κατὰ τὸ ἔτος 1199 μ. Χ. Εἶχε δὲ ἀποθάνει ὁ Μέγας Σαλαδίν, ὁ Σουλτάνος, ὁ ὁποῖος κατεῖχε τὴν Ἱερουσαλήμ.

Μὲ τὴν ὑπόφασιν ταύτην τοῦ Ἰνοκεντίου συνεφώνησαν διάφοροι ἡγεμόνες τῆς Λύσειος καὶ ὁ Δόγη τῆς Ἑνετίας, ὁ Ἑρσζίκος Λάνδολος. Οὗτος ἀνέλαβεν, ἀντὶ ὀφισμένης ἀμοιβῆς, νὰ δώσῃ πλοῖα καὶ τροφὰς εἰς τοὺς Σταυροφόρους.

Ἐκ τῶν ἡγεμόνων δὲ τῶν σταυροφόρων, οἱ σπουδαιότεροι ἦσαν οἱ ἑξῆς: Ὁ κόμης τῆς Φλάνδρας (τοῦ Βελγίου) Βαλδουῖνος· ὁ Βονιφάτιος Μομφερατικὸς (τῆς Γαλλίας)· ὁ Γοδοφρεῖδος καὶ ὁ Βίλλαρδουῖνος· ὁ ἐκ τῆς Καμπανίας τῆς Γαλλίας Γουλιέλμος Σαρπλίτης καὶ ὁ Ὄθων δὲ Λαρός.

Οἱ ἡγεμόνες οὗτοι συνεφώνησαν μὲ τὸν Δόγην καὶ ἠτοιμάσθησαν. Ἦσαν δ' ἕτοιμοι νὰ ἀποπλεύσουν ἐξ Ἑνετίας διὰ τὴν Ἀνατολίην. Τότε παρουσιάσθη εἰς αὐτοὺς καὶ εἰς τὸν Λάνδολον ὁ υἱὸς τοῦ Ἰσαακίου Ἀγγέλου, τοῦ ἄλλοτε αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου. Οὗτος παρεκάλει αὐτοὺς νὰ βοηθήσουν τὸν πατέρα του νὰ ἀνακτήσῃ τὸν θρόνον του. Ὑπεσχέθη δὲ νὰ δώσῃ εἰς αὐτοὺς χρήματα πολλὰ, πλοῖα καὶ στρατόν. Ἐπίσης ὑπεσχέθη καὶ τὴν ὑποταγὴν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας εἰς τὸν Πάπαν.

Τὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου κατεῖχε τότε ὁ Ἀλέξιος Βυζαντινὴ Ἱστορία. II. Οἰκονόμου

Ἄγγελος, ἀδελφὸς τοῦ Ἰσααζίου. Τοῦτον ὁ Ἀλέξιος ἐξεθρόνισεν, ἐτύφλωσε, καὶ ἐφυλάκισεν.

*β'.) Οἱ Σταυροφόροι διευθύνονται πρὸς τὴν
Κωνσταντινούπολιν καὶ πολιορκοῦν αὐτήν.*

Οἱ Σταυροφόροι καὶ ὁ Λάνδολος ἐδέχθησαν τὴν πρότασιν τοῦ Ἀλεξίου. Ἀντὶ δὲ νὰ διευθυνθοῦν πρὸς τὴν Παλαιστίνην, ἀπεφάσισαν νὰ διευθυνθοῦν πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Πρὸς ταῦτα συνεφώνησε καὶ ὁ Πάπας Ἰννοκέντιος δΓ'.

Ἀρχηγὸς τῆς Τετάρτης ἐκείνης Σταυροφορίας ἀνεγνωρίσθη ὁ Βονιφάτιος.

Οἱ Σταυροφόροι κατ' ἀρχὰς διηρθύνθησαν πρὸς τὴν Δαλματίαν. Ἐκεῖ κατέλαβον καὶ ἐλεηλάτησαν τὴν πόλιν αὐτῆς Ζάραν, ἣ ὁποία ἦτο ἐχθρὰ τῆς Ἑνετίας. Τοῦτο ἔκαμον κατὰ προτροπὴν τοῦ Λανδόλου.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς δὲ τοῦ ἐπομένου ἔτους 1203 διηρθύνθησαν πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὅταν ἔφθασαν ἐκεῖ, ἠγκυροβόλησαν ἀπέναντι, εἰς τὴν Χαλκηδόνα. Ἐκεῖθεν οἱ Σταυροφόροι ἐκάλεσαν τὸν Ἀλέξιον τὸν Γ' νὰ παραδώσῃ τὴν ἀρχὴν εἰς τὸν Ἰσαάκιον, τὸν νόμιμον αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου.

Ὁ Ἀλέξιος κατ' ἀρχὰς ἠθέλησε νὰ ἀντισταθῇ, ἀλλὰ ταχέως ἐδειλίασεν. Ἐφυγε δὲ καὶ ἦλθεν εἰς Ἀδριανούπολιν.

Τότε ἀποφυλακίσθη ὁ Ἰσαάκιος καὶ κατέλαβε πάλιν τὸν θρόνον. Ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ Ἀλέξιος, ὁ ὁποῖος ἠκολούθει τοὺς Σταυροφόρους, εἰσῆλθε καὶ αὐτὸς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐστέφθη δὲ εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὡς συναυτοκράτωρ τοῦ πατρὸς του, καὶ ὡς Ἀλέξιος Δ'.

Ὁ Ἀλέξιος διὰ νὰ ἐκπληρώσῃ τὰς ὑποσχέσεις του

πρὸς τοὺς Σταυροφόρους, ἐπέβαλε βαρυτάτους φόρους εἰς τὸν λαόν. Ἀλλὰ τὸ ποσὸν ἦτο τόσον μέγα, ὥστε δὲν ἠδύνατε νὰ τὸ συγκεντρώσῃ. Ὁ δὲ λαὸς ἐγόγγυζε πολὺ διὰ τοὺς φόρους. Ὅταν δὲ ἔμαθεν ὅτι ὁ Ἀλέξιος προητοίμαζε τὰ πράγματα, διὰ νὰ ὑποτάξῃ τὴν Ἀνατολικὴν Ὀρθόδοξον ἐκκλησίαν εἰς τὸν Πάπαν, ἐξηγέρθη. Ἐκαμε δὲ μεγάλας ταραχὰς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τότε ὁ Ἀλέξιος Μούρτζουφλος, συγγενὴς τοῦ Ἀλεξίου Δ΄., ἐπανεστάτησε καὶ κατέλαβε τὴν ἀρχὴν. Ἐστέφθη δὲ εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας αὐτοκράτωρ, ὡς Ἀλέξιος Ε΄. Οὗτος ἐφόνευσε τὸν Ἀλέξιον τὸν Δ΄., διὰ τὴν συμπεριφορὰν τοῦ ἐναντίον τῆς πατρίδος του. Ὁ δὲ τυφλὸς Ἰσαάκιος ἀπέθανεν ἐκ τῆς λύπης του.

Ὁ Ἀλέξιος Ε΄. ὁ Μούρτζουφλος, ἠρνήθη νὰ πληρώσῃ εἰς τοὺς Σταυροφόρους χρήματα. Ἔνεκα δὲ τούτου, οἱ Σταυροφόροι ἐπολιορκίησαν τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ὁ Μούρτζουφλος ὑπερασπίζεται τὴν πόλιν γενναίως, ἀλλὰ δὲν κατορθώνει τίποτε. Λιὰ τοῦτο ἔφυγε διὰ νυκτὸς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Μετὰ τοῦτο ἀναγορεύεται ὑπὸ τοῦ λαοῦ αὐτοκράτωρ ὁ Θεόδωρος Δάσκαρις. Ἀλλὰ καὶ οὗτος δὲν κατόρθωσε τίποτε κατὰ τῶν Σταυροφόρων. Λιὰ τοῦτο ἔφυγε καὶ αὐτὸς μὲ τοὺς ὄπαδούς του.

Ἔνεκα τούτου, μεγάλη σύγχυσις ἔγινεν εἰς τοὺς κατοίκους καὶ οὐδεμία σοβαρὰ ἀντίστασις ἔγινε πλέον κατὰ τῶν ἐχθρῶν.

γ.) *Κατάληψις τῆς Κων)πόλεως ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων.*

Οἱ Σταυροφόροι κατόρθωσαν καὶ κατέλαβον τὴν

Κωνσταντινούπολιν τῷ 1204 μ. Χ. Οἱ ἡγεμόνες αὐτῶν κατέλαβον τὰ διάφορα ἀνάκτορα τῶν Ἑλλήνων μεγιστάνων. Οἱ δὲ στρατιῶται ἐλεηλάτησαν, διήρπασαν καὶ κατέστρεψαν τὰ πάντα.

Οἱ Σταυροφόροι τίποτε δὲν ἐσεβιάσθησαν. Οὔτε ζωὴν, οὔτε τιμὴν, οὔτε περιουσίαν τῶν Ἑλλήνων. Καὶ αὐτοὺς δὲ τοὺς Ὀρθοδόξους ναοὺς κατέστρεψαν. Πολλὰ ἔργα τέχνης κατέστρεψαν, ἄλλα ἤρπασαν καὶ μετέφερον εἰς τὴν Δύσιν. Μέχρι σήμερον δὲ αὐτὰ ζωοῦν διάφορα κτίρια τῆς Δύσεως.

Ὁ Ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας εἶδε τὴν χειροτέραν καταστροφὴν ὑπὸ τῶν Φράγκων. Πᾶν πολύτιμον σκεῦος αὐτῆς ἀφῆρέθη. Ἡ Ἁγία Τράπεζα αὐτῆς, ἣ ὅποια ἦτο ἐκ χρυσοῦ, ἐκομματιάσθη καὶ ἀφῆρέθη. Τόσας δὲ πολλὰς πιέσεις ἐδοξίμασαν οἱ Ἕλληνες ὑπὸ τῶν Φράγκων, ὥστε μὲ ἀποστροφὴν ἐνεθυμοῦντο τὸ ὄνομα αὐτῶν.

§ 30. Η ΦΡΑΓΚΟΚΡΑΤΙΑ ΕΙΣ ΕΛΛΑΔΑ

*α') Διανομὴ τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους μετὰ τὴν νικητῶν.
Τὰ φραγκικὰ κράτη.*

Οἱ Φράγκοι, ἀφοῦ κατέλαβον τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐθεώρησαν καλύτερον νὰ παραμείνουν ἐκεῖ κίριοι τοῦ Βυζαντίου. Ἐλησμονήσαν δὲ τὸν σκοπὸν τῆς Σταυροφορίας τῶν.

Ἀπεφάσισαν δὲ νὰ ἰδρῦσουν φραγκικὸν κράτος μὲ πρωτεύουσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Διὰ τοῦτο, ἐμοίρασαν μετὰ τῶν οἱ ἀρχηγοὶ τῆς Δ'. Σταυροφορίας τὰς διάφορας χώρας τῆς Ἑλληνικῆς αυτοκρατορίας ὡς ἑξῆς:

α') Ὁ Βαλδουῖνος τῆς Φλάνδρας ἔλαβε τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὴν Θράκην καὶ τὰς Βυζαντινὰς

χώρας τῆς Μ. Ἀσίας. Ἐκ τούτων δὲ ἀπετελέσθη τὸ κράτος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, μὲ αὐτοκράτορα τὸν Βαλδουῖνον. Τοῦτον ἀνεγνώρισαν πάντες οἱ λοιποὶ ἄρχηγοί.

β'.) Ὁ Βονιφάτιος ὁ Μομφερρατικός, ἔλαβε τὸ βασίλειον τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τὰς χώρας τῆς Μακεδονίας, Θεσσαλίας καὶ Στερεᾶς Ἑλλάδος. Ἡρωτεύουσαν δὲ ἔκαμε τὴν Θεσσαλονίκην.

γ'.) Οἱ Ἐνετοὶ ἔλαβον τὰ ἐμπορικώτερα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Ἐλαβον τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ τοῦ Ἴονιου τὴν Ναλκίδα καὶ τὴν Κρήτην τὰς παραλίους πόλεις τῆς Πελοποννήσου Μεθώνην καὶ Κορώνην, ὡς καὶ τὰς παραλίους πόλεις τῆς Ἠπείρου καὶ Ἀλβανίας. Ἐπίσης ἔλαβον μέρος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, κατὰλληλὸν διὰ τὰ ἐμπορικὰ αὐτῶν πλοῖα.

Ἐκτὸς τούτων, οἱ Ἐνετοὶ διώρισαν ἰδικόν των Πατριάρχην εἰς Κωνσταντινούπολιν, τὸν Θωμᾶν Μοροζίνην.

Ἡ διανομὴ αὐτὴ ἔγινεν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἐκαστος δὲ ἐξ αὐτῶν θὰ ἐφρόντιζε νὰ καταλάβῃ τὴν χώραν, ἢ ὁποῖα τοῦ ἐδόθη.

Καὶ ὁ μὲν Βαλδουῖνος ἀπεπειράθη νὰ καταλάβῃ τὰς χώρας τῆς Μ. Ἀσίας, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε. Κατέλαβε μικρὸν μόνον μέρος εἰς τὰ βορειοδυτικὰ μέρη αὐτῆς. Διὰ τοῦτο ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Θράκην καὶ κατέλαβεν αὐτήν.

Ὁ Βονιφάτιος κατέλαβεν τὴν Θεσσαλονίκην, τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θεσσαλίαν. Ἀλλὰ εἰς τὰς Θερμοπύλας συνεκρούσθη μὲ τὸν ἄρχοντα τοῦ Ναυπλίου Σγουρόν. Οὗτος μὲ ἑλληνικὸν στρατὸν ἦλθεν ἐναντίον του, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ αὐτὸν νὰ καταλάβῃ καὶ ἄλλας Ἑλληνικὰς χώρας. Ὁ Βονιφάτιος ὁμως ἐνίκησεν

αὐτὸν καὶ κατέλαβε τὴν ἀνατολικὴν Στερεὰν Ἑλλάδα μέχρι τοῦ Ἰσθμοῦ.

Ὁ Βονιφάτιος τὰς χώρας αὐτὰς τὰς ἐχώρισεν εἰς μικρὰ κράτη. Ταῦτα ἐλέγοντο φέουδα ἢ Δουκάτα, κατὰ τὸ σύστημα τῆς Δύσεως. Ἐμοίρασε δὲ αὐτὰ εἰς τοὺς συναγωνιστάς του, οἱ ὅποιοι ἔγιναν ὑποτελεῖς εἰς αὐτόν. Ἐκ τῶν μικρῶν τούτων κρατῶν, σπουδαιότερα ἀνεδείχθησαν τὸ δουκάτον τῶν Θηβῶν καὶ τὸ δουκάτον τῶν Ἀθηνῶν.

Τὸ δουκάτον τῶν Ἀθηνῶν ἔδωκεν ὁ Βονιφάτιος εἰς τὸν φίλον του Ὁθωνα Δελαρός.

Ἄλλὰ καὶ ἐναντίον τῆς Πελοποννήσου ἤλθον Φράγκοι, ὑπὸ ἀρχηγούς τοὺς Γάλλους ἱππότες Γοδοφρείδον, Βιλλαρδουῖνον καὶ Γουλιέλμον Σαμπλίτην.

Κατ' αὐτῶν ἀντέστησαν οἱ Ἕλληνες, ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν διαφόρων ἀρχηγῶν. Τοιοῦτοι ἀρχηγοὶ ἦσαν οἱ ἐξῆς. Ὁ Μιχαὴλ Ἀγγελῶς Κομνηνός, ὁ ὁποῖος ἀργότερον ἴδρυσεν τὸ δεσποτάτον τῆς Ἠπείρου. Ὁ Λέων ὁ Σγουρός, ἀρχὸν τῆς Ναυπλίου· ὁ Λέων Χαμάρετος, ἀρχὸν τῆς Λακεδαιμόνος· ὁ Δοξαπατοῆς Βουτσαραιῶς καὶ ἄλλοι.

Ἄλλ' οἱ Ἕλληνες ἐνικήθησαν καὶ ἡ Πελοπόννησος περιῆλθεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Γάλλων ἐπιδρομέων. Τοιοῦτοτρόπως ἰδρύθη τὸ Πριγκηπᾶτον τῆς Ἀχαΐας. Τοῦτο ἐλέγετο καὶ Πριγκηπᾶτον τοῦ Μωρέως, διότι ἡ Πελοπόννησος ἐλέγετο τότε Μωρέας.

Τούτου πρῶτος πριγκηψ ἔγινεν ὁ Σαμπλίτης καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Βιλλαρδουῖνος ὁ Α΄.

Τὸ Πριγκηπᾶτον τοῦτο διηρέθη εἰς μικρότερα κράτη, εἰς δουκάτα καὶ βαρωνίας, κατὰ τὸ σύστημα τῆς Δύσεως. Ἄλλ' ἡ διαίρεσις αὕτη προσεκάλεσε συγκρού-

σεις μεταξὺ τῶν Φράγκων καὶ ἀδυναμίαν αὐτῶν. Ἐπὶ κεφαλῆς δὲ ὄλων τῶν Βαρόνων τῆς Πελοποννήσου ἦτο ὁ Προΐγκληψ τῆς Ἡλείας μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ἀνδραβίδαν.

Ἐπὶ τῶν Βιλλαρδουίνων, ἡ Πελοπόννησος εἶδε καλὰς ἡμέρας. Οἱ γάτοιχοι ἀφέθησαν ἐλεύθεροι εἰς τὴν θρησκείαν αὐτῶν καὶ εἶχον ἀσφάλειαν. Αἱ δὲ κοινότητες ἐκράτησαν τὰ διάφορα αὐτῶν προνόμια καὶ τὰς τοπικὰς αὐτῶν συνηθείας. Ἐνεκα τούτων, οἱ Βιλλαρδουῖνοι ἠγαπήθησαν ὑπὸ τοῦ λαοῦ τῆς Πελοποννήσου.

Οἱ Φράγκοι ἔφυγον ἐκ τῆς Πελοποννήσου, ὅταν οἱ Ἕλληνας κατέλαβον πάλιν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Λιότι τότε οἱ Παλαιολόγοι ἐξεδίωξαν αὐτοὺς ἐκεῖθεν.

ΜΕΡΟΣ Θ.

ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΡΑΤΗ

§ 31. ΙΔΡΥΣΙΣ ΝΕΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΚΡΑΤΩΝ

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων, διάφοροι ἀπόγονοι Βυζαντινῶν αυτοκρατόρων ἵδρυσαν ἀνεξάρτητα ἑλληνικὰ κράτη. Τοιαῦτα κράτη ἰδρύθησαν α') εἰς τὴν Νίκαιαν τῆς Βιθυνίας, β') εἰς τὴν Τραπεζοῦντα καὶ γ') εἰς τὴν Ἡπειρον.

α.) Τὸ κράτος τῆς Νικαίας.

Τὸ κράτος τῆς Νικαίας ἵδρυσεν ὁ Θεόδωρος ὁ Λάσκαρις, ὁ ὁποῖος ἦτο γαμβρὸς τοῦ Ἀλεξίου Γ'. Ὅταν οἱ Φράγκοι κατέλαβον τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὁ Θεόδωρος ὁ Λάσκαρις ἔφυγεν ἐκεῖθεν καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Νίκαιαν τῆς Βιθυνίας. Ἐκεῖ ἠκολούθησεν αὐτὸν ὁ Πα-

τριάρχης Μιχαήλ καὶ πολλοὶ ἀνώτεροι κληρικοὶ καὶ ἄρχοντες τοῦ Βυζαντίου.

Ὁ Λάσκαρις ἴδρυσεν εἰς τὴν Νίκαιαν Ἑλληνικὸν κράτος. Πᾶσαι δὲ αἱ ἑλληνικαὶ γῶραι τῆς Μ. Ἀσίας, ὅσαι ἦσαν ἀκόμη ἐλεύθεραι, ἀνεγνώρισαν αὐτὸν αὐτοκράτορα.

Ὁ Θεόδωρος Λάσκαρις ἦτο γενναῖος καὶ δραστήριος. Πολλὰς δὲ ἐπαρχίας κατέλαβεν ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ ἀπὸ τοὺς Φράγκους. Τὸ δὲ κράτος του ὀνομάσθη αὐτοκρατορία τῆς Νικαίας.

Ὁ Θεόδωρος Λάσκαρις ἀπέθανε κατὰ τὸ ἔτος 1222. Εἰς δὲ τὸν θρόνον διεδέχθη αὐτὸν ὁ γαμβρὸς αὐτοῦ Ἰωάννης Βατάσης.

Οὗτος ἦτο γενναῖος καὶ φρόνιμος ἄρχων. Διὰ πολέμων δὲ κατὰ τῶν Τούρκων καὶ τῶν Φράγκων, κατόρθωσε νὰ καταλάβῃ ὅσας ἐπαρχίας κατεῖχον οἱ Φράγκοι εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Τοιοῦταιρῶς ἠῦξησε περισσότερον τὸ κράτος τῆς Νικαίας.

Ὁ Βατάσης ἐκ τῆς Μ. Ἀσίας ἐπέρασεν εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἀφοῦ δὲ ἐνίκησε τοὺς Βουλγάρους εἰς τὴν Θράκην, κατέλαβεν αὐτὴν καὶ προσήρτησεν εἰς τὸ κράτος τῆς Νικαίας.

Μετὰ ταῦτα, κατέλαβε καὶ τὴν Θεσσαλονικίαν, τὴν Μακεδονίαν καὶ μέρος τῆς Θεσσαλίας. Αὕτη κατεῖχετο πρὶν ὑπὸ τοῦ δεσποτάτου τῆς Ἠπείρου. Ἐκτὸς τῶν χωρῶν τούτων, ὁ Ἰωάννης Βατάσης κατέλαβε καὶ διαφόρους νήσους. Τοιοῦταιρῶς περιόρισε τὸ κράτος τῶν Φράγκων ἢ τῶν Λατίνων, ὅπως ἔλεγον τοῦτο οἱ Βυζαντινοί, μόνον ἐντὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰωάννου Βατάση, αὐτοκράτωρ τῆς Νικαίας ἔγινεν ὁ υἱὸς αὐτοῦ Θεόδωρος Λά-

σαρις ὁ Β'. Ἀλλὰ καὶ οὗτος, μετ' ὀλίγα ἔτη, ἀπέθανεν. Ἐφῆσε δὲ διάδοχον αὐτοῦ τὸν ἀνίλιζον υἱόν του Ἰωάννην. Τούτου κηδεμῶν ἔγινεν ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος.

β) Τὸ κράτος τῆς Τραπεζοῦντος.

Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων, εἰς τὴν Τραπεζοῦντα εἶχεν ἰδρυθῆ αὐτοκρατορία ὑπὸ τῶν Κομνηνῶν.

Ἰδρυτὴς αὐτῆς ἦτο ὁ Ἀλέξιος Α' Κομνηνός.

Ἡ αὐτοκρατορία ἐκείνη περιελάμβανε τὰ παράλια τοῦ Πόντου καὶ τὴν Ταυρικὴν χερσόνησον.

Εἰς αὐτὴν ἐβασίλευσαν ἐπὶ τρεῖς σχεδὸν αἰῶνας ἡ οἰκογένεια τῶν Κομνηνῶν. Οὗτοι κατήγοντο ἐκ τῶν μερῶν ἐκείνων καὶ ὀνομάζοντο μεγάλοι Κομνηνοὶ ἢ Μεγαλοκομνηνοί. Ὀνομάζοντο δὲ τοιοῦτοτρόπως διὰ τὸ διακρίνωσθαι ἀπὸ τοῦς Ἀγγέλους Κομνηνοῦς, οἱ ὅποιοι ἦσαν δεσπόται τῆς Ἡπείρου.

Οἱ Κομνηνοὶ τῆς Τραπεζοῦντος ἐπεδίωξαν διὰ πολλέμων καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς Ἕλληνας αὐτοκράτορας τῆς Νικαίας, νὰ μεγαλώσουν τὸ κράτος αὐτῶν. Ἐνίκηθησαν ὁμως καὶ ἔχασαν πολλὰς ἐπαρχίας των.

Τὸ κράτος τῆς Τραπεζοῦντος ἐπέσθη πολὺ ἀπὸ ἐπιδρομῆς Μογγόλων, Τούρκων καὶ Τουρκομάνων. Ἀλλὰ καὶ ἐσωτερικαὶ ταραχαὶ ἐτάραξαν τὴν αὐτοκρατορίαν τῆς Τραπεζοῦντος καὶ ἐξησθένισαν πολὺ αὐτήν.

Κατὰ τὰ μέσα δὲ τοῦ ΙΔ' μ. Χ. αἰῶνος, ἀρχίζει ἡ τελευταία παρακμὴ τοῦ κράτους τῆς Τραπεζοῦντος. Πολλὰς χώρας αὐτοῦ καταλαμβάνουν οἱ Μογγόλοι· πολλὰς δὲ βραδύτερον οἱ Ὀσμανίδαὶ Τούρκοι· τέλος δὲ ἀγωνίζεται νὰ συγκρατηθῆ μόνον.

Κατὰ δὲ τὸ 1461, ἦτοι μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κων-

σταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὁ Μωῦμεθ ὁ Β΄, ὁ κατακτητὴς, κατέλαβεν ἐντελῶς τὸ κράτος τῆς Τραπεζοῦντος. Κατέλυσε δὲ μὲ αὐτὸ καὶ τὴν δυναστείαν τῶν Μεγαλοκομνηνῶν.

Τελευταῖος Κομνηνὸς αὐτοκράτωρ ἦτο ὁ Λαβίδ. Τοῦτον ὁ Μωῦμεθ Β΄ ἀπεκεφάλισε μετὰ τῶν ἑπτὰ υἱῶν του, διότι ἠρνήθη νὰ γίνῃ Μωαμεθανός.

Τοιοῦτοτρόπος κατέλυθη πλέον τὸ κράτος τῆς Τραπεζοῦντος. Τοῦτο ἐπὶ τρεῖς σχεδὸν αἰῶνας ἐζράτησε τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμὸν εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα τῆς Μ. Ἀσίας.

γ) Τὸ Δεσποτᾶτον τῆς Ἡπείρου.

Μετὰ τὴν κατὰληψιν τῆς Πελοποννήσου ὑπὸ τῶν Φράγκων, ὁ Μιχαὴλ Α΄ Ἄγγελος, Κομνηνός, κατέφυγεν εἰς τὴν Ἡπειρον. Ἐκεῖ δὲ ἴδρυσεν μικρὸν κράτος μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ἄρταν.

Ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος κατήγετο ἐκ τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας τῶν Κομνηνῶν. Τὸ κράτος τοῦτο τοῦ Μιχαὴλ ἐλέγετο Δεσποτᾶτον τῆς Ἡπείρου ἢ Δεσποτᾶτον τῆς Ἑλλάδος.

Μετὰ τινα ὄμως χρόνον, ὁ Μιχαὴλ ἐδολοφονήθη καὶ ἔγινεν ἡγεμὸν ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Θεόδωρος Κομνηνός. Οὗτος διὰ νικηφόρων πολέμων κατώρθωσε νὰ μεγαλώσῃ τὸ κράτος αὐτοῦ. Ἀφῆρεσε παρὰ τῶν Φράγκων τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θεσσαλονίκην. Ἐφθασαν δὲ τὰ ὅρια τοῦ κράτους του μέχρι τῆς Ἀδριανουπόλεως. Τότε μετέφερε τὴν Πρωτεύουσαν αὐτοῦ εἰς Θεσσαλονίκην καὶ ἐκεῖ ἐστήθη αὐτοκράτωρ τῶν Ῥωμαίων (τῶν Ἑλλήνων). Ἀργότερον ὄμως περιήλθεν εἰς πόλεμον πρὸς τοὺς Βουλγάρους. Ὁ Θεόδωρος Κομνηνός ἐνίκηθη ὑπὸ αὐτῶν καὶ συνε-

λήφθη αἰχμάλωτος. Κατὰ διαταγὴν δὲ τοῦ βασιλέως τῶν Βουλγάρων Ἄσαν ἐτυφλώθη.

Μέρος τοῦ κράτους του κατέλαβον οἱ Βούλγαροι. Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ τῆς Νικαίας, Ἰωάννης Βατάσης, κατέλαβε τὴν Θεσσαλονίκην καὶ μέγα μέρος τῆς Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας.

Αἱ δὲ γῶραι, αἱ ὁποῖαι ἀπέμειναν, ἀπετέλεσαν τὸ Δεσποτᾶτον τῆς Ἠπείρου, ὑπὸ ἡγεμόνα τὸν ἀνεψιὸν τοῦ Θεοδώρου, τὸν Μιχαὴλ Β. Ἄγγελον Κομνηνόν.

Τοιουτοτρόπως περιορίσθη τὸ Δεσποτᾶτον τῆς Ἠπείρου εἰς ὀλίγας μόνον γώρας.

Τὰ ἐλεύθερα αὐτὰ κράτη, τὰ ὁποῖα παρουσιάσθησαν, μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων, ὠφέλησαν πολὺ τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος. Διότι ἔγιναν κέντρα τῆς ἐθνικῆς ἰδέας τῶν Ἑλλήνων, τῆς θρησκευτικῆς αὐτῶν ζωῆς καὶ ἐλευθερίας των. Εἰς τὰ κράτη δὲ αὐτὰ ἐκαλλιεργεῖτο ἡ ἰδέα τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τῶν Φράγκων. Πράγματι δέ, ὅταν ἐδόθη ἡ κατάλληλος εὐκαιρία, οἱ Ἕλληνες ἀνέκτησαν τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὰς λοιπὰς Ἑλληνικὰς γώρας.

§ 32. ΑΝΑΚΤΗΣΙΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΥΠΟ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Ἐκ τῶν νέων Ἑλληνικῶν κρατῶν, κυρίως τὸ κράτος τῆς Νικαίας καὶ τὸ κράτος τῆς Ἠπείρου ἐπεδίωκον τὴν ἀνακατάληψιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἄλλ' ἕκαστον ἐπεδίωκεν αὐτὴν καὶ τὴν ἐπανίδρυσιν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, δι' ἰδικόν του σκοπόν.

Εἰς προηγούμενα εἶδομεν ὅτι αὐτοκράτωρ τῆς Νικαίας ἦτο ὁ υἱὸς τοῦ Θεοδώρου Λασκάρεως, Β', ὁ ἀνή-

λικος Ἰωάννης Λάσκαρις, τοῦ ὁποίου κηδεμὼν ἔγινεν ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος.

Οὗτος παρηγκόνισε τὸν Ἰωάννην τὸν Λάσκαριν. Ὡς σκοπὸν τοῦ δὲ ἔταξε νὰ ἀνακαταλάβῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀπὸ τοὺς Φράγκους καὶ τὰς ἄλλας χώρας τοῦ Βυζαντίου, ὥστε νὰ ἰδρῶσῃ πόλιν τὸ Βυζαντινὸν κράτος.

Ἐνεκα τούτου, ἦλθεν εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὸν δεσπότην τῆς Ἠπείρου Μιχαὴλ Β΄. Ἀγγελὸν Κομνηνόν. Οὗτος συνεμάχησε κατὰ τοῦ κράτους τῆς Νικαίας μὲ τὸν Πρίγκηπα τοῦ Μωρέως, Γουλιέλμον Βίλλαρδουϊνον. Ὁ Παλαιολόγος ὁμως ἐνίκησεν αὐτούς. Ἠχμαλώτισε δὲ τὸν Βίλλαρδουϊνον καὶ κατέλαβεν ὀλόκληρον τὴν Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν. Τοιοῦτοτρόπως περιώρισε καὶ τὸ Φραγκικὸν κράτος τῆς Κωνσταντινουπόλεως μόνον ἐντὸς αὐτῆς.

*α) Ἀνακατάληψις τῆς Κωνσταντινουπόλεως
ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων.*

Ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους 1261, ἔστειλε τὸν στρατηγὸν τοῦ Ἀλέξιον Στρατηγόπουλον εἰς τὴν Θράκην μὲ μικρὰν στρατιωτικὴν δύναμιν. Τοῦτο ἔκαμε διὰ νὰ ἐπιβλέπῃ καὶ παρακολουθῇ τοὺς Βουλγάρους καὶ τὸν δεσπότην τῆς Ἠπείρου.

Ὅταν ὁ Στρατηγόπουλος ἔφθασεν εἰς Σηλυβρίαν τῆς Θράκης, ἔμαθε παρ' Ἑλλήνων ὅτι ἡ Κωνσταντινούπολις ἦτο ἔρημος ἀπὸ στρατιώτας Φράγκους. Ἐπειδὴ οὗτοι εἶχον ἐκστρατεύσει κατὰ τῆς νήσου Δαφνουσίας τοῦ Εὐξείνου Πόντου.

Τότε ὁ Στρατηγόπουλος συνεννοήθη μὲ τοὺς Ἕλληνας τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἔστειλεν εἰς αὐτὴν 50 στρατιώτας. Οὗτοι διὰ κρυφῆς ὑπονόμου εἰσῆλθον τὴν νύκτα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἀφοῦ δὲ ἐφό-

νευσαν τοὺς ἐλαχίστους Φράγγους φρουροὺς μιᾶς πύλης τοῦ φρουρίου, ἤνοιξαν αὐτήν καὶ εἰσῆλθεν ὁ Στρατηγόπουλος μὲ τὸν στρατὸν του. Ἀμέσως οἱ Ἕλληνες τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν πέριξ πόλεων ἔσπευσαν πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν δυνάμεων τοῦ Στρατηγόπουλου. Κατέλαβον δὲ τὴν Κωνσταντινούπολιν, κατὰ τὴν 25 Ἰουλίου 1261, μὲ τὴν κραυγὴν «νίκη εἰς τὸν αὐτοκράτορα Μιχαήλ».

Οἱ Ἕλληνες ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Φράγγων τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ κατέσφαξαν, ὅσους εὔρον ἐντὸς αὐτῆς.

Ὁ δὲ Φράγγος αυτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Βαλδουῖνος ὁ Β', μόλις ἔμαθε τὴν κατάληψιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἐφοβήθη πολὺ καὶ ἔφυγε κραυγίως διὰ μικροῦ πλοίου. Ἦλθε δὲ εἰς Χαλκίδα καὶ ἐκείθεν εἰς Εὐρώπην.

Οἱ δὲ Σταυροφόροι, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἐκστρατεῦσαι κατὰ τῆς νήσου Λαφουσίας, ὅταν ἔμαθον τὴν κατάληψιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, δὲν ἐτόλμησαν νὰ ἐπιτεθοῦν κατ' αὐτῶν. Ἐκαστος δ' ἐξ αὐτῶν ἐφρόντισε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν κραυγίως, διὰ νὰ σώσῃ τὴν οἰκογένειάν του. Τότε ἔφυγε κραυγίως καὶ ὁ Λατῖνος Πατριάρχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τοιοῦτοτρόπος ἡ Κωνσταντινούπολις ἠλευθερώθη πάλιν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Ἐγίνε δὲ πάλιν πρωτεύουσα τοῦ νέου Βυζαντινοῦ Κράτους, μετὰ Φραγκικὴν δουλείαν 57 ἐτῶν.

Ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος εἰσῆλθεν ἐπισημῶς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὴν 15 Ἀυγούστου 1261, διὰ τῆς κραυγῆς Πύλης, μετὰ τοῦ Πατριάρχου καὶ τῶν λοιπῶν ἀρχόντων. Ἐστέφθη δὲ εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας

Αυτοκράτωρ, διὰ δευτέραν φοράν. Ἀργότερον δὲ ἔλαβε συμβασιλέα καὶ τὸν Στρατηγόπουλον.

Ὁ Μιχαὴλ ἠθέλησε νὰ καταλάβῃ πάλιν πάσας τὰς χώρας τοῦ ἄλλοτε Βυζαντινοῦ κράτους. Διὰ τοῦτο ἀπήτησεν ἀπὸ τὸν αἰχμάλωτόν του πρίγκηπα τοῦ Μωρέως, τὸν Γουλιέλμον Βιλλαρδουϊνον Β', νὰ παραδώσῃ εἰς αὐτόν, ἀντὶ λύτρων, τὰς ὀχυρὰς πόλεις τῆς Πελοποννήσου. Αὗται ἦσαν ὁ Μυστράς, ἡ Μονεμβασιά, ἡ Μάνη καὶ τὰ περιχώρα αὐτῶν. Ὁ Βιλλαρδουϊνος ἐδέχθη καὶ τὰς παρέδωκεν. Ὄταν δὲ κατέλαβεν αὐτὰς ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος, ἠλευθέρωσε τὸν Βιλλαρδουϊνον. Οὗτος ὁμοῦς συνεμάχησε μὲ ἄλλους πρίγκηπας ἐναντίον τοῦ Μιχαήλ.

Οἱ Παλαιολόγοι, ὀλίγον κατ' ὀλίγον, ἐπεξέτεινον τὰ ὄρια τοῦ κράτους αὐτῶν καὶ πρὸς τὴν λοιπὴν Πελοπόννησον.

Κατὰ δὲ τὸ 1264 κατελήφθησαν καὶ τὰ Ἰωάννινα ὑπὸ τοῦ κράτους τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τοιοῦτοτρόπως πολλὰὶ χῶραι τοῦ παλαιοῦ Βυζαντινοῦ κράτους ἠλευθερώθησαν. Ἠνώθησαν δὲ μὲ τὸ νέον Βυζαντινὸν κράτος τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

§ 33. Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΥΠΟ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ.

Τὸ νέον Βυζαντινὸν Κράτος τῆς Κωνσταντινουπόλεως δὲν ἠδυνήθη νὰ περιλάβῃ πάσας τὰς χώρας, τὰς ὁποίας ἄλλοτε κατεῖχε. Διότι ἄλλας ἐξ αὐτῶν κατεῖχε τὸ Ἑλληνικὸν κράτος τῆς Τραπεζοῦντος, ἄλλας τὸ κράτος τῆς Ἠπείρου καὶ ἄλλας οἱ Τούρκοι καὶ οἱ Φράγκοι ἀκόμη.

Ἐπὶ δύο δὲ αἰῶνας οἱ Παλαιολόγοι ὑπερήσπιζον τὴν ἐλευθερίαν τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν ἐναντίον πολλῶν καὶ διαφορῶν ἐχθρῶν, Σέρβων, Βουλγάρων καὶ Τούρκων.

Οἱ Τούρκοι μάλιστα, βραδύτερον, εἶχον ἐπεκτείνει πολὺ τὸ κράτος των. Ὡς δὲ εἶδομεν εἰς τὰ προηγούμενα, ὁ Σουλτάνος αὐτῶν Μουράτ ὁ Α΄ κατώρθωσε νὰ περάσῃ ἐξ Ἀσίας εἰς Εὐρώπην, διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου. Ὀλίγον δὲ κατ' ὀλίγον, κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ τὴν Θράκην, τὴν Μακεδονίαν καὶ ἄλλας Ἑλληνικὰς χώρας.

Τοιουτοτρόπως τὸ νέον Βυζαντινὸν κράτος τῶν Παλαιολόγων εἶχε περιορισθῆ ὑπὸ τῶν Τούρκων σχεδὸν μόνον εἰς τὴν Κωνσταντινουπόλιν. Ὁ Μουράτ μάλιστα ἔκαμε πρωτεύουσαν τοῦ Τουρκοῦ κράτους τὴν Ἀδριανούπολιν τῇ 1360 μ. Χ.

Ἡ κατάστασις αὐτὴ διήρκεσε μέχρι τοῦ 1451 μ. Χ. Τότε αὐτοκράτωρ μὲν τοῦ Βυζαντίου ἦτο ὁ Κωνσταντῖνος ΙΑ΄, ὁ Παλαιολόγος, Σουλτάνος δὲ τῶν Τούρκων ἦτο ὁ Μωάμεθ Β΄, ὁ κατακτητὴς.

Περὶ τῶν δύο τούτων θὰ μάθομεν εἰς τὸ ἀμέσως κατωτέρω κεφάλαιον.

ΜΕΡΟΣ Γ΄.

ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΙ Αἰῶνες τῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς Τούρκους.

§ 34. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΜΩΑΜΕΘ Β΄. Ο ΚΑΤΑΚΤΗΤΗΣ

α΄.) Κωνσταντῖνος ΙΑ΄ Παλαιολόγος

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰωάννου Η΄ Παλαιολόγου, αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔγινεν ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Κωνσταντῖνος ΙΑ΄ Παλαιολόγος. Οὗτος ἦτο

κατ' ἀρχάς δεσπότης (ἡγεμὼν) τοῦ Μυστρᾶ τῆς Πελοποννήσου.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἀφῆκε τὸ δεσποτάτον αὐτοῦ εἰς τοὺς ἀδελφούς του Θωμᾶν καὶ Δημήτριον. Ἀνεχώρησε δὲ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἔγινε δεσπότης ὑπὸ τοῦ λαοῦ μὲ ἐνθουσιασμόν, κατὰ Μάρτιον τοῦ 1449.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἐστρέφθη αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὡς Κωνσταντῖνος ΙΑ'. Ἀμέσως δὲ ἤρχισε νὰ ὀργανώσῃ καλύτερον τὸ κράτος του.

Ἀλλά, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐζείνην, τὸ Βυζαντινὸν κράτος ἀπετελεῖτο μόνον ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀπὸ μικρὰν περιοχὴν περὶ αὐτῆς. Διὰ τοῦτο, ἐδύνατο εἰς μεγίστην ἀδυναμίαν. Οὐδεμίαν δὲ ἀναδιοργάνωσιν αὐτοῦ θὰ ἠδύνατο νὰ τὸ ὠφελήσῃ.

Ὁ Κωνσταντῖνος μὲ λύπην ἔβλεπεν ὅλην αὐτὴν τὴν κατάστασιν καὶ προέβλεπεν ὅτι οἱ Τούρκοι θὰ ἐπετίθεντο κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, διὰ νὰ καταλάβουν αὐτὴν καὶ νὰ τὴν κάμουν πρωτεύουσαν τοῦ κράτους των.

Διὰ τοῦτο, ὁ Κωνσταντῖνος ἐζήτησε τὴν βοήθειαν τοῦ Πάπα καὶ διαφόρων ἡγεμόνων τῆς Λύσεως. Ὑπέδειξε δὲ εἰς αὐτοὺς ὅτι ἡ ὑποδούλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς τοὺς Μωαμεθανοὺς Τούρκους θὰ ἔβλαπτε τὸν Χριστιανισμόν τῆς Ἀνατολῆς.

Ὑποσχέσεις πολλὰς ἔλαβεν ὁ Κωνσταντῖνος, ἀλλὰ πραγματικὴν βοήθειαν οὐδεμίαν. Μικραὶ καὶ ἀσήμαντοι βοήθειαι ἦλθον εἰς αὐτὸν ἐκ τῆς Λύσεως. Ἐκ τούτων δὲ ἡ σπουδαιότερα ἦσαν ἐπιακόσιοι ἄνδρες ὑπὸ ἀρχηγὸν τὸν ἐκ Γενούης Τουστινιάνην.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἔβλεπεν ὅτι εἰς μόνον τὰς ἰδικὰς

των δυνάμεις ἔπρεπε νὰ στηριχθῶν οἱ Ἕλληνες. Διὰ νὰ ἀποκρούσῃ δὲ τὸν μέγαν κίνδυνον, ὁ ὁποῖος ἠπεῖλει τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἤρχισε νὰ προετοιμάζεται. Συνεκέντρωνε τρόφιμα, σιτηρὰ καὶ πᾶν χρήσιμον διὰ τὸν λαὸν καὶ τὸν στρατὸν. Ἐπεσκεύασε δὲ τὰ τεῖχη καὶ προητοίμαζεν ὅσον ἠδύνατο τὸν στρατὸν καὶ τὸν στόλον του. Διέταξε δέ, τοὺς ἔξω τοῦ τεύχους τῆς πόλεως Ἕλληνας, νὰ εἶνε ἕτοιμοι νὰ ἔμβουν εἰς αὐτὴν, ὅταν ὑπάρξῃ ἀνάγκη. Ἐκτὸς τούτου, προσεπάθησε νὰ ἐμπνεύσῃ θάρρος εἰς τὸν λαὸν καὶ φρόνημα πολεμικόν.

Τοιοῦτοτρόπως ὁ Κωνσταντῖνος προητοίμαζετο νὰ ἀμυνθῆ ἔναντιὸν τῶν Τούρκων.

*β'.) ὁ Μωάμεθ Β' καὶ αἱ προετοιμασίαι αὐτοῦ
κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.*

Εἰς προηγούμενα εἶδομεν ὅτι τὸν Σουλτᾶνον Μουράτ Β' διεδέχθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ Μωάμεθ Β', κατὰ τὸ ἔτος 1451. Οὗτος ἦτο νεώτατος, μόλις 21 ἐτῶν. Ἦτο μορφωμένος καὶ πολὺ φιλόδοξος. Ὡς σκοπὸν του δὲ ἔθεσε νὰ καταλάβῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ νὰ κάμῃ αὐτὴν πρωτεύουσάν του. Διὰ τοῦτο ὁ Μωάμεθ προητοίμασε μέγαν στρατὸν, 160 ἕως 200 χιλιάδες, τρόφιμα καὶ πολλὰς πολιορκητικὰς μηχανάς. Ἦτοίμασε δὲ καὶ τηλεβόλα.

ΜΩΑΜΕΘ Β'. Ο ΠΟΡΘΗΤΗΣ

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μετεχειρίζοντο τὴν πυρίτιδα εἰς τοὺς πολέμους. Μετεχειρίζοντο δὲ εἰς τοὺς στρατοὺς τυφέκια καὶ μικρὰ τηλεβόλα. Τότε ἦλθεν πρὸς τὸν

Μωάμεθ εἰς Οὐγγρος, ὁ ὁποῖος κατεσχεύαζε τηλεβόλα.

Οὗτος ὠνομάζετο Οὐρβανὸς καὶ ἦτο κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου. ὁ Οὐρβανὸς οὗτος ἀνέλαβεν, ἀντὶ ἀμοιβῆς, νὰ κατασκευάσῃ τηλεβόλα διὰ τὸν στρατὸν τοῦ Μωάμεθ. Κατεσκευάσε δὲ 12 μικρὰ καὶ ἓν τεράστιον τηλεβόλον. Τοῦτο ἠδύνατο νὰ ρίψῃ λίθον 1400 λιτρῶν βάρους.

Ἐκτὸς τούτων, ὁ Μωάμεθ προητοίμασε καὶ μέγαν στόλον, ἐξ ἑκατὸν ἑβδομήκοντα πλοίων. Τοιοῦτοτρόπως προητοιμάσθη διὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἀπὸ ξηρᾶς καὶ ἀπὸ θαλάσσης.

§ 35. ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΚΑΙ ΑΛΩΣΙΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

α.) ἡ Πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ὅταν ὁ Μωάμεθ συνελήρωσε τὰς προετοιμασίας του, ἐξεστράτευσε καὶ ἦλθε πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐφθασε δὲ ἐκεῖ περὶ τὰ μέσα Ἀπριλίου τοῦ ἔτους 1453 μ. Χ. Ἦρχισε δὲ στενωτάτην πολιορκίαν τῆς Πόλεως, καὶ ἀπὸ ξηρᾶς καὶ ἀπὸ θαλάσσης.

Ἄλλ' ἢ Κωνσταντινούπολις ἀπὸ ξηρᾶς μὲν ἦτο ἀπόρθητος, διότι εἶχε τείχη ἰσχυρά. Ἀπὸ θαλάσσης δὲ ἐπροστατεύετο ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου καὶ ὑπὸ ἰσχυρὰς ἀλύσεως. Τὰ ἄκρα αὐτῆς τῆς ἀλύσεως ἐπροστατεύοντο ὑπὸ τοῦ τείχους καὶ τῶν φρουρῶν αὐτοῦ.

Τοιοῦτοτρόπως ἡ Κωνσταντινούπολις εἶχε προετοιμασθῆ καλῶς διὰ τὴν ἄμυναν. Ἀρχηγὸς δὲ τῆς ἀμύνης διορίσθη ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου ὁ γενναῖος Ἰουστινιάνης.

Ὁ Μωάμεθ διέταξε πολλὰς καὶ πεισματώδεις ἐπιθέσεις κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ πᾶσαι ἀπεκρούσθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν ὀλίγων ξένων, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἔλθῃ πρὸς βοήθειαν.

Αἱ ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων ἐγένοντο συχνότεραι καὶ σφοδρότεραι, ἀλλὰ καὶ ἡ ἄμυνα τῶν Ἑλλήνων ἦτο γενναία καὶ ἀποτελεσματικὴ. Οἱ Τούρκοι μὲ κλίμακας

καὶ μὲ ἄλλας πολιορκητικὰς μηχανὰς προσεπάθουν νὰ ἀνέλθουν ἐπὶ τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἄλλ' αὐταὶ κατερρίπτοντο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἄλλα δὲ κατεκαίοντο καὶ καεστρέφοντο.

Τὸ μέγα τηλεβόλον τῶν Τούρκων, διὰ τῆς πρώτης του βολῆς, κατέρριψε μέρος τοῦ τείχους. Τοῦτο ὅμως ταχέως ἐπεσκεύασαν οἱ Ἕλληνες. Ὅταν δὲ τὸ τηλεβόλον ἐκεῖνο, ἔριψε καὶ δευτέραν βολήν, διερράγη καὶ κατεστράφη. Ἐφόνευσε δὲ καὶ τὸν κατασκευαστὴν του, ὁ ὁποῖος παρευρίσκετο ἐκεῖ.

Ἄλλὰ καὶ οἱ Ἕλληνες ἔκαμνον ἐξόδους ἐκ τοῦ τείχους καὶ ἐπετίθοντο κατὰ τῶν Τούρκων· πολλοὺς δὲ ἐξ αὐτῶν ἐφόνευον.

Ἐνεκα τούτων πάντων, ὁ Μωάμεθ ἔβλεπεν ὅτι τίποτε δὲν θὰ κατόρθωνε. Διὰ τοῦτο, ἔστειλεν ἀπεσταλμένους πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον, παρὰ τοῦ ὁποῖου ἐζήτησε νὰ παραδώσῃ τὴν πόλιν καὶ νὰ ἀπέλθῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ταύτης θὰ ἀνεγνώριζε αὐτὸν ἄρχοντα ὁ Μωάμεθ.

Ἄλλ' ὁ Κωνσταντῖνος εἰς τὰς προτάσεις αὐτάς, ἀπήντησεν ὡς ἐξῆς: «Τὴν Πόλιν δὲν σοῦ παραδίδομεν. Πάντες δὲ ἔχομεν κοινὴν ἀπόφασιν νὰ ἀποθάνωμεν, χάριν τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς Ἑλληνικῆς τιμῆς».

Οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ Μωάμεθ ἔφερον εἰς αὐτὸν τὴν ἀπάντησιν τοῦ Κωνσταντῖνου. Τότε ἐκεῖνος ὠργίσθη καὶ διέταξε νέας ἐπιθέσεις κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἄλλὰ καὶ αὐταὶ ἀπεκρούσθησαν γενναίως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Ἐπολέμου δὲ μὲ τοὺς ἄνδρας τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ αἱ γυναῖκες αὐτῆς.

Ὁ Μωάμεθ τίποτε δὲν κατόρθωνε καὶ ἤρχισε νὰ ἀτελπίζεται. Πρὶν δὲ λύσῃ τὴν πολιορκίαν, ἀπεφάσισε νὰ δοκιμάσῃ τὴν τελευταίαν του ἐπίθεσιν, μὲ ὅλας του τὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις. Ὄρισε δέ, ὡς χρόνον τῆς ἐπιθέσεως αὐτῆς, τὴν πρωτὰν τῆς 29 Μαΐου, πολὺ πρὶν ἀνατείλῃ ὁ ἥλιος. Ὁ Μωάμεθ, διὰ νὰ ἐπιτεθῇ καὶ ἀπὸ θαλάσσης, μετέφερεν ἐντὸς τοῦ Κερατίου κόλπου περὶπου 72 πλοῖα. Ἡ μεταφορὰ αὐτῶν ἐγίνε διὰ ξηρᾶς

ὡς ἐξῆς. Κατὰ συμβουλήν Γενουατῶν, κατοίκων τοῦ Γαλατᾶ, ὁ Μωάμεθ κατεσκεύασεν ὁδὸν διὰ σανίδων. Ἡ ὁδὸς αὕτη ἤρχιζεν ἐξωθεν τοῦ κόλπου καὶ τῆς ἀλύσεως καὶ ἔφθανεν ἐντὸς τοῦ κόλπου καὶ ἔσωθεν τῆς ἀλύσεως. Τὴν ὁδὸν αὐτὴν ἤλειψε διὰ λίπους καὶ ἔπειτα δι' αὐτῆς ἔσυρε τὰ πλοῖα, τὸ ἓν μετὰ τὸ ἄλλο. Τοιοῦτοτρόπως μετέφερε τὰ πλοῖα αὐτὰ ἐντὸς τοῦ Κερατίου κόλπου. Ἀλλὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐπιθέσεως τῶν Τούρκων οἱ Ἕλληνας εἶχον μάθει καὶ ἠτοιμάσθησαν καὶ αὐτοί.

Ὅταν δὲ ἔφθασεν αὕτη, οἱ Ἕλληνας μετέβησαν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ἐκεῖ ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς Πόλεως. Καὶ ὅσοι μὲν ἦσαν ὁποσδήποτε ἱκανοὶ διὰ τὴν ἀμυναν, ἔσπευσαν εἰς τὰ τεῖχη. Οἱ δὲ ἄλλοι παρέμειναν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ προσηύχοντο.

Ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος, ἀφοῦ ἐτακτοποίησε τοὺς πολεμιστὰς εἰς τὰς θέσεις των, ἐνεθάρρουνεν αὐτοὺς μὲ καθετὸν τρόπον. Εἶπε δὲ πρὸς αὐτοὺς τὰ ἐξῆς: «Εἰς χεῖρας σας ἐμπιστεύομαι τὸ ταπεινωμένον μου σκῆπτρον καὶ τὴν δοξασμένην αὐτὴν βασιλίссαν τῶν πόλεων. Αὕτη εἶνε ἡ χαρὰ τῶν χριστιανῶν καὶ τὸ καύχημα τῶν Ἑλλήνων. Ἄς ἀγωνισθῶμεν πάντες μέχρι θανάτου ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος».

Μετὰ ταῦτα, ἦλθεν εἰς τὰ ἀνάκτορα καὶ ἐζήτησε παρ' ὄλων συγγνώμην. Ἀπεχαιρέτισεν αὐτοὺς καὶ μετέβη εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ἐκεῖ ἐνεθάρρουνε τὸν λαόν, ἐζήτησε παρ' ὄλων συγγνώμην καὶ μετέλαβε τῶν Ἀρχάντων Μυστηρίων.

Ἐκεῖθεν μετέβη εἰς τὸ τεῖχος τῆς πόλεως καὶ ἐπεθεώρησε τὰς θέσεις τῶν Ἑλλήνων. Ἔδωκε δὲ ὁδηγίαν διὰ τὴν ἀμυναν.

*β.) Ἡ τελευταία ἐπίθεσις τῶν Τούρκων
καὶ ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως.*

Οἱ Τούρκοι, ὁλόκληρον τὴν ἡμέραν τῆς παραμονῆς τῆς ἐπιθέσεως, προητοιμάζοντο δι' αὐτήν. Ἀξιωματικοὶ καὶ δεσφίται ἐνεθάρρουνον τὸν στρατὸν καὶ ὑπέσχοντο
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

εἰς αὐτὸν πολλὰ ἀγαθὰ. Ἐκήρυττον δὲ ὅτι, ὅσοι ἀποθά-
νουν κατὰ τὴν ἐπίθεσιν ἐκείνην, θὰ εἰσέρχοντο ἀμέσως
εἰς τὸν Παράδεισον.

Ὁ ἴδιος ὁ Σουλτάνος, ἔριππος περιέτρεχε τὸ στρα-
τόπεδον τῶν Τούρκων καὶ ἐνεθάρρουνεν αὐτούς. Διέ-
ταξε δὲ τοὺς ἀξιωματικούς του νὰ ἀναγγεῖλουν εἰς τοὺς
στρατιώτας ὅτι, ἐὰν καταλάβουν τὴν Πόλιν, θὰ τοὺς ἀν-
ταμείψῃ πλουσίως. Θὰ ἐπιτρέψῃ δὲ εἰς αὐτοὺς λειψασίαν
τῆς πόλεως ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας καὶ τὴν ἀρπαγὴν παντὸς
κινήτου τῶν χριστιανῶν. Ἐπίσης ὑπεσχέθη ὅτι θὰ ἐπι-
τρέψῃ τὴν αἰχμαλωσίαν ὅσωνδήποτε αἰχμαλώτων.

Ἐκ τῶν ὑποσχέσεων τούτων, ἐνεθουσιάσθησαν
οἱ Τούρκοι καὶ μὲ χαρὰν ἐπερίμενον τὴν ἐπίθεσιν.
Κατὰ διαταγὴν δὲ τοῦ Μωάμεθ, ἐφωταγωγήθη τὸ
στρατόπεδον τῶν Τούρκων καὶ τὸ ναυτικὸν αὐτῶν.
Γενικὴ δὲ εὐθυμία ἐπεκράτει μέχρι τοῦ μεσονυκτίου
τῆς 28 Μαΐου. Τότε ἔσβυσαν τὰ πυρὰ καὶ παντοῦ ἐπε-
κράτησε σκότος καὶ ἡσυχία. Ὁ δὲ Τουρκικὸς στρατὸς
ἀνεπαύθη ὀλίγον.

Μετ' ὀλίγας ὥρας καὶ πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ Ἡ-
λίου τῆς 29 Μαΐου, ἤρχισε νὰ ἀκούεται θόρυβος. Εἰς
τὸ στρατόπεδον καὶ εἰς τὸ ναυτικόν, οἱ Τούρκοι ἠτοι-
μάζοντο. Μετ' ὀλίγον δὲ ἤρχισεν ἡ γενικὴ ἐπίθεσις αὐ-
τῶν, καὶ ἀπὸ ξηρᾶς καὶ ἀπὸ θαλάσσης.

Οἱ Τούρκοι ἐπετίθοντο καθ' ὀμάδας κατὰ τοῦ τεί-
χους. Προσεπάθουν δὲ νὰ ἀνέλθουν εἰς αὐτὸ μὲ κλί-
μακας καὶ μὲ ἄλλας πολιορκητικὰς μηχανάς.

Οἱ Ἕλληνες ὅμως, ἔτοιμοι εἰς τὰς θέσεις των, ἀπέ-
κρουον αὐτοὺς καὶ ἔκαιον τὰς μηχανάς αὐτῶν. Κατεκρή-
μνιζον δὲ τὰς κλίμακας καὶ ἔρριπτον ἐναντίον των με-
γάλους λίθους καὶ πᾶν ὅ,τι ἠδύνατο νὰ τοὺς ἐμποδίσῃ.

Τὰ πυροβόλα τῶν Τούρκων ἔρριπτον μεγάλους λί-
θους ἐναντίον τοῦ φρουρίου καὶ κατεκρήμνιζον μέρη
αὐτοῦ. Ἄλλ' οἱ Ἕλληνες ταχέως τὰ ἐπεσκεύαζον.

Ἡ πρώτη ἔφοδος ἀπέτυχε καὶ ἠκολούθησε δευτέρα.
Ὅπισθεν δὲ τῶν πρώτων ὀμάδων τῶν Τούρκων, ἤρ-
χοντο ἄλλαι, διὰ νὰ συνεχίσουν τὴν ἐπίθεσιν καὶ νὰ μὴ

ἀφήσουν τοὺς πρώτους νὰ ὀπισθοχωρήσουν. Οἱ ἀξιωματικοὶ δὲ τῶν Τούρκων μὲ μαστίγια ἠνάγκαζον αὐτοὺς νὰ προχωροῦν καὶ ἐπανεφέρον εἰς τὴν ἐπίθεσιν, ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ὑπεχώρουν.

Μολλὰὶ καὶ σφοδραὶ ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων ἔγιναν, ἀλλὰ πᾶσαι ἀπεκρούσθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Ἡ πόλις ἦτο ἀκόμη εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων, ὅταν ἀνέτελλεν ὁ ἥλιος τῆς 29 Μαΐου 1453.

Ὁ Μωάμεθ εἶδε τὴν ἀποτυχίαν τῶν ἐπιθέσεων τοῦ στρατοῦ του καὶ ὄρμησεν ὁ ἴδιος, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Γενιτσαρῶν. Διέταξε δὲ πάλιν γενικὴν ἐφοδον. Οἱ Τούρκοι μὲ ἀλαλαγμοὺς καὶ μὲ φωνὰς ὄρμησαν κατὰ τῶν τειχῶν τῆς Πόλεως. Οἱ Ἕλληνες, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ἀμύνονται γενναίως καὶ ἀποκρούουν τὰς ἐπιθέσεις. Προξενοῦν δὲ εἰς τοὺς Τούρκους μεγάλας καταστροφάς.

Ὅς ἐκ τούτου δὲ ἠλπίζον ὅτι θὰ σώσουν τὴν Πόλιν. Ἀλλ' αἴφνης, ἐπληγώθη ὁ Ἰουστινιάνης, ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἀμύνης τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἀπεχώρησε, διὰ νὰ περιποιηθῆ τὴν πληγὴν του.

Ἀλλ' ἡ ἀμυνα ἐξηκολούθησε καὶ ὁ Κωνσταντῖνος ἔσπευδε παντοῦ, διὰ νὰ ἐνθαρρύνῃ τοὺς Ἕλληνας.

Κατὰ τὴν ἐπίθεσιν ὁμοῦς ἐκείνην, οἱ Τούρκοι ἀνεκάλυψαν ἀνοικτὴν μίαν κρυφὴν, ὑπόγειον θύραν τοῦ φρουρίου.

Αὕτη ἦτο πλησίον τῆς πύλης τοῦ Ῥωμανοῦ καὶ ἐλέγετο Κερκόπορτα. Δι' αὐτῆς ἐξήρχοντο κρυφίως οἱ Ἕλληνες καὶ ἔκαμον ἐπιθέσεις κατὰ τῶν Τούρκων. Ἡ πύλη αὕτη ἴσως νὰ ἐλησμονήθη ἀνοικτὴ, κατὰ τινα τελευταίαν ἔξοδον τῶν Ἑλλήνων, καὶ τυχαίως ἀνεκάλυψαν αὐτὴν οἱ Τούρκοι.

Διὰ τῆς Κερκόπορτας εἰσῆλθον πολλοὶ Τούρκοι εἰς τὴν Πόλιν. Τότε μία φωνή, «οἱ Τούρκοι εἰς τὴν πόλιν», ἔφερε σύγχυσιν εἰς τὸν στρατὸν καὶ τὸν λαόν.

Ἡ μάχη ἤρχισε πλέον ἐντὸς τῆς Πόλεως καὶ μέρη τοῦ τείχους ἔμειναν ἀφρούρητα. Οἱ Τούρκοι διὰ κλιμάκων ἀνήρχοντο εἰς αὐτὸ καὶ ἤνοιγον τὰς πύλας τοῦ φρουρίου. Δι' αὐτῶν δὲ ὀλόκληρος ὁ Τουρκικὸς στρατὸς εἰσῆλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ὁ Κωνσταντῖνος καὶ οἱ Ἕλληνες ἐμάχοντο γενναίως· ἀλλὰ πανταχόθεν οἱ Τούρκοι τοὺς περιεκύκλωνον. Ὅσοι Ἕλληνες ἦσαν πλησίον τοῦ Κωνσταντίνου ἐφρονεύθησαν. Αὐτὸς δὲ ὁ ἴδιος ἐμάχετο ὡς ἀπλοῦς στρατιώτης. Ὅταν δὲ εἶδε τὸν ἑαυτὸν του περικυκλωμένον, ἐφώναξε· «δὲν ὑπάρχει κανεὶς χριστιανὸς νὰ λάβῃ τὴν κεφαλὴν μου;» Ἐν ᾧ δὲ ἔλεγεν αὐτά, ἐφρονεύθη ὑπὸ Τούρκου στρατιώτου.

Οἱ Τούρκοι κατέλαβον ὁλόκληρον τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἔγιναν κύριοι αὐτῆς. Ἡ ἡμέρα δὲ ἐκείνη ἦτο Τρίτη τῆς ἑβδομάδος. Ἐκτοτε ἡ ἡμέρα Τρίτη θεωρεῖται, ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ὡς ἡμέρα κακῆ.

Τοιουτοτρόπως, μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁλόκληρον πλέον τὸ Ἑλληνικὸν Γένος ὑπεδουλώθη εἰς τοὺς Τούρκους.

*γ.) Ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ ἡ Ἁγία Σοφία
ὑπὸ τὴν κατοχὴν τῶν Τούρκων.*

Οἱ Τούρκοι εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἔσφαζον, κατέστρεφον καὶ ἐλεηλάτουν αὐτήν. Συνελάμβανον δὲ πολλοὺς αἰχμαλώτους, τοὺς ὁποίους μετέφερον καὶ ἐπώλουν ἀργότερον, ὡς δούλους.

Πολλοὶ ἐκ τῶν χριστιανῶν κατέφυγον ἐντὸς τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ ἐκλείσθησαν εἰς αὐτόν. Ἐνόμιζον δὲ ὅτι θὰ ἐξεπληρόνετο μία παλαιὰ προφητεία, ὅτι θὰ ἐσώζοντο ὑπὸ ἀγγέλου.

Ἄλλ' ὅταν ἔφθασαν οἱ Τούρκοι εἰς Ἁγίαν Σοφίαν, ἔθραυσαν τὰς πύλας τοῦ ναοῦ, διὰ πελέκων, καὶ εἰσῆλ-

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ο ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

θον εἰς αὐτόν. "Ἄλλους ἐκ τῶν χριστιανῶν ἔσφαξαν καὶ ἄλλους ἠγχαλώπισαν. "Ἡρπασαν δὲ τὰ πολύτιμα σκευὴ τοῦ ναοῦ καὶ τὰ μετέφερον εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν καὶ εἰς τὰ πλοῖα τῶν, μαζὶ μὲ τοὺς αἰγχαλώτους τῶν.

Περὶ τὴν μεσημβριάν δὲ τῆς ἰδίας ἡμέρας, 29 Μαΐου, εἰσῆλθεν ἔφιππος εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ὁ Μωάμεθ. Οὗτος διηρυθύνθη εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ἐκεῖ προσηυχήθη καὶ διέταξε νὰ μεταβλήθῃ ὁ ναὸς εἰς Τουρκικὸν Ἱερόν. Ἐκτοτε δὲ μέχρι σήμερον, ὁ ναὸς εἶνε Ἱερόν τῶν Τούρκων.

Μετὰ ταῦτα, ὁ Μωάμεθ διέταξε νὰ εὐρεθῇ ὁ νεκρὸς τοῦ Κωνσταντίνου. Οὗτος εὐρέθη, μεταξὺ τῶν ἄλλων νεκρῶν τῶν Ἑλλήνων. Ἀνεγνωρίσθη δὲ ἐκ τῶν βασιλικῶν του πεδύλων, τὰ ὁποῖα ἔφερον αὐτόν. Ὁ αὐτὸς δὲ ἦτο τὸ σύμβουλον τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων. Κατὰ διαταγὴν τοῦ Μωάμεθ, ἡ κεφαλὴ τοῦ Κωνσταντίνου ἀπεκόπη καὶ ἐτέθη ἐπάνω εἰς μίαν στήλην, ἐπὶ τινὰς ἡμέρας. Τὸ δὲ σῶμα αὐτοῦ ἐτάφη μὲ βασιλικὰς τιμὰς.

Ἀπὸ τὴν ἡμέραν τῆς ἀλώσεως ὁμοως, ἐγεννήθη εἰς τοὺς Ἑλληνας ἡ ἐλπίς ὅτι ἡ Πόλις καὶ ἡ Ἁγία Σοφία θὰ γίνουιν πάλιν ἑλληνικά. Τὴν ἐλπίδα αὐτὴν ἐκφράζει καὶ ἐν λαϊκῶν τετραστίχων. Τοῦτο παριστᾷ ἄγγελον τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος λέγει πρὸς τὴν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου καὶ τῶν ἄλλων ἁγίων τῆς Ἁγίας Σοφίας τὰ ἑξῆς.

Σόπασε, κυρὰ Δέσποινα,
καὶ σεῖς ἄγόνες μὴ κλαῖτε.
Πάλι μὲ χρόνια μὲ καιροῦς
πάλι δικὰ σας θᾶνε.

Μὲ τὴν ἐλπίδα αὐτὴν ἔζησαν ἔκτοτε πᾶσαι αἱ ἑλληνικαὶ γενεαί.

Ἄλλ' ἐκ τῶν Ἑλλήνων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅσοι ἠδυνήθησαν ἔφυγον καὶ ἦλθον εἰς τὴν Δύσιν, διότι δὲν ὑπέφερον τὸν Τουρκικὸν ζυγόν. Ἰδίως δὲ οἱ πεπαιδευμένοι καὶ οἱ λόγιοι Ἕλληνες ἔφυγον καὶ ἦλθον εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἐκεῖ ἐδίδαξαν τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ διέδωκαν τὰ συγγράμματα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων καὶ σοφῶν.

Πολὺ δὲ συνετέλεσαν οὗτοι εἰς τὴν ἀναγέννησιν τῶν γραμμάτων καὶ ἐπιστημῶν εἰς τὴν Λύσιν.

**§ 36. ΚΑΤΑΚΤΗΣΙΣ ΥΠΟ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ
ΚΑΙ ΤΩΝ ΥΠΟΛΟΙΠΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ.
Ο ΣΚΕΝΔΕΡΜΠΗΣ.**

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οἱ Τοῦρκοι ἐστράφησαν πρὸς κατὰκτησιν καὶ τῶν ὑπολοίπων ἑλληνικῶν χωρῶν. Ὀλίγον δὲ κατ' ὀλίγον, κατέλαβον τὸ Δουκάτον τῶν Ἀθηνῶν, τὸ Δεσποτάτον τοῦ Μυστρᾶ καὶ ὀλόκληρον τὴν Πελοπόννησον.

Εἰς τὸν Μυστρᾶν εἶχον ἀκμάσει πολὺ, ἐπὶ τῶν Παλαιολόγων, τὰ γράμματα καὶ αἱ τέχναι. Μέχρι σήμερον δὲ σώζονται ἐκεῖ ὠραῖοι ναοὶ καὶ ὠραῖα ψηφιδωτά.

Οἱ Τοῦρκοι, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, κατέλαβον βραδύτερον καὶ τὰς πόλεις, τὰς ὁποίας κατεῖχον οἱ Ἑνετοί. Ἐπίσης κατέλαβον, ὡς καὶ ἀλλαγῶ εἶδομεν, τὸ κράτος τῆς Τραπεζοῦντος. Βραδύτερον οὗτοι ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Σέρβων καὶ κατέλαβον τὴν Σερβίαν. Ἐπετέθησαν δὲ καὶ κατὰ τῶν Ἀλβανῶν, τῶν ὁποίων ἡγεμῶν ἦτο ὁ Γεώργιος Καστριώτης ἢ Σκενδέρμπεης.

Ὁ Σκενδέρμπεης.

Ὁ Σκενδέρμπεης ἦτο γενναῖος ἡγεμῶν καὶ πολεμικώτατος. Ἐπὶ πολλὰ δὲ ἔτη, ἐπολέμει ἐναντίον τῶν Τοῦρκων καὶ υπερήσπιζε τὴν πατρίδα του.

Ὁ Μωάμεθ ἐπετέθη καὶ κατὰ τῶν Ἀλβανῶν καὶ ἐπολιόρκησε τὴν πρωτεύουσα αὐτῶν Κρούζιαν. Ταύτην ὑπερήσπιζε γενναίως ὁ Γεώργιος Καστριώτης· ὁ δὲ Μωάμεθ δὲν ἠδυνήθη νὰ καταλάβῃ αὐτήν. Διὰ τοῦτο, ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ μὲ τοὺς Ἀλβανούς. Διὰ τῆς συνθήκης ἐκείνης, ὁ Μωάμεθ ἀνεγνώριζε τὸν Καστριώτην ἡγεμόνα τῆς Ἀλβανίας.

Ἀλλὰ κατὰ τὸ ἔτος 1456, ἀπέθανεν ὁ Καστριώτης, τὴν δὲ Ἀλβανίαν κατέλαβον οἱ Ἑνετοί.

Ἐναντίον ὁμοῦ αὐτῶν ἐξεστράτευσεν ὁ Μωάμεθ. Οὗτος κατώρθωσε καὶ κατέλαβε τὴν Ἀλβανίαν καὶ ἐξεδίωξεν ἐξ αὐτῆς τοὺς Ἑνετούς.

Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Ἀλβανίας ὑπὸ τῶν Τούρκων, πολλαὶ χιλιάδες Ἀλβανῶν ἔμιναν Μωαμεθανοί. Ἄλλοι μὲν ἐξ αὐτῶν ἔγιναν ἔνεκα πίεσεων τῶν Τούρκων, ἄλλοι δὲ ἔνεκα σήμερόντος.

Ὁ Μωάμεθ, διὰ τὰς πολλὰς καὶ μεγάλας αὐτοῦ κατακτήσεις ὀνομάσθη κατακτητῆς. Ἀπέθανε δὲ τῇ 1481 μ. Χ. ἐξ αἰφνιδίου θανάτου.

Τοιοῦτότρόπως τὸ Τουρκικὸν κράτος, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἐξτείνεται ἐπὶ πολλῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας. Περιελάμβανε δὲ ἐντὸς αὐτοῦ διαφόρους λαούς, οἱ ὅποιοι συνεκρατοῦντο, ὑπὸ τῶν Τούρκων, διὰ τῶν πίεσεων καὶ τοῦ τρόμου.

Ἐν τούτοις, δὲν ἔλειπον διάφοροι ἐπαναστάσεις κατὰ τοῦ Τουρκικοῦ κράτους. Ἐπανεστάτουν δὲ καὶ λαοὶ καὶ ἄτομα πολλάκις ὅπως ἦσαν οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ ἄρματολοι καὶ κλέφται.

§ 37. Η ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΔΥΣΙΝ ΚΑΙ ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΑΥΤΗΣ

α.) Ἡ ἀναγέννησις καὶ οἱ λόγοι Ἕλληνες.

Ἀφ' οὗτου εἰς τὴν Δύσιν κατῆλθον λαοὶ βάρβαροι, ἐπὶ αἰῶνας ἐπεκράτησε μεγάλη ἀμάθεια καὶ πνευματικὸν σκότος. Διὰ τοῦτο, ἡ ἐποχὴ ἐκείνη ὀνομάζεται εἰς τὴν ἱστορίαν, σκοτεινὸς αἰὼν. Ἡ κατάστασις αὕτη διήρκεσε μέχρις οὗτου ἤρχισαν νὰ διαδίδονται εἰς τὴν Δύσιν τὰ γράμματα καὶ αἱ τέχναι. Τότε ἤρχισεν ἐκεῖ μὰ νέα ἐποχὴ, ἡ ὁποία ὀνομάζεται ἀναγέννησις ἢ αἰὼν τῆς ἀναγεννήσεως. Ἡ δὲ ἑναρξίς τῆς ἐποχῆς αὐτῆς συμπίπτει μὲ τούτους χρόνους τῶν Σταυροφοριῶν.

Ὅταν οἱ Σταυροφόροι ἦλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς ἄλλας χώρας τῆς Ἀνατολῆς, εἶδον τὴν πρόοδον τῶν λαῶν τῶν χωρῶν αὐτῶν. Εἶδον τὴν πρόοδόν αὐτῶν εἰς τὰ γράμματα, εἰς τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας καὶ ἐθαύμασαν. Πολλοὶ δὲ ἐξ αὐτῶν ἔμαθαν τέχνας καὶ κάπως ἐμορφώθησαν. Ὅταν δὲ ἐπέστρεψαν εἰς τὰς πατρίδας τῶν, εἰς τὴν Δύσιν, δίδωσαν αὐτάς. Ἄλλ' ἐκτὸς αὐτῶν καὶ διάφοροι Ἕλληνες μετέβησαν εἰς διάφορα μέρη τῆς Δύ-

σεως. Ἐκεῖ ἤρχισαν νὰ μεταδίδουν διαφόρους γνώσεις, τέχνας καὶ τὰ γράμματα. Τοιοῦτοτρόπως ἤρχισαν οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως νὰ δεικνύουν ἐνδιαφέρον διὰ τὴν μόρφωσιν καὶ τὴν πρόοδον. Ἐκτοτε δέ, ἤρχισεν ἡ ἀναγέννησις. Ἄλλ' ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι συνετέλεσαν περισσότερον εἰς τὴν διάδοσιν τῶν γραμμάτων, τῶν ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν εἰς τὴν Δύσιν, εἶνε οἱ λόγιοι Ἑλληνας τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Οὗτοι, μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων, δὲν ἠδύναντο νὰ μένουν εἰς τὴν δουλείαν καὶ ἔφευγον πρὸς τὴν Δύσιν. Ἰδίως ἤρχοντο εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ἐκεῖ ἴδρουν σχολὰς. Εἰς τὰς σχολὰς αὐτὰς ἐδίδασκον τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ ἀνέπτυσσον τὰς ιδέας τῶν ἀρχαίων ἑλλήνων συγγραφέων. Ἐκεῖ ἐδίδασκον τὴν φιλοσοφίαν, τὴν ῥητορικὴν καὶ τὴν ποίησιν. Τόσῃν δὲ ἐντύπωσιν ἔκαμον εἰς τοὺς μαθητὰς καὶ ἀκροατὰς των, ὥστε δι' αὐτῶν ἡ φήμη των διεδίδετο. Πολλοὶ δὲ νέοι, ἐκ τῶν διαφόρων χωρῶν τῆς Εὐρώπης, προσήρχοντο καὶ ἐγίνοντο μαθηταὶ αὐτῶν. Οἱ νέοι ἐκεῖνοι ἐπέστρεφον, μετὰ ταῦτα, εἰς τὰς πατρίδας των καὶ ἐκεῖ διέδιδον καὶ αὐτοὶ τὰς γνώσεις των.

Τοιοῦτοτρόπως ἤρχισεν εἰς τὴν Δύσιν μεγάλη πνευματικὴ κίνησις. Αὕτη εἶχε μεγάλην ἐπίδρασιν εἰς τὸν βίον τῶν λαῶν τῆς Δύσεως καὶ σπουδαιότατα ἀποτελέσματα διὰ τὴν πρόοδον αὐτῶν διὰ τὰς τέχνας, τὰς ἐπιστήμας, τὰ γράμματα καὶ τὸν πολιτισμὸν.

β') Ἐφευρέσεις.

Ἀποτέλεσμα, ὅλης αὐτῆς τῆς πνευματικῆς κινήσεως εἰς τὴν Δύσιν, εἶνε αἱ διάφοροι ἐφευρέσεις καὶ ἀνακαλύψεις, αἱ ὁποῖαι ἔγιναν τότε.

Τοιαῦται ἐφευρέσεις εἶναι πολλαὶ, ἐκ τῶν ὁποίων ἡμεῖς θὰ ἀναφέρωμεν τὰς σπουδαιότερας. Αὗται εἶνε 1) ἡ χοῦσις τῆς πυρίτιδος διὰ πολεμικοὺς σκοπούς, 2) ἡ ναυτικὴ πυξίς καὶ 3) ἡ Τυπογραφία.

1) Ἡ Πυρίτις. Αὕτη ἦτο γνωστὴ εἰς τοὺς Σίνας

(Κινέζους). Μετεχειρίζοντο δὲ αὐτὴν μόνον διὰ νὰ σχίζουσι μεγάλους λίθους.

Ἄλλ' εἰς τὴν Εὐρώπην ὁ γερμανὸς μοναχὸς Βαρθολομαῖος Σβάρτς ἐδοξίμασεν αὐτὴν εἰς μετάλλιον σωλῆνα, τοῦ ὁποίου μόνον τὸ ἐν μέρος ἦτο ἀνοικτόν. Εἰς τὸν σωλῆνα αὐτὸν ἔθεσε πυρίτιδα καὶ ἔφραξεν αὐτὸν διὰ στρωγγύλου λίθου. Ὅταν δέ, διὰ μικρᾶς ὀπῆς τοῦ σωλῆνος, ἔθεσε πῦρ εἰς τὴν πυρίτιδα καὶ ἀνεφλέγη αὕτη, εἶδεν ὅτι ὁ λίθος ἔξεσφενδονίσθη μακρᾶν. Ἐκτοτε ἤρχισαν οἱ διάφοροι λαοὶ νὰ χρησιμοποιοῦν τὴν πυρίτιδα εἰς τοὺς πολέμους. Κατεσκεύαζον δὲ ὄπλα καὶ τηλεβόλα· κατ' ἀρχὰς μὲν ἀπλούστερα ἔπειτα δὲ τελειότερα.

Μέχρι σήμερον ἡ πυρίτις χρησιμοποιεῖται εἰς τοὺς στρατοὺς ὅλων τῶν κρατῶν, διὰ πολεμικοὺς σκοποὺς.

2) Ἡ Ναυτικὴ πυξίς. Αὕτη εἶνε ὄργανον, διὰ τοῦ ὁποίου εὐρίσκομεν ἀσφαλῶς τὰ σημεῖα τοῦ ὀρίζοντος. Ἡ λειτουργία τοῦ ὀργάνου τούτου στηρίζεται ἐπὶ τῆς ιδιότητος, τὴν ὁποίαν ἔχει ἡ μαγνητικὴ βελόνη, νὰ στρέφῃ τὸ ἐν ἄκρον αὐτῆς πάντοτε πρὸς τὸν Βορρᾶν τὸ δὲ ἄλλο πρὸς Νότον. Τοιοῦτοτρόπως ἐκ τῆς θέσεως τῆς μαγνητικῆς βελόνης δυνάμεθα νὰ εὑρωμεν τὰ σημεῖα τοῦ ὀρίζοντος.

Καὶ ἡ ιδιότης αὕτη τῆς μαγνητικῆς βελόνης ἦτο γνωστὴ εἰς τοὺς Σίνας, ἀλλὰ μόνον διὰ παιγνίδιον.

Εἰς τὴν Εὐρώπην, ὁ Φλάβιος Τζόγιας ἐφήρμοσεν αὐτὴν, διὰ τὴν εὑρεσιν τῶν σημείων τοῦ ὀρίζοντος. Πρὸς τοῦτο κατεσκεύασε τὴν ναυτικὴν πυξίδα. Αὕτη ἀποτελεῖται ἀπὸ μίαν μαγνητικὴν βελόνην, ἡ ὁποία κινεῖται ἐλευθέρως, ἐπὶ καθέτου ἄξονος. Ὁ ἄξων οὗτος στηρίζεται εἰς τὸ κέντρον ἑνὸς δίσκου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶνε χαραγμένα τὰ τέσσαρα κύρια σημεῖα τοῦ ὀρίζοντος.

Τοιοῦτοτρόπως δυνάμεθα, διὰ τῆς πυξίδος, νὰ εὑρωμεν ἀσφαλῶς οἰονδήποτε σημεῖον τοῦ ὀρίζοντος.

Ἡ πυξὶς εἶνε χρησιμωτάτη διὰ τὰ πλοῖα. Ταῦτα δύνανται νὰ πλέουν ἐντὸς τοῦ ὠκεανοῦ, μακρᾶν τῆς ἡμέρας, χωρὶς νὰ χάνουν τὴν κατεύθυνσιν αὐτῶν.

3) Ἡ **Τυπογραφία**. Μέχρι τῶν μέσων τοῦ 15 αἰῶνος, ἦτοι μέχρι τοῦ 1450, τὰ βιβλία ἦσαν χειρόγραφα. Ἐνεκα δὲ τούτου, ἡ τιμὴ τῶν ἦτο μεγάλη. Μόνον δὲ οἱ πλούσιοι ἠδύνατο νὰ προμηθευθοῦν ἐξ αὐτῶν καὶ νὰ μορφωθοῦν.

Περὶ τὰ μέσα ὁμως τοῦ 15 αἰῶνος, ὁ Γερμανὸς Ἰωάννης Γούτεμβεργ ἐσκέφθη νὰ κατασκευάσῃ μετάλλινα, κινητὰ, γράμματα. Ταῦτα συνθέτετε καὶ ἀπετέλει λέξεις καὶ ὀλοκλήρους σελίδας. Τοιοῦτοτρόπως ἠδύνατο νὰ τυπώῃ τὰς σελίδας, εἰς ὅσα ἀντίτυπα ἤθελεν. Μετὰ δὲ ταῦτα, ἠδύνατο νὰ διαλύῃ αὐτὰς εἰς τὰ γράμματα καὶ νὰ συνθέτῃ ἄλλας. Τοῦτο ἦτο ἡ ἀρχὴ τῆς τυπογραφίας, ἡ ὁποία τόσον εὐηργέτησε τὴν ἀνθρωπότητα.

Ἡ τυπογραφία συνετέλεσε νὰ ἐκδίδωνται, κατὰ χιλιάδας, τὰ βιβλία καὶ ἡ τιμὴ αὐτῶν νὰ γίνῃ μικρά. Πᾶς δὲ ἠδύνατο νὰ ἀγοράσῃ πλέον βιβλία καὶ νὰ ἀνατύσσεται. Ἡ τυπογραφία, ὀλίγον κατ' ὀλίγον, ἐβελτιώθη πάρα πολύ, μέχρι σήμερον.

γ) Αἱ Ἀνακαλύψεις.

Οἱ Εὐρωπαϊκοὶ λαοί, ἀπὸ παλαιότερων χρόνων, ἐλάμβανον πολλὰ προϊόντα ἐκ τῶν Ἰνδιῶν. Ταῦτα ἔφερον ἔμποροι ἐξ Ἀσίας μέχρι τῶν παραλίων τῆς Μεσογείου. Ἐκεῖθεν δέ, διὰ μέσου τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ ἄλλων πόλεων, μετεφέροντο, διὰ πλοίων, εἰς τοὺς λιμένας τῆς Εὐρώπης. Ἀλλ' ἡ διακώμισις αὕτη τῶν ἐμπορευμάτων, ἤϋξανε τὴν τιμὴν αὐτῶν. Διὰ τοῦτο, πολλοὶ ναυτικοὶ ἄνδρες, ἐζήτησαν νέας, θαλασσίας ὁδοὺς διὰ τὰς Ἰνδίας. Τοιοῦτοι κυρίως ἦσαν Πορτογάλλοι καὶ Ἰσπανοὶ θαλασσοπόροι. Ἐνεθαρρύνοντο δὲ εἰς τοῦτο, ἐκ τῆς ἐφευρέσεως τῆς πυξίδος. Ἐξ αὐτῶν, πολλοὶ Πορτογάλοι ἀπειρακάθησαν νὰ περιπλεύσουν τὴν Ἀφρικὴν, διὰ νὰ φθάσουν εἰς Ἰνδίας. Εἷς δὲ ἐξ αὐτῶν, ἦτο ὁ Βάσκο Δεγάμας. Οὗτος περιέπλευσε τὰ δυτικὰ παράλια τῆς Ἀφρικῆς καὶ ἔφθασεν εἰς τὸ νοτιώτατον αὐτῆς ἀκρωτήριον, τῆς Καλῆς Ἑλπίδος. Περιέπλευσε δὲ αὐτὸ καὶ κατη-

θύνθη πρὸς Ἀνατολάς. Μετὰ μακρὸν δὲ πλοῦν, ἔφθασε τέλος εἰς τὰς Ἰνδίας.

Ἄλλ' ὁ ἐκ Γενοῦης θαλασσοπόρος, Χριστόφορος Κολόμβος, ἐσκέφθη νὰ φθάσῃ εἰς Ἰνδίας, διὰ τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἦτο γνωστὸν ὅτι ἡ γῆ εἶχε σχῆμα σφαιρικόν. Διὰ τοῦτο, ὁ Κολόμβος ἐπελόγησεν ὅτι, ἐὰν πλεύσῃ πρὸς Δυσμὰς μόνον, θὰ φθάσῃ ἀσφαλῶς εἰς τὰς Ἰνδίας. Τὸν Κολόμβον ἐβοήθησε, νὰ ἐκτελέσῃ τὸ σχέδιόν του τοῦτο, ἡ βασίλισσα τῆς Ἰσπανίας Ἰσαβέλλα. Αὕτη ἔδωκεν εἰς αὐτὸν ἓ πλοῖα καὶ 120 γενναίους ναύτας. Ἐπίσης ἔδωκεν εἰς αὐτὸν τρόφιμα καὶ χρήματα.

Ὁ Κολόμβος, μὲ τὰ πλοῖα του, ἐπλευσεν εἰς τὸν Ὠκεανὸν μὲ κατεύθυνσιν πρὸς Δυσμὰς μόνον. Πολλὰς ἡμέρας οὗτος δὲν ἔβλεπε τίποτε ἄλλο παρὰ μόνον οὐρανὸν καὶ θάλασσαν. Τέλος μίαν ἡμέραν ἐφάνη μακρόθεν ξηρά. Ὁ Κολόμβος γεμάτος χαρὰν διηυθύνθη πρὸς αὐτὴν καὶ ἀπεβίβάσθη. Ἠὐχαρίστησε δὲ τὸν Θεὸν διὰ τοῦτο καὶ ὠνόμασε τὸν τόπον ἐκεῖνον Ἄγιον Σωτῆρα. Ἦτο δὲ ἡ ξηρὰ ἐκείνη νῆσος, μία ἐκ τῶν νήσων τῆς Ἀμερικῆς, αἱ ὁποῖαι λέγονται Ἀντίλλα.

Ὁ Κολόμβος ἐπίστευεν ὅτι, ἡ χώρα ἐκείνη, ἦτο μέρος τῶν Ἰνδιῶν καὶ διὰ τοῦτο, ὠνόμασεν αὐτὴν Δυτικὰς Ἰνδίας. Βραδύτερον ὅμως, ἀπεδείχθη ὅτι ἡ χώρα ἐκείνη ἦτο νέα Ἠπειρος ἢ σημερινὴ Ἀμερικὴ, ἀγνωστος μέχρι τότε.

Ὠνομάσθη δὲ ἡ χώρα ἐκείνη Ἀμερικὴ, βραδύτερον, ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἀμερικού Βεσπούτσι. Διότι οὗτος περιέπλευσε τὰς ἀκτὰς αὐτῆς καὶ ἐσχέδιασε τὸν πρῶτον αὐτῆς χάρτην.

Εἰς τὴν νέαν Ἠπειρον μετέβησαν χιλιάδες, ἐξ Εὐρώπης, πρὸς εὐρεσιν τύχης. Ἐκεῖ ἀπετέλεσαν διαφόρους πολιτείας, αἵτινες ἀργότερον ἠνώθησαν εἰς ἓν κράτος. τὸ σημερινὸν κράτος τῶν Ἠνωμένων πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς.

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Σελ.
Εισαγωγή	3
ΜΕΡΟΣ Α'	
1. Ἡ κρίσις τῆς Ῥώμης	4
2. Ἀξίσεις τῆς δυνάμεως τῆς Ῥώμης καὶ κοσμοκρατορία αὐτῆς	6
3. Ἐπίδρασις τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ἐπὶ τῶν Ῥωμαίων	8
4. Κοινωνικὴ καὶ Πολιτικὴ ὀργάνωσις τῶν Ῥωμαίων	11
5. Ὁ Χριστιανισμὸς	14
6. Ἡ ἔδρσις τῶν πρώτων Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν	17
7. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος εἰς Ἀθήνας	19
8. Οἱ διωγμοὶ κατὰ τὴν Χριστιανῶν	21
ΜΕΡΟΣ Β'	
9. Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος	24
10. Ἰουλιανὸς ὁ Παραβάτης	32
11. Ἀποτελέσματα τῆς μεταθέσεως τῆς πρωτεύουσας τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους εἰς Κωνσταντινούπολιν κ.τ.λ.	34
12. Ὁ Μέγας Ἀθανάσιος	35
13. Ὁ Μέγας Βασίλειος	37
14. Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος	39
15. Θεοδοσίος ὁ Α'	41
ΜΕΡΟΣ Γ'	
16. Ὁ Ἰουστινιανὸς ὁ Α'	46
17. Ὁ Ἡράκλειος	61
ΜΕΡΟΣ Δ'	
18. Ἀπόπειρα ἠρησκευτικῆς μεταρρυθμίσεως εἰς τὸ Βυζαντινὸν κράτος	68
ΜΕΡΟΣ Ε'	
19. Ἄραβες καὶ Μουσουλμανοὶ	77

§ 20.	Κατακτήσεις των Αράβων και πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως	82
-------	---	----

ΜΕΡΟΣ ΣΤ'.

§ 21.	Σλάβοι καὶ Βούλγαροι	88
§ 22.	Ῥωμανὸς Β', Νικηφόρος Φωκάς—Ἰωάννης Τσιμισκῆς	93
§ 23.	Βασίλειος Β', ὁ Βουλγαροκτόνος	95

ΜΕΡΟΣ Ζ'.

§ 24.	Οἱ Τούρκοι	98
§ 25.	Ἡ κατάσταση τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐμφάνσεως τῶν Τούρκων κ. λ.	101
§ 26.	Προέλασις τῶν Τούρκων κ. τ. λ.	102

ΜΕΡΟΣ Η'.

§ 27.	Αἱ Σταυροφορίαι	107
§ 28.	Ἡ Πρώτη Σταυροφορία	110
§ 29.	Ἡ Τετάρτη Σταυροφορία (κατάληψις Κων)πόλεως)	113
§ 30.	Ἡ Φραγκοκρατία εἰς Ἑλλάδα	116

ΜΕΡΟΣ Θ'.

§ 31.	Ἰδρύσις νέων Ἑλληνικῶν κρατῶν	119
§ 32.	Ἀνάκτησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων	123
§ 33.	Ἡ Κατάστασις τοῦ νέου Βυζαντινοῦ κράτους μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων	126

ΜΕΡΟΣ Γ'.

§ 34.	Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος καὶ Μωάμεθ Β'	127
§ 35.	Πολιορκία καὶ ἀλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων	130
§ 36.	Κατάκτησις καὶ τῶν ὑπολοίπων Ἑλληνικῶν μερῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων	137
§ 37.	Ἡ Ἀναγέννησις εἰς τὴν Δύσιν (λόγοι Ἑλληνες, Ἐφευρέσεις, ἀνακαλύψεις)	138